

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖMER BİN MUSTAFA'NIN *RİSÂLE FÎ KAVÂ'İD KİRA'ÂTİ'L-KUR'ÂN*
ADLI ESERİNİN TAHKİK VE TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sedat AYDINLI

DENİZLİ, 2022

BEYAN

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyân ederim.

Sedat AYDINLI

ÖNSÖZ

Bu çalışmada on yedinci yüzyılda yaşadığı düşünölen Kefe şehri müderrislerinden Ömer bin Mustafa'nın Osmanlı Türkçesiyle kaleme aldığı *Risâle fî Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* adlı eserinin tahkîk ve tahlîli yapılmıştır. Müellifin, kendi dönemindeki kitâbet/telaffuz eksenli bazı kelime, edat ve hareke hatalarına vurgu yapmak üzere, Resm-i Osmânî imlâsını merkeze alarak yazdığı bu risâlenin günümüz dünyasında tanınması ve değer bulması amacıyla hazırlanan çalışmanın, Resm-i Osmânî araştırmacıları, hattatlar, kârifler ve bu alana ilgi duyan tüm araştırmacılar için bir örnek teşkil etmesi ümit edilmektedir.

Bu tezin hazırlanma sürecinde tashih, tenkid ve teşvikleriyle çalışmayı sahiplenerek titizlikle takip eden, mesai saatleri dışında bile özverili yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Harun ABACI'ya en içten şükranlarımı sunarım. Akademik camiaya ilk adımımı atmama vesile olan, engin bilgilerinden istifade etme imkanı bulduğum Prof. Dr. Abdulhamit BİRİŞİK Hocam'a, çalışmayı detaylıca inceleyip değerli önerileriyle katkılarını esirgemeyen jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Yakup BIYIKOĞLU ile Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Cihad BAKKAL'a, PAÜ İslami İlimler Enstitüsü'nün güzide hocalarına, bugünlere gelebilmemizde maddi ve manevi katkıları olan, eğitim hayatıma rehberlik edip yön veren kıymetli hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma; yönlendirmeleriyle bu çalışmanın hitâma ermesine vesile olan Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu Başkanı Hafiz Osman ŞAHİN Hocam'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tezimizi, olgunlaşma sürecinde başından sonuna kadar okumak suretiyle gerekli katkı ve düzeltmelerde bulunan kurul üyesi Kurrâ Hâfız Salih AKYÜZ kardeşime minnettârım. Son olarak yetişmemde emeği geçen, haklarını asla ödeyemeyeceğim canım anne ve babama, bu süreçte desteklerini esirgemeyip fedakârlık gösteren eşime ve sevgili çocuklarıma teşekkür ederim.

Sedat AYDINLI

29.03.2022

Tezin Başlığı: Ömer Bin Mustafa'nın *Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* Adlı Eserinin Tahkîk ve Tahlîli

Tezin Yazarı: Sedat AYDINLI

Danışmanı: Doç. Dr. Harun ABACI

Kabul Tarihi: 29.03.2022

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 150

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilimsel Dalı: Tefsir

Bu çalışmada on yedinci yüzyılda yaşadığı düşünülen Kefeli Ömer bin Mustafa'nın *Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* adlı eseri çeviri yazıya aktarılarak incelenmiştir. Üç ana bölümden oluşan bu tezin giriş bölümünde çalışmanın amacı, önemi, yöntemi ve konusu ele alınmaktadır. Bununla birlikte eserin müellife aidiyeti sorunu gündeme getirilmiş ve bir takım tespitlerde bulunulmuştur. Ayrıca eserin biçim tanıtımı yapılmış, transkripsiyon ve incelenmesinde takip edilen yöntemlerin sınırları çizilmiştir.

Birinci bölümde müellif Ömer bin Mustafa ve müstensih Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa'nın hayatı, müellifin eseri yazma amacı ve Resm-i Mushaf imlâsı noktasındaki hassasiyetine değinilmiştir.

İkinci bölümde Resm-i Osmânî imlâsına ait hazif, ziyâde, maktû', mevsûl gibi bazı konuların incelemesi yapılmış ve bu konulara dair verilen örnekler tablolar halinde dizayn edilmiştir. Bununla birlikte Kur'ânda yer alan lafz-ı müşâbih âyetler ele alınmış, ayrıca Hafs rivâyetine göre bazı tecvid konularına da yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm ise risâlenin tam transkripsiyonlu metnine ayrılmış önemli görülen yerlerin açıklaması dipnotlarda belirtilmiştir. Çalışma esnasında ulaşılan bilgiler 'Sonuç' bölümünde değerlendirilirken çalışmada istifade edilen eserler 'Kaynakça' bölümünde sunulmuştur. Ömer Bin Mustafa'nın *Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* Adlı Eserinin Tahkîk ve Tahlîli başlıklı bu çalışmanın Resm-i Osmânî imlâsı tarihindeki yerini alması ve alana katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mushaf, Resm-i Osmânî, İmlâ, Müşâbih Âyetler, Ömer b. Mustafa, Risâle, Tahkîk, Transkripsiyon

Title of the Thesis: Evaluation and analysis of Ömer Bin Mustafa's work called <i>Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân</i>	
Author: Sedat AYDINLI	Supervisor: Asst. Prof. Harun ABACI
Date: 29.03.2022	Nu. of pages: vii (pre text) + 150
Department: Temel İslam Bilimleri	Subfield: Tefsir
<p>In this study, the work called <i>Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân</i> of Kefeli Ömer bin Mustafa, who is thought to have lived in the seventeenth century, has been analyzed by translating it into text. In the introduction part of this thesis, which consists of three main parts, the aim, importance, method and subject of the study are discussed. In addition to this, the problem of belonging to the author of the work has been brought to the agenda and some determinations have been made. In addition, the format of the work was introduced, and the boundaries of the methods followed in transcription and analysis were drawn.</p> <p>In the first part, the author Ömer bin Mustafa and the copyist Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa's life, the author's purpose of writing the work and his sensitivity about the spelling of the Official Mushaf are mentioned.</p> <p>In the second part, some subjects such as hasif, ziyâde, maktû', mawsûl belonging to the official Ottoman spelling were examined and the examples given on these subjects were designed in tables. In addition to this, the literal mushabih verses in the Qur'an are discussed, and some tajwid issues are also included according to the Hafs narration.</p> <p>The third section is devoted to the fully transcribed text of the treatise, and the explanations of the important places are indicated in the footnotes. While the information obtained during the study is evaluated in the 'Conclusion' section, the works benefited from in the study are presented in the 'References' section. It is aimed to take its place in the history of Official Osmani orthography and to contribute to the field of this study, titled "Takîk and Analysis" of Ömer Bin Mustafa's <i>Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân</i>.</p>	
Keywords: Mushaf, Official Osmânî, İmlâ, Müşâbih Verses, Ömer b. Mustafa, Risâle, Verification, Transcription	

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı	2
Çalışmanın Önemi	2
Çalışmanın Yöntemi	2
Çalışmanın Konusu ve Kapsamı	3
1. BÖLÜM: ÖMER B. MUSTAFA’NIN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE BAZI	
KAVRAMLAR	6
1.1. Müellifin Hayatı	6
1.2. Müstensihin Hayatı	7
1.3. Kavramlar.....	8
2. BÖLÜM : ÖMER B. MUSTAFA’NIN RİSÂLE FÎ KAVÂ’İDKİRA’ÂTİ’L-	
ĞUR’ÂN ADLI RİSÂLESİNİN İNCELEMESİ	12
2.1. Risâlenin Şekilsel ve İçerik Özellikleri.....	12
2.1.1. Hemzeler	13
2.1.1.1. Hemze-i Maksûre	15
2.1.1.2. Hemze-i Meftûha	23
2.1.1.3. Hemze-i Memdûde.....	24
2.1.1.4. Hemze-i Muhtelefun Fîh	25
2.1.1.5. Hemzeteyn.....	26
2.1.1.6. Hemze-i Teshîl	28
2.1.1.7. Hemze-i Vasıl.....	28

2.1.2. Resm-i Osmânî Bağlamında Maktû‘-Mevsûl, Hazif-Ziyâde Örnekleri.....	31
2.1.2.1. ‘En-Lâ’ (أَنْ - لَا) Edatları	31
2.1.2.2. ‘En-Len’ (أَنْ - لَنْ) Edatları.....	33
2.1.2.3. ‘În-Mâ’ (إِنَّ - مَا) Edatları	33
2.1.2.4. ‘Înne-Mâ’ (إِنَّ - مَا) Edatları	34
2.1.2.5. ‘Enne-Mâ’ (أَنْ - مَا) Edatları	34
2.1.2.6. ‘Eyne-Mâ’ (أَيَنَّ - مَا) Edatları	35
2.1.2.7. ‘În-Lem’ (إِنَّ - لَمْ) Edatları	36
2.1.2.8. ‘Hâ-Ulâ’i’ ve Benzeri Kelimeler (وَأُولَاتِ حَمَلٍ - وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ - وَأُولَاءِ - هُوَ لَأَيَّ) (أَوْلَانِكُمْ - أَوْلَانِكَ)	36
2.1.2.9. ‘Em-Men’ (أَمْ - مَنْ) Edatları	38
2.1.2.10. ‘Enbâ’u’ (أَنْبِئُوا) Kelimesi	38
2.1.2.11. ‘Eyyu-Hâ’ (أَيُّ - هَا) Edatları.....	39
2.1.2.12. ‘Min-Mâ’ (مِنْ - مَا) Edatları	40
2.1.2.13. ‘An-Men’ (عَنْ - مَنْ) Edatları	40
2.1.2.14. ‘An-Mâ’ (عَنْ - مَا) Edatları	40
2.1.2.15. ‘Yevme-Hüm’ (يَوْمَ - هُمْ) ve ‘Yevme-Ïz’ (يَوْمَ - عِذِّ) Kelimeleri	40
2.1.2.16. ‘Bi’se-Mâ’ (بِئْسَ - مَا) Edatları.....	41
2.1.2.17. ‘Ribâ’ (رَبِّوَا) Kelimesi	42
2.1.2.18. ‘Ledâ’ (لَدَى) ve ‘Alâ’ (عَلَى) Edatları.....	42
2.1.2.19. ‘Le-Men’ (لِمَنْ) , ‘Le-Min’ (لِمِنْ) ve ‘Li-Men’ (لِمَنْ) Edatları	43
2.1.2.20. ‘Tâ’ (التَّاء) Harfi.....	44
2.1.2.20.1. ‘Uzun Tâ’ (ت) Harfinin Resmedilişi	44
2.1.2.20.2. ‘Îmra’etün’ (اِمْرَأَةٌ) Kelimesi.....	46
2.1.2.20.3. ‘Ni’met’ (نِعْمَةٌ) Kelimesi	47
2.1.2.20.4. ‘Rahmet’ (رَحْمَةٌ) Kelimesi	48
2.1.2.20.5. ‘Sünnet’ (سُنَّةٌ) Kelimesi	49
2.1.2.20.6. ‘Ma’siyet’ (مَعْصِيَةٌ) ve ‘La’net’ (لَعْنَةٌ) Kelimeleri.....	50
2.1.2.21. ‘Li-key-Lâ’ (لِي - كَيْ - لَا) Edatları	50
2.1.2.22. ‘El-Hâ’ (اَلْهَاء) Harfinin Harekesi	51
2.1.2.23. ‘Vâv’ (الْوَاوُ) Harfinin Yazımı	53
2.1.2.24. ‘Hayât’ (حَيَاةٌ) ve ‘Salât’ (صَلَاةٌ) Kelimeleri.....	57
2.1.2.25. ‘Nef’an-Darran’ (نَفْعًا - ضَرًّا) ve ‘Le’ib-Lehv’ (لَعِبٌ - لَهْوٌ) Kelimeleri ..	59
2.1.2.26. ‘Yâ’ (الْيَاء) Harfinin Yazımı	61
2.1.2.27. Hazfedilen ‘Yâ’ Harfi	64
2.1.2.28. Beyân-ı ‘Yâyân’ (يَيَّانٌ)	71

2.1.2.29. Beyân-ı Hazfî'n-nûni'l-muzâri'i'l-mücerredi'l-muhaffef.....	72
2.1.2.30. 'Kefûrun' (كُفُورٌ) ve 'Küfûran' (كُفُورًا) Kelimeleri.....	73
2.1.2.31. 'Kâne' (كَانٌ) Edatının Haberinde Tekaddüm.....	74
2.1.2.32. 'Bi'se' (بِسْ) Kelimesi.....	76
2.1.2.33. Beyân-ı Vâv-ı Cemi'.....	77
2.1.2.34. 'Dâr' (دَارٌ) ve 'Diyâr' (دِيَارٌ) Kelimeleri.....	79
2.1.2.35. Beyân-ı Nûn-i Te'kîd.....	80
2.1.2.36. 'Hüden' (هُدًى), 'Raḥmet' (رَحْمَةٌ) ve 'Mev'iza' (مَوْعِظَةٌ) Kelimeleri	80
2.1.3. Beyân-ı el-Harekât-ı Kelimât-ı Müsannâ.....	82
2.1.4. Müşâbih Âyetler.....	84
2.1.5. Bazı Tecvid Kuralları.....	94
2.1.5.1. İmâle.....	94
2.1.5.2. İşmâm.....	95
2.1.5.3. Sıla.....	96
2.1.5.4. Sekte.....	96
2.1.5.5. İdğam.....	97
2.1.5.6. Râ Harfinin Durumu.....	98

3. BÖLÜM : RİSÂLE FÎ KAVÂ'İD KİRA'ÂTİ'L-ḲUR'ÂN ADLI RİSÂLENİN

TRANSKRİPSİYONU.....	100
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA	143
EKLER.....	146
ÖZ GEÇMİŞ.....	150

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Hemze-i Maksûre.....	16
Tablo 2: Hemze-i Memdûde	25
Tablo 3: Hemze-i Muhtelefun Fîh.....	26
Tablo 4: Hemzeteyn	27
Tablo 5: Hemze-i İstifham	27
Tablo 6: En-Lâ Edatları.....	32
Tablo 7: Hemze-Vâv Resmedilişi	37
Tablo 8: ‘Le-Men’, ‘Le-Mîn’ ve ‘Li-Men’ Edatları.....	43
Tablo 9: Uzun Tâ.....	45
Tablo 10: İmra’etün Kelimesi	46
Tablo 11: Ni‘met Kelimesi.....	47
Tablo 12: Raḥmet Kelimesi.....	48
Tablo 13: Sünnet Kelimesi.....	49
Tablo 14: ‘Hâ’ Harfi.....	51
Tablo 15: ‘Vâv’ Harfi.....	53
Tablo 16: ‘Vâv’ ve ‘Elif’ Harfleri	56
Tablo 17: ‘Hayât’ ve ‘Salât’ Kelimeleri.....	57
Tablo 18: ‘Nef’an-Ḍarran’ ve ‘Le‘ib-Lehv’ Kelimeleri	59
Tablo 19: ‘Zikrâ’ Kelimesi.....	62
Tablo 20: ‘Zikran’ Kelimesi.....	63
Tablo 21: ‘Mahzûf Yâ’ Harfi	65
Tablo 22: ‘Yâ’ Harfinin Resmedilişi.....	71
Tablo 23: ‘Muzârîde Sâkin Nûn’ Harfinin Hazfi	72
Tablo 24: ‘Kefûrun’ ve ‘Küfûran’ Kelimeleri.....	73
Tablo 25: ‘Kâne’ Edatının Haberi.....	75
Tablo 26: Cemi‘ Vâv-1	78
Tablo 27: ‘Hüden’, ‘Raḥmet’ ve ‘Mev‘iza’ Kelimeleri	80
Tablo 28: Müşâbih Kelime Harekeleri.....	82
Tablo 29: Müşâbih Âyetler	85

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhi's-selâm
AYÜ	: Ahmet Yesevi Üniversitesi
b.	: bin, ibn (oğlu)
bk.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
c.	: cilt
çev.	: çeviren
ed.	: editör
h.	: hicrî
H.z.	: hazreti
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı (Marmara Üniversitesi)
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
m.	: miladî
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
ö.	: ölümü
r.h.	: rahimehullâh
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkîk
ts.	: tarih yok
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı Kefeli Ömer b. Mustafa (ö.?) tarafından kaleme alınan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Ķur'ân* isimli eserin, Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa (ö.?) tarafından istinsah edilen nüshasının transkripsiyonuyla birlikte incelemesini ortaya koymaktır. Çalışmanın, alana katkı sunması ve bu sahaya ilgi duyan araştırmacılara örnek teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi, Resm-i Mushaf imlâsı alanında yazılan ve şimdiye kadar üzerinde çalışılmamış olan bu eserin, Latin harflerine transkripsiyonlu olarak çevrilmesi ve incelemesi yapılarak alana katkı sağlamaktır. Aynı zamanda elde edilecek verilerin Osmanlı Mushaf tarihine ışık tutmasının yanı sıra günümüz hattât ve kârî'lerine de fayda sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma yapılırken öncelikle eserin var olan bütün nüshaları tespit edilmeye çalışıldı. Farklı nüshasına ulaşamamakla birlikte aynı yazara ait olduğu düşünülen, biri Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi bölümü 229 numaralı *Risâle fi'l-Ķirâ'a*; diğeri Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Şer'iyye bölümü 120 numaralı *Tecvîd* adlı esere ulaşıldı. *Risâle fi'l-Ķirâ'a* ve *Tecvîd* adlı eserlerin ikisinin de aynı eser olduğu tespit edildi. Bu bağlamda söz konusu üç eserin müellife aidiyeti sorgulanarak bu noktadaki tespitlerimiz ortaya konuldu. Daha sonra birinci bölümde Ömer b. Mustafa'nın hayatına dair söz konusu eserlerde verilen bilgilerden hareketle biyografisi oluşturulmaya çalışıldı. İkinci bölümde risâlenin şekil ve muhteva incelemesi yapıldı. Bu inceleme yapılırken öncelikle müellife ait *Risâle fi'l-Ķirâ'a* adlı eser olmak üzere yer yer alandaki ilgili kaynaklarla mukayesede bulunuldu. *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Ķur'ân* ve *Risâle fi'l-Ķirâ'a*'da verilen bilgiler karşılaştırılarak örnekleri tablolar halinde düzenlendi. Bu örnekler çalışmaya aktarılırken bazı tablolarda sûre tertibi, bazı tablolarda ise eserde yer alan sıralama gözetildi. Söz konusu eserlerde geçen örnekler arasındaki farklılıklara ve eksikliklere dipnotlarda yer verildi. Bir eserde olup diğesinde olmayan örnekler tablolarda yer alan yıldız (*) işareti ile belirtildi.

Risâlenin incelemesi yapılırken Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) *el-Mukni'* ile *el-Muḥkem*'i, İbn Necâh'ın (ö. 496/1103) *Muḥtaşaru't-tebyîn*'i, İbn Vesîk'in (ö. 654/1256) *el-Câmi*'i, İbn Kâsîh'ın (ö. 801/1399) *Telhîş*'i ve Mâriğnî'nin (ö.1349/1931) *Delîlu'l-ḥayrân*'ı gibi mushaf imlâsını konu edinen bazı eserlerin yanı sıra Dâni, Mekki (ö. 437/1045), Sehâvî (ö. 643/1245), İbnu'l-Cezerî (ö. 833/1429), Dimyâtî (ö. 1117/1705) gibi âlimlerin kıraata dair kaleme aldıkları eserlerden de istifade edildi. Bununla birlikte başta Mehmet Emin Maşalı'nın *Kur'ân'ın Metin Yapısı* adlı eseri olmak üzere alanla ilgili bazı Türkçe eserlere de başvuruldu.

Risâlenin üçüncü bölümü ise eserin transkripsiyon yapılmış şekline tahsis edildi. Eserin transkripsiyonu yapılırken *İsnad Transkripsiyon Alfabeti* kriter alındı. Önünde sessiz vâv, yâ ve elif olan harflerin yazımında okunuş özelliklerine bakmaksızın (â, î, û) karakterleri kullanılmak suretiyle muhtemel karışıklıkların önüne geçildi. Risâle metninin dipnotları latin alfabesiyle yazıldı. Sayfa numaraları sayfa bitiminde kırmızı renk ile [1a] şeklinde gösterildi. Risâlede okunması mümkün olmayan veya silinmiş kelimeler (***) işaretiyle gösterildi. Bununla birlikte çalışmada Arapça şahıs ve terimlerde geçen özellikle sesli harflerin (a-â, u-û ve i-î örneğinde olduğu gibi) transkripsiyonu noktasında bazı yerlerde İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nin hazırladığı İslam Ansiklopedisi, bazı yerlerde ise Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğü esas alındı. Arapça kitap isimlerinde ise sadece İslam Ansiklopedisi'ne riayet edildi. Sonuç bölümünde müellif ile çalışılan eser hakkında ortaya çıkan veriler değerlendirildi. Çalışmada başvurulan bütün kaynakların künyeleri 'Kaynakça' bölümünde verildi. Ayrıca 'Ekler' bölümüne eserin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metni ilâve edildi.

Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Çalışmanın konusunu, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan, kod numarası 19 Hk 218/4, konu numarası 297.18 şeklinde kaydedilmiş olan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* isimli risâle oluşturmaktadır. Eserin başlık kısmında *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* ismi kullanılmakta iken katalog fişlerine *Risâle fi Kavâ'id Kıra'ât* şeklinde aktarıldığı görülmüştür. Eser ismi bağlamında tercihimiz *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* şeklinde olacaktır. Eserde Resm-i Osmânî imlâsına dair hattât ve kâri'ler için yapılması muhtemel imlâ ve tilâvet

hatalarına dikkat çekilmektedir. Eserde ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan müşâbih âyetler bulunmakta ve bu âyetler arasındaki farklılıklar ortaya konulmaktadır. Eserin son kısımda ise bazı tecvid konularına değinilmektedir.

Eserin farklı nüshalarını tespit etme sürecinde *Risâle fi'l-Kırâ'a*¹ ve *Tecvîd* isimli esere ulaşıldı. Söz konusu eserler ile tahkîk ve tahlîli yapılan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* adlı eserin müellif Ömer bin Mustafa'ya ait olduğu kanaatine varıldı. Bu kanaati kuvvetli kılan gerekçeler şu şekilde izah edilebilir:

Eserlerin giriş kısmında verilen bilgilerde müellif önce kendi ismini zikretmekte sonrasında eserleri yazma gerekçesini beyân etmektedir. Bu eserlerde müellifin hayatına dair verilen bilgiler birbiriyle paralellik arz etmektedir. Aynı zamanda eserlerin muhtevasına nüfuz edildiğinde büyük bir kısmında aynı konu ve aynı örneklere yer verildiği görülmektedir. Ancak *Risâle fi'l-Kırâ'a* ve *Tecvîd* isimli risâleler, çalışması yapılan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'dan daha kapsamlı ve daha fazla sayfa olduğu görülmektedir. Ayrıca diğer eserlerde müstensih kaydı bulunmamakta iken sadece *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'da müstensih kaydına yer verilmektedir. Bu durumda her üç eserin de Ömer bin Mustafa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'ın yazım karakteristiğinin farklılığı, ketebe (ferâğ) kaydına bir tek mezkûr eserde yer verilmesi; diğer eserlerde bu özelliklerin bulunmaması, eserlerin müstensihinin farklı kişiler olduğu kanaatine ulaştırmaktadır.

Eserle ilgili diğer bir husus, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda yer alan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* adlı eserin, *TÜYATOK* katalog hazırlayıcıları tarafından hazırlanan Yazma Eser Katalog Bilgi Fişi'nde verilen bilgilerin yanı sıra eserin dîbâce (önsöz) bölümünden edinilen bilgiler neticesinde müellifinin Ömer b. Mustafa olduğu, ferağ kaydından ise eser müstensihinin Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa olduğu anlaşılmaktadır. Eserin önsöz bölümünde müellif kendini tanıtırken Ömer b. Mustafa ismini bizzat kullanıp hayatına ve eseri yazma amacına dair bilgilendirme yapmaktadır. Eserin ketebe kaydında Çorumlu Seyyid el-Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b.

¹ Ömer bin Mustafa, *Risâle fi'l-Kırâ'a*, (İstanbul: Süleymâniye Kütüphanesi, Hacı Mahmûd Efendi, 229), 1a.

Mustafa tarafından istinsah edildiği tarih de kaydedilmektedir. Bu durumda *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* isimli eserin Ömer bin Mustafa tarafından tarihi kesin olarak tespit edilemeyen ancak –müdürrislik yaptığı cami dikkate alındığında- 17. yüzyılda kaleme alındığı, Çorumlu Seyyid Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa tarafından da h.1166/1752 tarihinde istinsah edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak yazma eserler bölümünden tarama yapıldığı zaman Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan, kod numarası Hk 218/6 olan *Kitâb Kavâ'id Kur'ân* adlı risâlenin de Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa'ya ait olduğu bilgisi verilmektedir. Bu risâlenin *TÜYATOK* görevlileri tarafından hazırlanan katalog fişinde yazar ismi belirtilmemektedir. Yapılan tespitler neticesinde görevliler tarafından eser bilgileri internet ortamına aktarılırken eser müellifinin isminin, müntensih Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa ismiyle karıştırıldığı görülmektedir. Yine katalog hazırlayıcıları tarafından Hk 218/6 numaralı risâlenin katalog fişine düşülen yazım tarihinde h.1083/1672 verilirken içerik kısmına bakıldığında h.1093/1682 tarihi görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada da bir yanlışlık olduğu ve aynı kitapta bulunan diğer risâlelerdeki bilgilerle karıştırıldığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak çalışmaya konu edilen eserin başlık kısmı *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* şeklinde iken katalog fişine bakıldığında *Risâle fi'l-Kırâ'a* şeklinde aktarıldığı görülmüştür. Bununla birlikte yine aynı müellife ait olduğunu düşündüğümüz *Risâle fi'l-Kırâ'a* adlı eser Süleymaniye Kütüphanesi'nde de yer almaktadır. Yapılan bu sehivlerden bağımsız olarak yukarıda gerekçeleri açıklandığı üzere *Risâle fi'l-Kırâ'a*, *Tecvîd* ve *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* adlı risâlelerin, müstensihleri farklı olmakla beraber her üçünün de Ömer b. Mustafa'ya ait olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

1. BÖLÜM: ÖMER B. MUSTAFA'NIN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE BAZI KAVRAMLAR

1.1. Müellifin Hayatı

Hakkında kaynaklarda detaylı bir bilgiye erişilemeyen Ömer b. Mustafa'nın hayatına dair edinilen bilgiler tahkik ve tahlili yapılan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Kur'ân* isimli eserde verilen bilgiler ve müellife ait olduğu düşünülen Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki *Risâle fi'l-Kırâ'a* adlı eserden edinilen bilgilerle sınırlıdır. Eserde müellifin ismi Ömer b. Mustafa şeklinde yer almaktadır.¹ *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde ise ismin türkçeleştirilmiş hâli olan Mustafa oğlu Ömer şeklinde zikredilmektedir.² Eserde müellifin doğum tarihi, nesep ve künyesine dair herhangi bir bilgilendirme yapılmamaktadır. Ayrıca müellifin vefat tarihine dair, kendi eserlerinde herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak söz konusu iki eserden edinilen izlenimler neticesinde Ömer b. Mustafa'nın 17. yüzyılın son dönemlerinde yaşadığı tahmin edilmektedir.

Müellifin doğum yeri olan Temrük, Kefe³ yakınlarında, halkı tamamen müslüman Çerkeslerden oluşan bir kasaba olma özelliğini taşımaktadır.⁴ İlim tahsili için İstanbul'a gittiği ifade edilen Ömer b. Mustafa, Kanûnî Sultan Süleyman'ın (ö. 974/1566) Dârü'l-Kurrâsı'nda Şeyh Ahmed'in (ö. 1006/1597)⁵ öğrencilerinden biri olan Muhammed el-Babâi'den⁶ (ö.?) Kıraat-i Seb'a ilmi tâlim ettiği bildirilmektedir.⁷ Daha sonra Reîsü'l-'Ulemâ ve Müfti'z-zaman lakabıyla bilinen Mûsâ Efendi'nin⁸ (ö.

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi kavâ'id kıra'âtî'l-Kur'ân* (Çorum Halk Kütüphanesi: Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 1b.

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi: 229/1), 1b.

³ Evliyâ Çelebî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7. Kitap*, ed. Seyit Ali Kahraman, çev. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2011), 2/533; Yücel Öztürk, "Kefe" (Ankara: TDV Yayınları, 2002).

⁴ Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id*, (Hasan Paşa Yazma Eser Bölümü, 218/4), 1b. Ayrıntılı bilgi için bkz. Evliyâ Çelebî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7. Kitap*, 2/570, 599.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim Ve Öğretim Metodları* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), 111.

⁶ Ebul-Hasan b. Mustafa b. El-Hasan b. Yakûb el-İslâmbûlî, *Mürşidü't-talebe ilâ ma'rifeti't-turuki' t-Tayyibe* (Kütübü't-tecvîd: 54 vr.), 68a.

⁷ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 1b.

⁸ Asıl adı Seyyid Mûsâ olup Kefeli'dir. Gençliğinde İstanbul'a gelip eğitimini tamamlayarak Mülâzım ve Kırk Akça Medreseden mazûl oldu. Kadılık mesleğine girdi. Rumeli'de görev yaptı. Balya Badra kadılığı yaptı. Mora Adası'na serasker olan bir paşanın yanında ordu kadısı oldu. Kudüs kadılığının ardından 1025/1616-17'de Kefe kadısı ve müftüsü oldu. Aynı yıl Kırım Hânı olan Canbek Giray tarafından azledildi. 1044/1634-35'de Hân tarafından zulme uğradı. 1054 /1644 başları vefat etti. Kefe'de bir camii ve türbe inşa ettirdi. "Bünyetü's-salat" terkipini yaptırdığı caminin yapımına tarih düşürdü. İnşa ettirdiği

1054 /1644) emri üzere Kefe şehrinde yaptırılan camide¹ Hafs rivâyetinin okutulması ve ezberletilmesi amacıyla kendisine müderrislik görevi verildiği beyân edilmektedir.² Ömer b. Mustafa Kefe şehrinde müderrislik yaparken “... *diğer taraftan zühd ve takvâsı ile tanınan feridü'l-asr,*³ *üstâz-ı kâmil olmakla şöhret bulmuş Şeyh Abdullâh el-Afifî Efendî*⁴ (1050/1640) *tarafından bana 'Hazret-i Kur'an'da ba'zı imlâ u lahn ve haţâ yerlerî var ki bilmeyen kâtib halaţ yâzûb kâr-i Kur'an halaţ okurlar ve lahn-i haţâ idûb Kur'an'ın la'nine îrerler. Zîrâ bir kimse Kur'an-i haqqî üzere okûmasa Kur'an ol kimseye la'net îder deyû Hadîs-i Şerîf'de vârdır. Ümmet-i Muhammed ve mezheb-i ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at olan ihvânî olmakla lahn-i haţâdan hulâsa sa'yi içûn 'Uşmân-î zî'n-nûreyn râziyâllâhu 'anh Hazretleri'niñ yâzdıkları Muşhaf-ı Şerîflerîñ imlâsî ve Hafş kıra'at-î üzere bir risâle te'lîf eyle'...*” demek suretiyle kendisine Hz. Osman mushafına ilişkin içerisinde imlâ ve lahn konularının yer alacağı bir eser yazması teklif edilmektedir.⁵ Nitekim Ömer b. Mustafa yapılan bu teklif neticesinde Allah'ı Teâlâ'ya sığınarak Şeyh Abdullah el-Afifî Efendi'nin de yardımıyla Osmanlıca bir risâle kaleme almıştır. Ayrıca müellif bu risâleyi yazarken yapabileceği hataların hoş karşılanarak ilgililer tarafından düzeltilmesi istirhamında bulunmuştur.⁶

Sonuç olarak yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere müellifin eseri, Mûsâ Efendi'nin Kefe şehrinde yaptırmış olduğu Müftü Camii'nde müderrislik görevinde bulunduğu dönemde kaleme aldığı kuvvetle muhtemeldir. Müellif bu eserin hem kârîler ve hattâtlar için bir örnek teşkil etmesini hem de Kur'an'ın lafız ve kitâbetini tahriften korumayı amaçlamaktadır. Bu durum aynı zamanda müellifin Kur'an tilâveti ve kitâbeti noktasında da hassas bir kişiliğe sahip olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

1.2. Müstensihin Hayatı

Eserin müstensihi Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa'nın İstanbul müderrislerinden ilmiyle âmil, erdemli bir âlim olduğu; aynı zamanda, birçok

---

Kefevî Camii yanındaki türbede medfundur. (Ahmet Yesevi Üniversitesi (AYÜ), “Kelîmî, Seyyid Mûsâ Efendî” (Erişim 22 Mayıs 2021).

¹ Evliyâ Çelebî, *Güniümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi 7. Kitap, 2/573-574*; Ferrari Nicola Kançal, “Müftü Camii” (Ankara: TDV Yayınları, 2006).

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 1b.

³ Asrın bir tanesi, zamanın eşsizi. Lügga Osmanlıca Türkçe Sözlük, “ferid-ül-asr” (Erişim 22 Mayıs 2021).

⁴ Ahmet Yesevi Üniversitesi (AYÜ), “Afifî, Şeyh Abdullah Afifüddin Efendî” (Erişim 22 Mayıs 2021).

⁵ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 1b.

⁶ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 2a.

dini hizmette aktif rol oynadığı ve h.1207/1792 tarihinde İstanbul'da vefat ettiği bilinmektedir.¹ Bu durumda Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa'nın, vefat tarihiyle risâlenin istinsah tarihi (h.1166/1752) birlikte değerlendirildiğinde eserin müstensihin bu zât olduğu tahmin edilmektedir. Öte yandan Çorum Kütüphanesi Demirbaş no: MSGÜ218 Risâle no: 4' de yer alan *Ḳavâ'idü'l-Ḳur'ân* adlı eser Çorumlu Hacı Ömer'e nisbet edilmektedir. Fakat eser incelenildiğinde -yukarıda da ifade edildiği üzere- Hacı Ömer'in söz konusu eserin müellifi değil, müntensihi olabileceği sonucu daha tutarlı görülmektedir. Zira Çorum şehrinin önemli simâlarının tanıtıldığı bir sitede Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed ismi, 'Çorûmî' künyesiyle Çorum hattatları arasında gösterilmektedir.²

1.3. Kavramlar

Çalışmanın bu bölümünde Ömer b. Mustafa'nın *Risâle fî Ḳavâ'id Ḳira'âtî'l-Ḳur'ân* adlı risâlesinde ve Resm-i Osmânî bağlamında litaretürde kullanılan bazı kavramlar hakkında ön bilgilendirilme yapılmaktadır.

Kur'ân

Kur'ân kelimesinin türediği kök konusunda farklı görüşlerin yanı sıra İslâm vahyinin "ikra" (oku) buyruğu ile başlaması, Kur'ân'da "kara'e" kökünün "okuma" anlamında on yedi yerde kullanılması ve Kur'ân'ın çok okunması tavsiye edilen bir kitap olması gibi sebepler dikkate alındığında Kur'ân isminin "okumak" anlamına gelen "kara'e" fiilinden türediğini kabul etmek daha doğru görünmektedir.³ Bununla birlikte "Kur'ân'ın terim anlamıyla ilgili olarak çeşitli tanımlamalar yapılmış, bunlar büyük ölçüde bir araya getirilerek şöyle bir tarife ulaşılmıştır: "Kur'ân, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtiha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça muciz bir kelâmdır."⁴

¹ Ethem Erkoç, *Çorumlu Şeyhülislam ve Alimler* (Çorum: Hazar Matbaacılık, 2017), 247.

² Corumlu.com (Çorum 2021), "El Yazma Kitaplar Hattatları" (Erişim 18 Eylül 2021).

³ Abdulhamit Birişik, "Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 26/383.

⁴ Birişik, "Kur'ân", 26/384.

Mushaf

Sözlükte mushaf kelimesi “bir araya getirilip bağlanmış yazılı sayfalar” anlamına gelir.¹ İstılahta ise, Kur’ân-ı Kerîm sahifelerinin kitap haline getirilmiş şekline “Mushaf” denir.² Mushaf kelimesinin literatürde farklı tanımları olmakla birlikte, daha çok Hz. Osman döneminde yazılıp çoğaltılan Kur’ân nüshaları için kullanılmış, Hz. Ebu Bekir zamanında cemedilen Kur’ân metni “suhuf” olarak anılmıştır.³

Resm-i Osmânî (Hatt-ı Osmânî)

Üçüncü halife Hz. Osman zamanında yazılıp belli başlı merkezlere gönderilen Kur’ân nüshalarına “Mesâhif-i Osmâniyye”; bu mushafların yazım şekline de “er-Resmü’l-Osmânî” denir. Bazı kaynaklarda bunun yerine “Hicâü’l-Mushaf, Resmü’l-Mushaf, er-Resmü’l-Istılâhî” tabirleri de kullanılmıştır.⁴

İmam Mushaf

Hz. Osman’ın kendisi için ayırdığı nüshaya “İmam Mushaf” denir.⁵

Mesahifü’l-emsar

Hz. Osman döneminde çoğaltılıp belirli merkezlere gönderilen mushaflara “Mesahifü’l-Emsâr” (şehir mushafları) denir.⁶

Kıraat

“Okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek” anlamına gelen kıraat; Kur’ân-ı Kerîm’i okumayı ifade etmek üzere sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma, tilâvet etme anlamında kullanılır.⁷ Bu yönüyle kıraat tilâvet ile eş anlamlıdır. Kur’ân

---

¹ Mehmet Emin Maşalı, “Mushaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/242.

² Fatih Özkafa, “Hat Sanatı Bakımından Mushaf Kitabının Tarihi Seyri”, Marife, (Erişim 22 Mart 2022).

³ Maşalı, “Mushaf”, 31/242.

⁴ Maşalı, “Mushaf”, 31/243.

⁵ Maşalı, “Mushaf”, 31/243.

⁶ Maşalı, “Mushaf”, 31/244.

⁷ Abdulhamit Birışık, “Kıraat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/426.

ilimleri terimi olarak kıraat: Kur'ân kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvilerine nisbet etmek suretiyle bu kelimeler üzerindeki kıraat farklılıklarını konu edinen bir ilimdir.¹

Tilâvet

Sözlükte ; okumak, tâbi olmak, izlemek, peşi sıra gitmek, uymak anlamlarına gelir. Bir kelâmı ve özellikle Kur'ân'ı okumayı ifade eden bir terim olarak da: “Kur'ân-ı Kerîm'i hem okumak hem de emir ve yasaklarını, teşvik ve uyarılarını hayata geçirmek suretiyle Allah'ın kitabına uymak” şeklinde tanımlandığı gibi, “mânasını anlamak ve gereğince davranmak üzere onu tecvid ve tertîl üzere dikkatlice okumak” şeklinde de tarif edilir.²

Lahn

Sözlükte “nağme, ezgi”, kıraatte ve dilde “hata etmek; sözün maksadını anlamak” gibi mânalara gelen lahnin yaygın olan terim anlamı dilde ve kıraatte hata yapmaktır. Buna göre kelimelerin yapısında ve i'rabında hata etmeye lahn denildiği gibi Kur'ân okurken harflerin zat ve sıfatlarında hata yapmaya ve yapılan hatalara da lahn denir.³

Kurrâ

Kıraat kökünden ism-i fâil olan karî (çoğulu kurrâ) genel anlamıyla “Kur'ân tilâvet eden” anlamında kullanılır. Bununla birlikte ilk dönemde ashabın Kur'ân kıraati konusunda geniş bilgisi olanları kurrâ diye anılmıştır.⁴

Mukrî

Mukrî terimi, kıraatleri sağlam ve kesintisiz bir isnadla almış bir üstattan müşâfehe yoluyla (ağızdan ağza) rivâyet eden kıraat âlimini ifade eder.⁵

---

¹ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. el-Cezerî, *Müncidü'l-mukrî'in ve mürşidü't-tâlibîn* (Beyrut, 1400), 3.

² Abdurrahman Çetin, “Tilâvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/155.

³ Abdurrahman Çetin, “Lahn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/55.

⁴ Maşalı, “Mushaf”, 31/242.

⁵ Birışık, “Kıraat”, 25/426.

Yedi Kıraat (Seb‘a)

Meşhur yedi imamı nispet edilen mütevatir kıraatlara denir.¹ Söz konusu kıraat imamlarından her birisinin çok sayıda râvisi olmakla birlikte, bunlar yedi ve on kıraate dair yazılmış muhtasar eserlerde iki ile sınırlandırılmış ve böylece ikişer râvi meşhur olmuştur.²

On Kıraat (Aşere)

On kıraat tasnifini İbn Mihrân en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh el-Enderâbî ve Ebu'l-‘Alâ el-Hemedânî gibi kıraat âlimleri İbnu'l-Cezerî’den önce yapmışlarsa da, onların bu tasnifine fazla rağbet edilmemiş ve yedili tasnife alternatif olamamıştır.³

Râvi-Rivâyet

Kıraatleri imamlardan doğrudan veya vasıtalı olarak alıp nakleden kimse için râvi terimi kullanılırken râviye nisbet edilen kıraate de rivâyet denmiştir.⁴

Dârü'l-kurrâ

“Yer, mekân, ev” gibi anlamlara gelen dâr ile “okuyan” anlamındaki kârî kelimesinin çoğulu olan kurrâ kelimelerinden meydana gelen dârü'l-kurrâ, Kur’ân-ı Kerîm’in öğretildiği, bir bölümünün veya tamamının ezberletildiği ve kıraat vecihlerinin tâlim ettirildiği mektepler için kullanılmıştır. Bu müesseselere dârü'l-Kur’ân ve dârü'l-huffâz adı da verilir.⁵

---

¹ Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvîd İstılahları* (İstanbul: M.Ü İlahiyet Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), 86.

² Abdurrahman Çetin, *Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 216.

³ Abdulhamit Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2014), 106.

⁴ Birişik, “Kıraat”, 25/426.

⁵ Nebi Bozkurt, “Dârülkurrâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 543.

2. BÖLÜM : ÖMER B. MUSTAFA'NIN *RİSÂLE FÎ KAVÂ'İD KİRÂ'ÂTİ'L-KUR'ÂN* ADLI RİSÂLESİNİN İNCELEMESİ

2.1. Risâlenin Şekilsel ve İçerik Özellikleri

Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan kod numarası 19 Hk 218/4, konu numarası 297.18 olan *Risâle fi Kavâ'id Kırâ'âti'l-Kur'ân* isimli risâle ile kod numarası Hk 19 Hk 218/6 olan *Kitâb Kavâ'id Kur'ân* şeklinde isimlendirilen risâlenin aynı eserler olduğu görülmektedir. Müellifi Ömer b. Mustafa, müstensih ise Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa olan eserin ferağ kaydında “*Ketebehu'l-fâkiru'd-dâ'î Çorûmî Seyyid el-Hâcî 'Umer bin Ahmed bin Muhammed bin Muştafâ, bûnî yâzdım yâdigâr olmağ içûn okûyan yâzana bir du'â kılmak içûn. Sene 1166 Cemâzîye'l-ûlâ yevmi'l-erba*” ifadesi yer almaktadır.

Risâlenin dili Osmanlı Türkçesi'dir. Kâğıt türü harf ongun (arma) filigranlı, yazım karakteristiği nesir kırmızı şeklindedir. Metin yazıları siyah ve kırmızı mürekkepten oluşmaktadır. Sûre isimleri, örneklendirmeler, beyân bölümleri ve bazı kelimeler üzerine kırmızı mürekkeple çizgi çekildiği görülmektedir. Eser, sırtı siyah meşin, üzeri kırmızı kaplı mukavva bir cilt içerisinde yer almaktadır. Dış kapağı 19,5x14,5 cm iken sayfa ölçüsü 140x70 cm boyutlarındadır. Varak sayısı 19, sayfa sayısı 38, satır sayısı ise 15 olarak tespit edilmiştir. Sayfa sonlarında bir sonraki sayfanın ilk kelimesi yer almaktadır. Eserin son kısımda kırmızı mürekkeple oluşturulmuş, üçgen şeklinde üç adet mîm (م) harfi konulduğu görülmekte, sonrasında eser, müstensih Çorumlu Âlim Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa'nın ketebe kaydına yer verilerek tamamlanmaktadır. Tek nüshasına ulaşılan risâlenin müellif nüshası olduğu düşünülmektedir.

Risâle ana başlıklar itibariyle beş bölüme ayrılmış olup her bölümde 'Beyân' vurgusuna sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Bu beyânlardan ilkinin yüzden fazla örneklendirme ile 'Hemzeler' oluşturmaktadır. Uzatılmayan hemzeler için 'Hemze-Maksûre' terimi kullanılmakta, hemze-i maksûre dışında kalan -bir elif miktarı uzatmaların yapıldığı- hemzeler ise 'Beyân-ı Hemze-i Meftûha' şeklinde isimlendirilmektedir. Sonrasında 'Beyân-ı Hemze-i Memdûde' örneklerine yer

verilmektedir. Müellif tarafından, tilâvetinde çeşitlilik olan hemzeler ‘Beyân-ı Muhtefun Fîh’ başlığı altında zikredilmekte ve bu hemzeler Hafs (ö. 180/796) rivâyetine göre değerlendirilmektedir. Ayrıca ‘Hemzeteyn’, ‘Teshîl Hemzesi’ ve ‘İstifham Hemzesi’ beyânları bulunmakta olup bunlarla ilgili örneklere rastlanmaktadır. Eserde son olarak ‘Beyân-ı Hemze-i Vasıl’ bahsinde hata ve lahn yapılması muhtemel kelimelere dikkat çekilerek hemze beyânı bahsi sona erdirilmektedir.

Eserde hemze beyânlarından sonra Resm-i Osmânî bağlamında hazif, ziyâde, maktû‘, mevsûl vb. konular kısaca ele alınmaktadır. Bu beyânlardan sonra ‘Beyân el-Harekât-ı Kelimât-ı Müsenna’ ve ‘Beyân-ı Âyet-i Müşebbehe’ başlığı altında Kur’ân’da bulunan ve birbirine sadece lafız yönüyle benzeyen âyetlere yer verilmektedir. Eserin son kısmında ise bazı tecvid kaideleri açıklanmaktadır.

‘Beyân-ı el-Harekât-ı Kelimât-ı Müşebbehe’ başlığı altında Kur’ân’da yer alan benzer âyetlerde sûre isimlerinde veya verilen örneklerde yer yer uyumsuzluklar görülmektedir. Ayrıca tecvid beyânında konuların tümü değil de sınırlı sayıda konu seçilmiş olması dikkat çekmektedir.

Beyân bölümlerinde dikkat çeken bazı hususlar genel olarak şu şekilde ifade edilebilir: Kârîler tarafından lahn, hattâtlar tarafından imlâ hatası yapılma ihtimali olabilecek kelimelere dikkat çekilirken önce sûre adı, sonra ilgili sûrenin âyetleri ele alınmaktadır. Sûrelere isim verilirken bazılarının üzerine veya alt kısmına numaralandırma yapılmaktadır. Bu numaralandırma işlemi bazı yerlerde sûrelerden verilen âyet örnekleri için de kullanılmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde risâlenin içerik kısmında başlıklar halinde verilen beyânların incelemesi yapılmaktadır.

2.1.1. Hemzeler

Hemze; ‘‘itmek, vurmak, bir şeyi dar bir yere sıkıştırmak, baskı yapmak, vurgulamak’’ anlamlarına gelen bir mastardır.¹ Hemzenin Arap alfabesinde müstakil

---

¹ Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *h-m-z* (Beyrut: Dar’u Sadır, ts.), ‘‘Lisânu’l-‘Arab’’, 5/425; Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseynî Zebîdî, *Tâcü’l-‘arûs min cevâhiri’l-Kâmûs*, thk. et-Terzî vd. (Kuveyt: Hükümet Matbaası, 1395), 15/388-391;

bir harf sayılıp sayılmayacağı konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Kaynaklarda bu durumla ilgili Kur'ân harflerinin, hemzenin sayılması durumunda yirmi dokuz, sayılmaması durumunda yirmi sekiz harf olduğu bilgisi yer almaktadır.¹ Ayrıca hemze; mahreci, şekli ve kullanışı itibariyle 'elif' harfinden farklı bir harf olma niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda hemzenin harekeli bir harf olduğu, 'elif'in ise harekeyi kabul etmeyen, sâkin hevâ harflerinden biri olduğu belirtilerek bu iki harfin birbirinden farklı olduğu ifade edilmektedir.² Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere hemze ile 'elif'in birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşten farklı olarak hemze ile 'elif'in aynı harfler olduğunu düşünen İbn Yaîş'in (ö. 643/1245)³ aksine Ömer b. Mustafa eserde hemze ve 'elif' ile ilgili teferruata girmemekle birlikte bu iki harfin farklı harfler olduğu kanaati taşımaktadır. Zira *Risâle fi'l-Kırâ'a* adlı eserin hemze-i maksûre kısmında 'elif-i lâhika' örneği verilirken “..gerçi o 'elif'tir” ifadesi kullanılmaktadır.⁴ Bu ifadeden anlaşılacağı üzere resmedilişinde harekesiz olan elif-i lâhika'nın 'elif', harekeli olan 'elif'lerin ise hemze olarak isimlendirilmesi dikkat çekmektedir. Bu durum müellifin hemze ile 'elif' harflerinin bir birinden farklı harfler olduğu görüşüne sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca müellif tarafından beyân kısımlarında yer alan terimlerde söz konusu harekeli 'elif'ler için 'hemze' teriminin kullanıldığı görülmektedir.

Eserde dikkat çeken konuların başında 'hemze' meselesi yer almaktadır. Müellif, Kur'ân'ı Kerîm'de bir takım hemzelerin varlığından bahsederken öncelikle bu hemzeleri isimlendirmektedir. Ardından hemzelerin hattâtlar tarafından yazılırken, kârîler tarafından okunurken hataya düşülmemesi amacıyla hemzenin doğru yazım ve doğru teleffuzlarına ilişkin örnekler sunmaktadır.

İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcü'l-luğa ve şihâhu'l-'Arabiyye ve Şihâhu'l-luğa*, thk. Ahmed Abdülgafûr Attârî (Beirut: Darü'l-İlm li'l-Melâyîn, 1085), 3/902.

¹ Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dârü'l-Fikr, 1981), 26/39; Gânim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-şavtiyye inde 'ulemâ'i't-tecvîd* (Amman: Dâr-u Ammar, 1428), 148.

² Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Ķâmûs*, 15/391.

³ Ebû'l-Bekâ Muvaffakuddîn Yaîş b. Alî b. Yaîş b. Muhammed el-Esedî, *Şerhu'l-Mufaşşal* (Kahire: İdâretü't-Tibââti'l-Müniriyye, ts), 10/126.

⁴ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 5b.

2.1.1.1. Hemze-i Maksûre

Eserde örnekleriyle beraber sıklıkla yer alan ‘Hemze-i maksûre’ terimi, elif-i maksûrenin aksine kaynaklarda pek rastlanan bir terim değildir. Yaptığımız çalışmalar da bunu destekler niteliktedir. Nitekim müellif bu terimi “‘*Qur’ân-ı ‘azîmu’ş-şānda bî-kināye hemze-i maḫṣûre vārdır*’”¹ şeklinde kullandığı bir cümlede zikretmektedir. Müellif ayrıca eserde hemze-i maksûrenin tarifine değinmediği gibi hemze-i maksûre teriminin hangi kaynaktan geçtiğine dair bir bilgiye de yer vermemektedir. Ancak bu terim ile birlikte zikredilen ‘bî kinaye’ sözünden müellifin ‘dolaylı anlatma’ anlamına gelen kinaye kelimesini, başına getirdiği ‘bî’ olumsuzluk ekiyle ‘doğrudan anlatma’ anlamında kullandığı; bundan da hemzenin uzatılmaması/kasr edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu tanımlama hemze-i maksûreler için kullanılan örnekler ile de örtüşmektedir. Zira verilen örneklerin tümünde hemzelerin uzatılmayıp kasr edildiği görülmektedir. Dolayısıyla hemze-i maksûreden kasıt ‘med edilmeyen’ hemzedir. Bu durum bize söz konusu kavramın yaygın olmadığını göstermekle birlikte bizi, müellifin bu terimi kendine has, Türkçeleşmiş bir tabir olarak kullandığı düşüncesine sevk etmektedir. Ayrıca söz konusu hemzenin özellikleri arasında yer alan diğer bir husus da hemzenin örnek gösterildiği her yerde fetha harekeye sahip olmasıdır. Bununla birlikte eserde hemze-i maksûrelerin Kur’ân-ı Kerîm’de birçok yerde geçmesi ve diğer hemzelerle karıştırılma ihtimali sebebiyle kitâbet esnasında med ile yazılma yahud tilâvet esnasında med ile okunma gibi hatalara düşebilme durumuna dikkat çekilmektedir. Kur’ân’ın farklı sûrelerinde, farklı kelimelerde yer alan bu hemzelerin müellif tarafından tespit edilerek ortaya konulması, ilgilileri tarafından okunmuş ve yazım kuralları dikkate alındığında oldukça önem arz etmektedir.

Risâlede örnek olarak ele alınan âyetlerde geçen ve uzatılma ihtimali olan tüm hemze-i maksûreli kelimeler müellif tarafından tespit edilmektedir. Âyetler çoğu yerde tertip sırasına göre ele alınmakta iken bazen tertip dışına çıkıldığı da görülmektedir. Bu durum, müellifin *Risâle fi’l-Kırâ’a* isimli eserinde daha sistematik bir şekilde sunulmaktadır. Ayrıca verilen hemze örneklerinde bazen sadece hemzenin geçtiği kelime bazen de hemzeli kelimenin öncesi ve sonrasındaki kelimeler yazılmaktadır. Bu durumda iki eser arasında bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklara

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi’l-Kavâ’id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 2a.

dikkat çekmek amacıyla aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ve medli okunması/yazılması ihtimal dahilinde olan hemze-i maksûrelerin *Risâle fi Kavâ'id Kıra'ati'l-Kur'ân* ve *Risâle fi'l-Kırâ'a* isimli eserlerde verilen örnekleri mukayeseli bir şekilde sunulmaktadır.

Tablo 1: Hemze-i Maksûre

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'ati'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-Bakara	2/34	أَبِي وَاسْتَكْبَر ¹	أَبِي وَاسْتَكْبَر
el-Bakara	2/239	فَإِذَا آمَنْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ	فَإِذَا آمَنْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم
el-Bakara	2/ 283	أَمِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا	فَإِنْ أَمِنْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا
el-Bakara	2/111	تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ²	تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ
el-Bakara	2/124	فَأَتَمَّهُنَّ	إِنرِهِم رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ³
el-Bakara	2/196	فَإِذَا آمَنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ	فَإِذَا آمَنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
Âl-i İmrân	3/153	فَأَنَابَكُمْ غَمًّا بِعَمِّ	فَأَنَابَكُمْ غَمًّا بِعَمِّ
Âl-i İmrân	3/154	أَمَنَةً نُّعَاسًا	فَمُ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا
Âl-i İmrân	3/188	يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا	لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا ⁴
en-Nisâ	4/26	فَإِنْ آتَيْنِ بِفَاحِشَةٍ	فَإِذَا أَحْصَيْنَ فَإِنْ آتَيْنِ بِفَاحِشَةٍ
el-Mâide	5/85	فَأَنَابَهُمُ اللَّهُ	فَأَنَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا
el-En'âm	5/34	حَتَّىٰ آتَيْهِمْ نَصْرُنَا	وَأَوْدُوا حَتَّىٰ آتَيْهِمْ نَصْرُنَا

¹ *وَاسْتَكْبَر* kelimesinin hemzesi vasıldır. Bu durum *Risâle fi Kavâ'id Kıra'ati'l-Kur'ân*'da belirtilmişken *Risâle fi'l-Kırâ'a* 'da zikredilmemiştir.

² Risâlede bu âyetten sonra yer alan üç âyetin metin kısmına değil sayfa kenarına yazıldığı görülmektedir. Bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 2a.

³ *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde bu âyetten sonra *وَلَنْ آتَيْنَ الَّذِينَ آتَوْا الْكِتَابَ* [el-Bakara 2/145] âyetinde geçen *آتَيْنَ* kelimesi de verilen örnekler arasında yer almaktadır. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 3a.

⁴ Risâlede âyetin başı *فَلَا* şeklinde yazıldığı görülmektedir.

el-En 'âm	5/40	إِنَّ أُنْيُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ	فُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أُنْيُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ
el-En 'âm	5/40	أَتُنْكُمُ السَّاعَةَ	فُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أُنْيُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتُنْكُمُ السَّاعَةَ
el-En 'âm	5/47	إِنَّ أُنْيُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً	فُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أُنْيُكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً
el-A 'râf	7/27	أَبُونُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ	كَمَا أَخْرَجَ أَبُونُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
el-A 'râf	7/97	أَقَامِينَ	أَقَامِينَ أَهْلَ الْقُرَى
el-A 'râf	7/98	أَوَامِنَ أَهْلَ الْقُرَى	أَوَامِنَ أَهْلَ الْقُرَى
el-A 'râf	7/99	أَقَامِنَا مَكْرَ اللَّهِ	أَقَامِنَا مَكْرَ اللَّهِ
el-A 'râf	7/138	فَاتُوا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ	وَجَاوَرْنَا بَيْتَ إِسْرَائِيلَ الْبُحْرَ فَاتُوا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامِهِمْ
el-Enfâl	8/11	إِذْ يُعْشِبِيكُمْ التُّعَاسَ أَمَنَةً	إِذْ يُعْشِبِيكُمْ التُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ
el-Enfâl	8/66	أَلَنْ حَقَّقَ اللَّهُ ¹	أَلَنْ حَقَّقَ اللَّهُ عَنْكُمْ
et-Tevbe	9/3	وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ	وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ
et-Tevbe	9/70	أَتُنْهُمْ رُسُلُهُمْ	وَأَصْحَابِ مَدِينٍ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتُنْهُمْ رُسُلُهُمْ
et-Tevbe	9/92	مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ	وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ
Yûnus	10/24	عَلَيْهَا أُنْيُهَا	وَطَرًا أَهْلَهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أُنْيُهَا
Yûnus	10/50	إِنَّ أُنْيُكُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتٌ	فُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أُنْيُكُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتٌ أَوْ نَهَارًا
Yûsuf	12/6	أَنَّهُمَا	كَمَا أَنَّهُمَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ
Yûsuf	12/6	أَبَوَيْكَ	أَبَوَيْكَ

¹ Bu kelime de kullanılan hemze-i maksûre terimi için ilk hemze kastedilmektedir.

Yûsuf	12/8	أَبِينَا	إِلَىٰ آبِنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ
Yûsuf	12/8	أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ¹	إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ
Yûsuf	12/9	أَبَيْكُمْ وَتَكُونُوا ²	يَجَلَّ لَكُمْ وَجْهَ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا
Yûsuf	12/16	أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ	وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ
Yûsuf	12/17	يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا	قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ
Yûsuf	12/17	فَأَكَلَهُ الذَّنْبُ	عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذَّنْبُ
Yûsuf	12/59	مِنَ أَبِيكُمْ	قَالَ انْتَوَيْتُمْ بِأَخٍ لَكُمْ مِنَ أَبِيكُمْ
Yûsuf	12/61	آيَاهُ ³	قَالُوا سَتَرْنَاوُذُ عَنهُ آيَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ
Yûsuf	12/63	إِلَىٰ أَبِيهِمْ	فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ
Yûsuf	12/63	أَبَانَا مُعٍ مِّنَّا الْكَيْلُ	قَالُوا يَا أَبَانَا مُعٍ مِّنَّا الْكَيْلُ
Yûsuf	12/63	أَخَانَا	فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانَا
Yûsuf	12/64	قَالَ هَلْ أَمْنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ ⁴	قَالَ هَلْ أَمْنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ
Yûsuf	12/65	أَبَانَا مَا نَبْعِي	قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْعِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُذِّتْ
Yûsuf	12/36	أَرَبِّي أَغْصِرُ حَمْرًا	*
Yûsuf	12/36	أَرَبِّي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي	*
Yûsuf	12/68	أَمْرَهُمْ ⁵	وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمْرُهُمْ أَيْبَهُمْ

¹ *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da bu âyetten sonra عَلَى يُوسُفَ [Yûsuf 12/11] âyetinde geçen (أَبَانَا) kelimesinin dahil edildiği görülmektedir. Ancak söz konusu âyete *Risâle fi Kavâ'id Kırâ'ati'l-Kur'an*'da yer verilmemektedir. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 4a.

² Her iki eserde de el-Hac 22/78'de geçen (أَبِيكُمْ) kelimesi zikredilmemektedir.

³ Risâlede bu kelime (أَبَاهُمْ) şeklinde yazılmaktadır. آيَاهُ şeklinde düzeltilmiştir. Bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 2b.

⁴ Müellif bu âyette ayrıca (أَمْنُكُمْ) kelimesini de örnek vermektedir. Oysa *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da olduğu gibi sadece (أَمِنْتُكُمْ) kelimesi olmalıdır. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 2b; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 4a.

⁵ Ayrıca bu kelime et-Tahrîm 66/6. âyette de geçmesine rağmen her iki eserde de değinilmemektedir.

Yûsuf	12/68	أَبُوهُمْ	
Yûsuf	12/78	أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا	إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا
Yûsuf	12/80	أَنَّ آبَائِكُمْ	قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَائِكُمْ
Yûsuf	12/80	يَأْذَنَ لِي أَبِي ¹	فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي
Yûsuf	12/81	أَبَيْكُمْ	إِزْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ
Yûsuf	12/81	يَا أَبَاتَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ	فَقُولُوا يَا أَبَاتَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ
Yûsuf	12/84	يَا أَسْفَى	وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَى
Yûsuf	12/93	عَلَى وَجْهِ أَبِي ²	إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي
Yûsuf	12/94	قَالَ أَبُوهُمْ	وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعَبْرُ قَالَ أَبُوهُمْ
Yûsuf	12/97	يَا أَبَاتَا اسْتَغْفِرْ لَنَا	قَالُوا يَا أَبَاتَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
el-Hicr	15/64	وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ	وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ
en-Nahl	16/26	فَاتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ	فَاتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ
en-Nahl	16/45	أَفَامِنَ الَّذِينَ مَكْرُوا السَّيِّئَاتِ	أَفَامِنَ الَّذِينَ مَكْرُوا السَّيِّئَاتِ
el-İsrâ	17/68	أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ	أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ
el-İsrâ	17/69	أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ	أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ
el-İsrâ	17/89	فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا	فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا
el-İsrâ	17/99	فَأَبَى الظَّالِمُونَ	فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا
el-Kehf	18/10	إِذْ أَوَى الْفِتْيَةَ إِلَى الْكُهْفِ	إِذْ أَوَى الْفِتْيَةَ إِلَى الْكُهْفِ
el-Kehf	18/63	إِذْ أَوَيْنَا	قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ

¹ Ayrıca bu kelime eş-Şuarâ 26/86'da geçmektedir.

² Bu kelime [Tebbet 111/1]'de geçmektedir. Ayrıca [el-En'âm 6/74], [et-Tevbe 9/114], [Yûsuf 12/4], [Meryem 19/42], [el-Enbiyâ 21/52], [eş-Şuarâ 26/70], [es-Sâffât 37/85], [ez-Zuhruf 43/26], [el-Mümtehine 60/4] âyetlerinde geçen (أَبِي) kelimesini hemzeden önce gelen lââm harfi sebebiyle (لأبي), Abese 80/35. âyette ise hemzeden önce gelen vâv harfi sebebiyle (وأبيه) örneklendirilmemiş olabilir.

el-Kehf	18/77	إِذَا آتَيْنَا أَهْلَ قَرْيَةٍ	فَانطَلَقْنَا حَتَّىٰ إِذَا آتَيْنَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطَعْنَا أَهْلَهَا فَابْتَدَأُوا
el-Kehf	18/77	أَهْلَهَا فَابْتَدَأُوا	أَهْلَهَا فَابْتَدَأُوا
el-Kehf	18/80	1 أَبْوَاهُ مُؤْمِنِينَ	فَكَانَ أَبْوَاهُ مُؤْمِنِينَ
el-Kehf	18/82	2 أَبُوهُمَا صَالِحًا	وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا
Meryem	19/27	فَاتَتْ بِهِ قَوْمَهَا	فَاتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ
Tâhâ	20/11	أَتَيْهَا نُودِي	فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ
Tâhâ	20/56	3 وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ	وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ
Tâhâ	20/56	4 فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ	فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ
Tâhâ	20/126	أَتَيْنَا	قَالَ كَذَلِكَ أَتَيْنَا
Tâhâ	20/85	عَلَىٰ أُنثَىٰ	أَوْلَاءَ عَلَىٰ أُنثَىٰ
Yûsuf	12/99	5 إِلَيْهِ أَبْوَيْهِ	فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ أَرَىٰ إِلَيْهِ أَبْوَيْهِ
Yûsuf	12/107	أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ	أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ
el-Hicr	15/31	إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ	إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ أَنْ يَكُونَ
Tâhâ	20/60	كَيْدَهُ ثُمَّ أَنَّىٰ	فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَنَّىٰ
Tâhâ	20/69	حَيْثُ أَنَّىٰ	وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُ حَيْثُ أَنَّىٰ
el-Enbiyâ	21/47	أَتَيْنَا بِهَا وَكَلَّمْنَا	أَتَيْنَا بِهَا وَكَلَّمْنَا بِنَا حَاسِبِينَ
el-Mü'minûn	23/71	بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ	بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ
el-Mü'minûn	23/90	بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ	بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَأَعْمَهُمْ كَلِذِبُونَ
el-Furkân	25/40	وَلَقَدْ آتَيْنَا عَلَىٰ الْقَرْيَةِ الَّتِي	وَلَقَدْ آتَيْنَا عَلَىٰ الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا مَطَرًا

¹ Her iki risâlede de en-Nisâ 4/11'de yer alan (أَبْوَاهُ) kelimesi alınmamış.

² Her iki risâlede de Meryem 19/28'de geçen (أَبُوكِ) kelimesi ve el-Kasas 28/23'de geçen (وَأَبُونَا) kelimesi alınmamış.

³ Ayrıca el-İsrâ 17/60'da (أَرْبَابِكُمْ), Muhammed 47/30'da (لَأَرْبَابِكُمْ) kelimesi geçmektedir.

⁴ Ayrıca Tâhâ 20/116'da (أَبَى) kelimesi geçmektedir.

⁵ Bu kelime Yûsuf 12/100'de de geçmektedir. Bununla birlikte en-Nisâ 4/11'de geçen (وَأَبْوَيْهِ) kelimesinin başında yer alan ekler sebebiyle verilen örneklere dahil edilmediği düşünülmektedir.

			السُّوءِ
el-Furkân	25/50	فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا	فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا
eş-Şuarâ	26/89	إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ	إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ
en-Neml	27/18	حَتَّىٰ إِذَا أَنْزَلْنَا	حَتَّىٰ إِذَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ
en-Neml	27/87	وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ	وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ
el-Kasas	28/25	قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ	قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ
el-Kasas	28/46	مَا أَنْتَهُمْ مِنْ نَذِيرٍ	لِنُنذِرَ قَوْمًا مَا أَنْتَهُمْ مِنْ نَذِيرٍ
el-Kasas	28/30	أَتَيْهَا نُودِي مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ	فَلَمَّا أَتَيْهَا نُودِي مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ
er-Rûm	30/9	وَأَنْزَلُوا الْأَرْضَ	وَأَنْزَلُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا
es-Secde	32/3	مَا أَنْتَهُمْ مِنْ نَذِيرٍ	لِنُنذِرَ قَوْمًا مَا أَنْتَهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ
el-Ahzâb	33/40	مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ	مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ
el-Ahzâb	33/50	مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ	مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ
ez-Zümer	39/25	فَأَتَيْتُهُمُ الْعَذَابَ ¹	فَأَتَيْتُهُمُ الْعَذَابَ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ
ez-Zümer	39/26	فَأَذَاقَهُمُ اللَّهَ ²	*
el-Mü'min	40/35	أَتَيْتُهُمْ كَبِيرٌ مَقْتًا	أَتَيْتُهُمْ كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ
el-Mü'min	40/56	أَتَيْتُهُمْ أَنْ فِي صُدُورِهِمْ	أَتَيْتُهُمْ أَنْ فِي صُدُورِهِمْ
Fussilet	41/11	أَتَيْنَا طَائِعِينَ	قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ
el-Ahkâf	46/4	أَوْ آتَاةٍ مِنْ عِلْمٍ	إِبْتَوِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آتَاةٍ مِنْ عِلْمٍ
el-Fetih	48/18	وَأَنْتَ جَمٌّ فَتَحًا قَرِيبًا	وَأَنْتَ جَمٌّ فَتَحًا قَرِيبًا
ez-Zâriyât	51/42	أَنْتَ عَلَيْهِ	مَا تَدْرُ مِنْ شَيْءٍ أَنْتَ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْتَهُ

¹ Ayrıca en-Nahl 16/26'da (وَأَتَيْتُهُمْ) şeklinde geçmektedir. Bu durum *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da beyân edilmektedir. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 4b.

² Bu yerden farklı olarak فَأَذَاقَهَا [en-Nahl 16/112] ve أَذَاقَهُمْ [er-Rûm 30/33] kelimeleri geçmektedir. Ayrıca ez-Zümer 29/26'da yer alan kelime *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde zikredilmemektedir.

			كَاالرْمِيمِ
ez-Zâriyât	51/52	مَا آتَى الدِّينَ	كَذَلِكَ مَا آتَى الدِّينَ
el-Haşr	59/2	فَأْتِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا	فَأْتِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا
el-Haşr	59/6	وَمَا آفَاءَ اللَّهِ ¹	وَمَا آفَاءَ اللَّهِ
el-Haşr	59/7	مَا آفَاءَ اللَّهِ	مَا آفَاءَ اللَّهِ
el-Mülk	67/16	ءَأْمِنْتُمْ	ءَأْمِنْتُمْ
el-Mülk	67/17	أَمْ أَمِنْتُمْ	أَمْ أَمِنْتُمْ
el-Müddessir	74/47	حَتَّىٰ آتَيْنَا الْبَقِيَّةَ	حَتَّىٰ آتَيْنَا الْبَقِيَّةَ
el-İnsân	76/1	أَتَى	أَتَى ²
el-Maûn	107/1	أَرَأَيْتَ الَّذِي ³	*

Tabloda sunulan örnekler Kur'ân'ın tümünde geçen hemze-i maksûreleri kapsamamaktadır. Müellif tarafından *Risâle fî Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* eserinde gerekçe belirtmeksizin hemze-i maksûrelerin bazılarına örnek olarak yer verilmemektedir. Ancak *Risâle fî'l-Kırâ'a* eserinde “*verilen örneklerin tümünün bu kadar olmadığı, daha nice hemze-i maksûrelerin varolduğu fakat yapılan hataların geneldlikle verilen örneklerdeki hemzelerde olduğu ifade* edilmektedir.”⁴ Böylece müellifin hemze-i maksûre başlığı altında tespit ettiği örnekler incelendiğinde Kur'ân'ı baştan sona taradığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca müellifin dikkat çektiği hususlardan biri de tespit edilen bu kelimelerde geçen hemzelerin med yapılmaksızın tilâvet edilmesi gerektiğidir.

¹ Her iki eserde de el-Haşr 59/7. âyeti, el-Haşr 59/6. âyetten önce yazılmıştır. Tabloyu oluşturulurken âyet sırası gözetildi. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 3a; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 5b.

² Eserde bu kelimenin geçtiği tüm yerlerde hemzenin hemze-i maksûre özelliği taşıdığı ifade edilmektedir. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 3b.

³ أَرَأَيْتَ kelimesi ayrıca [el-En'âm 6/40, 46], [el-İsrâ 17/62], [el-Kehf 18/63], [el-Furkân 25/43], [el-Alak 96/9, 11, 13] âyetleri olmak üzere sekiz yerde; (أَرَأَيْتُمْ) kalıbında ise [el-En'âm 6/46], [Yûnus 10/50, 59], [Hûd 11/28, 63, 87], [el-Kasas 28/71, 72], [Fâtır 35/40], [Fussilet 41/52], [el-Ahkâf 46/4, 10], [el-Mülk 67/28, 30] âyetlerinde toplamda on dört yerde geçmektedir.

⁴ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 6a.

Sonuç olarak yukarıda örnekleri verilen kelimelerde geçen hemzeler, müellif tarafından med edilmeyen/uzatılmayan anlamına gelen hemze-i maksûre terimiyle karşılık bulmaktadır. Bu durumda hemze-i maksûrenin tilâvette uzatılmamasına, kitâbette ise üzerine âsar/çeker işareti yahut uzatılmasına delâlet edecek her hangi bir rumuz ile resmedilmemesine vurgu yapılmaktadır.

2.1.1.2. Hemze-i Meftûha

‘Hemze-i meftûha’ ter kibinin, müellif tarafından “fethalı olan hemze” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu terkip yukarıda geçen hemze-i maksûre örneklerinden sonra şu şekilde kullanılmaktadır: “...*mā ‘adā olan hemze-i meftûhalar bir ‘elif’ diyecek miqdârî med olûr.*”¹ Müellif hemze-i maksûrelerin dışında kalan bazı fethalı hemzeler için hemze-i meftûha terimini kullanmaktadır. Bununla birlikte eserde gerek hemze-i maksûre gerekse hemze-i meftûha örneklerinin tümünde hemzelerin fethalı olması dikkat çekmektedir. Ancak hemze-i meftûha örneklerinde yer alan hemzelerin kıraat literatüründe meddi bedel terimi ile de isimlendirildiği bilinmektedir.² Aynı zamanda meddi bedel olan hemzelerin sadece fethalı değil aynı zamanda kesre ve zammeli olması durumu söz konusudur.³ Müellifin hemze-i meftûha başlığı kapsamında verdiği *أَمَرَ الرَّسُولُ , أَمْنُوا , آتَاهُمْ , آخِرُهُ* gibi örnekler sadece hemze-i meftuhanın değil aynı zamanda meddi bedelin fethalı formuyla da örtüşmektedir. Nitekim meddi bedelin fethalı olması durumunda hemzenin önünde uzatma harfi olmayacağı için tilâvet veya kitâbet durumunda olası bir lahne sebebiyet vermesi muhtemel olacaktır. Oysa meddi bedel olan hemzenin kesreli formatında önüne yazılan med harfi olan ‘yâ’ harfi ile zammeli formatında önüne yazılan med harfi olan ‘vâv’ harfi gelmesi durumunda zaten medli olarak okunmaktadır. Dolayısıyla bu durum bir lahne yol açmamaktadır. Bu bağlamda müellifin niçin meddi bedel olan hemzelerin sadece fetha formatlı örneklerini ele aldığı kanaatimizce ortaya çıkmaktadır.

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 3b.

² Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *et-Teyşir fî'l-kırâ'âti's-seb'a*, thk. Pretzl Otto (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1404), 31; Ebû Dâvûd Süleyman İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, thk. Ahmed b. Ahmed b. Muammer Şerşâl (Riyad, 1423), 2/88; Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *en-Neşr fî'l-kırâ'âti'l-'aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1980), 1/342.

³ Ahmed b. Muhammed b. El-Bennâ Dimyâtî, *İthâfî fużalâ'i'l-beşer fî bi'l-kırâ'âti'l-erba'ate 'aşer*, thk. Şa'bân Muhammed İsmâil (Beyrut: Âlemu'l-Kutub, 1407), 1/161.

Müellifin de ifade ettiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'de hemze-i meftûhaların yukarıda örnekleri verilen kelimeler dışında birçok örneği bulunmaktadır. Ancak eserde tüm örneklerin yazılması yerine birkaç örnekle sınırlandırılması müellif tarafından tercih edilen bir husus olarak görülmektedir.

Sonuç olarak örnekleri verilen kelimelerden anlaşılacağı üzere müellife göre hemze-i maksûre olan hemzelerin dışında kalan ve bir 'elif' miktarı uzatılacak fethalı hemzeler için hemze-i meftûha kavramı kullanılmaktadır.

2.1.1.3. Hemze-i Memdûde

Müellife göre hemze-i memdûde 'med olunan hemze' demektir. Eserde bu başlık altında tecvid literatüründe meddi lazım kelime-i müsakkale adı ile bilinen kelimelerin hemzesi örnek gösterilmektedir. Ancak hemze-i maksûre ve hemze-i meftûha terimleri gibi hemze-i memdûde terimi de tecvid literatüründe sık rastlanan bir kullanım değildir. Müellifin böyle bir terkip kullanması hemze-i memdûdenin 'uzatılan hemze' anlamına gelmesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Nitekim İsmail Karaçam bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. "*Lâm-ı ta'rif in evvelinde istifhâm (soru) hemzesi bulunursa, vasl hemzesi soru hemzesine med olarak verilir.*"¹ Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere müellif birinci hemzenin med edilmesini hemze-i memdûde şeklinde adlandırmaktadır. Aşağıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere söz konusu kelimelerde tüm kıraat imamlarına göre hemze med ile okunmaktadır. Dolayısıyla müellif bu beyânda ifade ettiği hemze-i memdûde terimini bir önceki beyânında ifade ettiği hemze-i maksûreye karşıt olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda *Risâle fi'l-Kırâ'a* da hemze-i maksûre beyânı içerisinde bu örneklere yer verilerek "...aslında konumuz bu değil ancak bu hemzelerin uzatılmama durumu olabilir"² şeklinde bir uyarıda bulunulması niçin hemze-i memdûde teriminin kullandığına açıklık getirmektedir.

Müellif tarafından her iki eserde de hemze-i memdûde için tabloda yer alan örnekler verilmektedir.

¹ İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri Ve Okunma Kâideleri: - Mufasssal Tecvid -* (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları), 251.

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 4a.

Tablo 2: Hemze-i Memdûde

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtî'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-En'âm	143, 144	قُلِ الذِّكْرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثِيَيْنِ	قُلِ الذِّكْرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثِيَيْنِ
Yûnus	10/51	أَلَنْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ	أَلَنْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ
Yûnus	10/59	قُلِ اللَّهُ أَدْنَىٰ لَكُمْ	قُلِ اللَّهُ أَدْنَىٰ لَكُمْ
Yûnus	10/91	أَلَنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ	أَلَنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ
en-Neml	27/59	اللَّهُ خَيْرٌ أَمَا يُشْرِكُونَ	اللَّهُ خَيْرٌ أَمَا يُشْرِكُونَ

Tabloda örnekleri verilen istifhâm hemzesi, meftûh olan vasl hemzesi öncesinde resmedilmektedir. Böylelikle Kur'ân'da altı yerde bulunan bu üç kelimenin ikinci hemzesi olan vasl hemzesinin teshîl veya ibdâl ile okunması noktasında bütün kıraat imamları ittifak halindedir.¹ Ancak müellif tarafından söz konusu kelimelerde hemzenin teshîl yönü ele alınmamakta sadece ibdâl vechine değinilmektedir. Ayrıca hemzenin ibdâli değil de hemze-i memdûde şeklinde farklı bir terim kullanılmaktadır.

Sonuç olarak hemzenin ibdâl edilmesi durumunda da hemze med edilmektedir. Dolayısıyla müellifin meddi bedel yerine kullandığı hemze-i memdûde aynı duruma işaret etmektedir. Bununla birlikte her iki eserde de bu örneklerle aynı statüde olan el-En'âm 143, 144'te geçen الذِّكْرَيْنِ kelimesi zikredilmemektedir.

2.1.1.4. Hemze-i Muhtelefun Fîh

Eserde hemze-i muhtelefun fîh başlığı altında Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan bazı hemzeli kelimelere yer verilmektedir. Bu hemzeli kelimeler Hafs rivâyeti dışında yer alan rivâyetlerde tilâveti ve kitâbeti bağlamında çeşitlilik olan kelimeleri kapsamaktadır. Söz konusu kelimeler eserde şu şekilde belirtilmektedir.

¹ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî (Beirut: Darul Kütübül İlmiyye, 1423), 61.

Tablo 3: Hemze-i Muhtelefun Fih

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-A'râf	7/81	إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً	إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً
el-A'râf	7/113	إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا	إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعَالِيِينَ
el-A'râf	7/123	قَالَ فِرْعَوْنُ أَمْنُكُمْ بِهِ	قَالَ فِرْعَوْنُ أَمْنُكُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ أَذِّنَ لَكُمْ
Tâhâ	20/71	قَالَ أَمْنُكُمْ لَهُ	قَالَ أَمْنُكُمْ لَهُ
eş-Şuarâ	26/49	قَالَ أَمْنُكُمْ لَهُ	قَالَ أَمْنُكُمْ لَهُ
el-Ankebût	29/28	إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ	وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ

Eserde verilen bu örnekler Hafs rivâyetinde sadece tahkik vechiyle okunmaktadır. Yani resimde de tilâvette de tek hemze şeklindedir. Bu kelimeler müellif tarafından farklı rivâyetleri de içerdiği durumlarda hemze-i muhtelefun fih terimiyle isimlendirilmektedir. Ayrıca *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* eserinde zikredilen örneklerin Kur'ân'ın tamamındaki örnekleri kapsamadığı görülmektedir. Nitekim eksik olan diğer örnekler *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde ele alınmaktadır.¹ Söz konusu örnekler aynı risâlede 'Hemzeteyn Beyânı' başlığı altında yer verilmektedir.

2.1.1.5. Hemzeteyn

İki hemzeli kelimeler ilk hemzesi istifhâm veya kat', ikinci hemzesi vasıl veya kat' olanlar şeklinde iki kısma ayrılmaktadır.² Aynı kelimedede 'Hemze-i İstifham' ile 'Hemze-i Vasıl' bir araya geldiğinde, ilk hemze kat' ikinci hemze vasıl olur ki bütün kıraat imamları ikinci hemzeyi teshîl³ veya ibdâl¹ şeklinde iki vecihle okumuşlardır.²

¹ eş-Şuarâ 26/41, en-Neml 27/55, 60, 61, 62, 63, 64, el-Ankebût 29/29. Bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 26a-26b.

² el-Cezerî, *en-Neşri'l-kebîr*, 1/362.

³ Harekeli hemzede görülen, sesin hareke cinsinden illet harfleri olan vav, yâ ve eliften biriyle hemze arasında bir telaffuzla çıkarılmasıdır. İsmail Durmuş, "Hemze", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 22 Mart 2022)

Risâlede iki hemze anlamında kullanılan ‘hemzeteyn’ terimiyle kelime başlarında bulunan iki hemze kastedilmektedir. Ayrıca bu hemzelerin ‘muhtelifun fih’ olmasına değinilmektedir. Ancak müellif her ne kadar bu ihtilafın Hafs rivâyeti açısından değil diğer rivâyetler açısından olduğunu beyân etmemiş olsa da kıraat kaynaklarında bu kelimelerin farklı okunuş özelliklerine sahip olduğu gözlemlenmektedir.³ Nitekim eserin sadece Hafs rivâyetini kapsayacak şekilde yazıldığı göz önüne alındığında bu örneklerin diğer rivâyetlere göre değil Hafs rivâyetine göre değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu durumda örneklerde verilen hemzeler Hafs rivâyetinde sadece tahkik vechi ile okunmaktadır.

Eserde hemzeteyn ve hemze-i istifhâm özelliğine sahip olan kelimeler şu şekilde sunulmaktadır:

Tablo 4: Hemzeteyn

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l- Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
en-Neml	27/55	أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ	أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
en-Neml	27/60,61,62,63,64	ءَالِهَةٌ مَعَ اللَّهِ	ءَالِهَةٌ مَعَ اللَّهِ
el-Ankebût	29/29	أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ	وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ

Tablo 5: Hemze-i İstifham

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l- Kur'ân</i>	Kelimenin aslı
el-Bakara	2/80	فَلَنْ نَّتَّخِذَ مِنْكُمْ	ءَانَّخِذَ مِنْكُمْ
el-Bakara	2/126	أَضْطَرُّوهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ	ءَأَضْطَرُّوهُ
el-En'âm	6/14	أَتَّخِذُ وَلِيًّا	ءَأَتَّخِذُ وَلِيًّا

¹ Arap dilinde ve kıraatlerde bazı kelimelerdeki harf değişimlerini belirten terim. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Ali Sarı, ‘‘İbdâl’’, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 22 Mart 2022)

² el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 1/377.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz; el-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşri fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*, 55-60.

Meryem	19/78	أَطَّلَعَ الْغَيْبِ	ءَاطَّلَعَ
el-Kasas	28/49	مِنْهُمَا أَتَّبَعَهُ	ءَاتَّبَعَهُ
Sebe'	34/8	أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا	ءَأَفْتَرَى
es-Sâffât	37/153	أَصْطَفَى الْبَنَاتِ	ءَأَصْطَفَى
Sâd	38/75	بِيَدَيَّ اسْتَكْبَرْتِ	ءَأَسْتَكْبَرْتِ

2.1.1.6. Hemze-i Teshîl

Teshîl lügatte, “kolaylaştırmak, zorluğa ait şeyleri kaldırmak” anlamına gelmektedir.¹ Kıraat literatüründe ise teshîl “hemzeyi kendisi ile kendi hareke cinsinden olan harfin mahreci arasına koymak” demektir.² Harekeli hemzede görülen teshîl, sesin hareke cinsinden bir illet harfiyle (elif, vâv ve yâ) hemze arasında bir sesle telaffuz edilmesidir. Eserde Ömer bin Mustafa tarafından teshîl hemzesi şu şekilde ifade edilmektedir: “*Teshîl oldur ki hemzeyi kendî mahrecinde icrâ itmeyûb hâ ile hemze beyninde telaffûza dîrler. Ol hemze ne hâ ola ne hemze ola. Sāmî' olānlar anîñ ne hâ oldîğiniñ bile ve ne hemze oldîğiniñ bile. Müşkîl olānı Qurra Efendîlere mürâca'ât aylesin.*”³ Bununla birlikte eserde Kur'ân'da tek bir yerde geçen ءَأَعْجَبِي [Fussilet 41/44] kelimesinde teshîl hemzesi olduğundan bahsedilmektedir. Ancak Hafs rivâyetinde sadece Fussilet Sûresi'nde varolduğu ifade edilen teshîl hemzesi ayrıca [el-En'âm 6/143, 144], [Yûnus 10/51, 59, 91] ve [en-Neml 27/59] âyetlerinde de yer almaktadır.⁴

Sonuç olarak müellifin bu detaya girmemesi diğer bazı beyânlarda olduğu gibi konu anlatımlarında tercih ettiği sadeliğin bir yansıması olarak düşünülmektedir.

2.1.1.7. Hemze-i Vasil

Hemze ile başlayan kelimelerin evvelinde yazıda bulunan, kendisi ile başlanınca okunan ancak kendinden önce harekeli bir harf gelince okunmayan

¹ Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Ķâmûs*, 15/388.

² Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim Ebû Şâme, *İbrâzu'l-me'ânî min ħurzi'l-emânî*, thk. İbrahim Atve İvaz (Lübnan: Darul Kütübül İlmiyye, ts.), 128; Temel, *Kırâat Ve Tecvîd Istılahları*, 164.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Ķavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 3b.

⁴ el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 1/377.

hemzelere hemze-i vasıl denir.¹ Hemze-i vasıl geçiş halinde söylenmeyerek ötüyle sonunu bitiştiirdiği (vasl) için bu adı almıştır. Hemze-i vasıl sadece kelime başlarında bulunur ve yalnızca cümle başında bulunduğunda telaffuz edilir. Fiillerde if'âl bâbı dışında kalan bütün fiil kalıplarının mâzi, masdar ve emir hemzeleri, isimlerden (اسم), (ابن) ve benzeri on kadar kelimenin hemzesi, harflerden de sadece lâm-ı tarif (ال) 'in hemzesi vasıl hemzesi olup diğerlerinin tamamı hemze-i kat'dır.² Eserde hemze-i vasıl tanımını řu şekilde yapılmaktadır:

*Hemzeden önceki kelimedede durulup hemzeli kelimeye başlayınca hemzeyi harekeli okumak gerekmektedir. Ancak önceki kelimededen başında hemze-i vasıl olan kelimeye geçiş yapıldığında hemze düşmekte, yani okunmamaktadır. Okuyucu hemze-i vasıldan önceki kelimedede vakıf yapmışsa hemze-i vasıl olan kelimeye başlarken nefes alması gerekmektedir. Eğer hemzeden önceki kelimedede durup sonrasında başında hemze-i vasıl olan kelimeye nefes almaksızın başlarsa bunun büyük bir hatadır.*³ Eserde zikredilen bu ifadelerin hemze ile ilgili birçok kaynakta yer aldığı belirtilmektedir. Fakat eser oluşturulurken sadece, hemze-i vasıl beyânında *Şerhu'l-Mufaşşal*⁴ ve isimleri zikredilmeyen bazı gramer kaynaklarından istifade edildiği, bununla birlikte başka kaynak zikredilmediği görülmektedir.

Eserde Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan hemze-i vasıl örneklerinden bahsedilmektedir. Ancak bütün hemze-i vasıl örneklerine yer verilmemektedir. Anlaşılacağı üzere bu örneklendirmeler yapılırken okunuş ve kitâbet yönüyle hata yapılması muhtemel olan kelimeler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca hemze-i vasıl fetha, kesre ve zammeli formatları yönüyle üç kısma ayrılmaktadır.

1-Hemze-i vasılın fethalı formatına: است (estün) ve عين (eymünün).

2-Kesreli formatına: اذهب ابنم ابنة امر امرأة اثنتين اثنتين اجتمع اجتماعا استخرج استخرجا

استخرج ve bunlar gibi olan diğer kelimeler.

¹ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleri ve okunma kâideleri*, 250.

² İsmail Durmuş, "Hemze", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 01.06.2021)

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 4a.

⁴ Zemahşeri'nin Arap gramerine dair kaleme aldığı *el-Mufaşşal fi şan'ati'l-i'râb* veya diğer bir ifade ile *el-Mufaşşal fi'n-naħv (fi 'ilmi'n-naħv, fi 'ilmi'l-'Arabiyye)* adlı eserinin yapılan şerhlerinden her hangi biri.

3-Zammeli formatına: انصر اقتل ادعوا gibi sülâsi mücerred bâbının emri hazır kalıbında olan zammeli kelime örnekleri verildiği görülmektedir. Bununla birlikte eserde اسم kelimesinin hemzesinin kitâbette yazılması gerektiği beyân edilmekte, ayrıca [er-تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ, el-Saff, 61/6], [el-Hucurât, 49/11], [er-بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ, el-Alâ, 87/1] âyetlerine dikkat çekilmektedir.

Örneklere geçen [el-Hucurât 49/11] kelimesinin kitâbet şeklinin yanı sıra Hafs rivâyetinde bu kelimenin ibtidâ halinde yer alan farklı okuyuş vecihleri de dikkat çekmekle beraber eserde bu vecihlerden bahsedilmemektedir. Nitekim eserde [el-Hucurât 49/11] kelimesinin sadece yazımında hata yapılmamasına dikkat çekilmekte, okunuşuna dair herhangi bir bilgi paylaşımında bulunulmamaktadır. Ancak [el-Hucurât 49/11] kelimesinin özellikle ibtidâsında hata yapılmakta zira nasıl ibtidâ edileceği işin erbâbı dışındakiler tarafından bilinmemektedir. Bu bağlamda ilgili bazı kaynaklarda söz konusu kelimenin tilâvet durumu şu şekilde izah edilmektedir:

Kelime mâkablinden vasledilerek okunursa, yazıda görüldüğü gibi بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ şeklinde okunmaktadır. Ancak kelimedeki ibtidâ edilmesi durumunda iki okuyuş şekli ortaya çıkmaktadır; birincisi بِئْسَ الْإِسْمُ şeklinde diğeri ise بِئْسَ لِسْمٍ şeklinde okunmaktadır. Böylece söz konusu kelimedeki biri vasl, ikisi ibtidâ hali olmak üzere toplamda üç vecih bulunmaktadır.¹

Bundan farklı olarak hemze-i kat' ise hem yazıda hem telaffuzda bulunan, vasl ve vakf halinde değişmeyen/sâbit kalan hemzelere denilmektedir.

Risâlede özellikle hattâtlar tarafından kitâbet esnasında dikkat edilmesi gereken kelimelerden bir diğeri de ابن kelimesidir. Bu kelimenin kitâbetteki yazımıyla ilgili *Risâle fi'l-Kırâ'a* adlı eserde müellifin, hocasından öğrendiği kaide şu şekilde aktarılmaktadır: “*Alemeyn-i müzekkereyn beyninde yer alan 'İbn' kelimesinin sıfat olması durumunda hemzesi yazılmaz, ancak haber olursa yazılır. Eğer sorulursa ki*

¹ Abdullahefendizâde Muhammed Emin, 'Umdetü'l-hullân fi izâhi Zübdeti'l-irfân (İstanbul: Asitane, 1287), 524; Ramazan Pakdil, *Ta'lim, Tecvid Ve Kıraat* (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları), 238.

Kur'ân'da nice عيسى ابن مريم, ومسيح ابن مريم ifadelerinde 'İbn' kelimesi sıfat olmasına rağmen niçin hemze yazılmış? Cevap olarak deriz ki burada alemeyn-i müzekkereyn beyninde vaki olmadığı için (hemze) yazılmaktadır. Ancak yine sorulursa عَزَّوَجَلَّ ابنُ اللَّهِ مَسِيحُ ابنُ اللَّهِ ifadesinde hemze niçin yazılır? Cevap olarak 'İbn' kelimesinin haber olarak gelmesi gösterilir. Çünkü Resm-i Osmânî'de yer alan imlâ durumu bu şekildedir."¹ Böylelikle eserde söz konusu kelimenin özellikle yazımında hataya düşülmemesine dikkat çekilmektedir. Ancak eserde bu noktada herhangi bir kaynak ismi zikredilmemekte, referans olarak yalnızca müellifin hocası işaret edilmektedir.

2.1.2. Resm-i Osmânî Bağlamında Maktû'-Mevsûl, Hazif-Ziyâde Örnekleri

Çalışmanın bu başlığı altında risâlede de örnekleri verilen, Resm-i Osmânî bağlamında literatürde yer alan bazı terimler ele alınmaktadır. Bu yapılırken başta müellifin diğer eseri *Risâle fi'l-Kırâ'a* olmak üzere Resm-i Osmânî imlâsı üzerine kaleme alınan *Kitâbü'l-Muḫni'* ve *Muhtaşaru't-tebyîn* gibi bazı kaynaklardaki bilgilerle mukâbele/mukâyese yoluna gidilerek eserlerde verilen bilgilerin ortak veya farklı yönleri incelemeye tabi tutulmaktadır.

2.1.2.1. 'En-Lâ' (أَنْ - لَّا) Edatları

Bu başlık altında لَّا edatının Kur'an'da yer alan imlâ şekli ele alınmakta, edatların birbirinden maktû'/ayrı yazıldığı yerler örneklendirilmektedir. Bu durumda edat لَّا-ان şeklinde resmedilmektedir. Nitekim müellifin tespit ettiği yerler dışında söz konusu edatların mevsûl/bitişik لَّا şeklinde resmedildiği görülmektedir. Risâlede de ilgili kaynaklarda olduğu gibi meseleye dikkat çekilmekte ve on farklı âyette 'nûn' harfinin 'lâm' harfinden ayrı yazıldığı belirtilmektedir.² Ancak İbn Necâh tarafından لَّا إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ [el-Enbiyâ 21/87] âyetinde geçen bu iki edatın bazı mushaflarda ayrık

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 18b-19b.

² Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *Kitâbü'l-Muḫni' fi resmi meşâhifi'l-emsâr ma'a kitâbi'n-naḫḫ*, thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî (Kahire: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, ts), 73-74; el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 2/148.

yazıldığı vurgulanmakta, bu durumda bahsi geçen âyet sayısının on bir olması gerektiği ifade edilmektedir.¹

Sonuç olarak müellifin Kur'an'da on âyette tespit ettiği لا ان edatları İbn Necâh'a ve ülkemizde yaygın olarak kullanılan mushaf imlâsına göre on bir âyet olarak kabul edilmektedir.

Risâlede mezkûr âyetler sûre isimleriyle birlikte tabloda verildiği şekilde örneklendirilmektedir.

Tablo 6: En-Lâ Edatları

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-A'râf	7/105	أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ	حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ
el-A'râf	7/169	أَنْ لَا يَقُولُوا ² عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ	أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ
et-Tevbe	9/118	أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ	أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ
Hûd	11/14	أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ	وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
Hûd	11/26	أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ	أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ
el-Hac	22/26	أَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْئًا	أَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْئًا
Yâsîn	36/60	أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ	أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ
ed-Duhân	44/19	أَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ	وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ
el-Mümtehine	60/12	أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا	أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا
Nûn	68/24	أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ	أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ

¹ İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/287, 3/556-557; Mehmet Emin Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı* (Ankara: OTTO), 248.

² Bu kelime risâlede أَنْ لَا أَقُولُ şeklinde yazılmaktadır, düzeltilmiştir. Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 5a.

2.1.2.2. ‘En-Len’ (اُنْ - اَنَّ) Edatları

Eserde, اَنَّ يَكْفِيكُمْ اَنْ يُدْكُم [Âl-i İmrân 3/124] âyetinin اَنَّ şeklinde yazıldığı beyân edilmektedir. Burada dikkat çekilen hususun اَنَّ (elen) kelimesinin, اَنْ اَنَّ (en-len) veya اَنَّ (ellen) formatında değil de ‘nûnsuz’ ve teşditten hâlî ‘lâm’ harfiyle yazılması suretiyle iki edatın -maktû‘ veya mevsûl- herhangi bir yönüyle karıştırılmamasına yönelik bir atıf olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir husus ise söz konusu edatların maktû‘-mevsûl yazılma durumudur. Bu bağlamda eserde اَنَّ تَجْعَلُ لَكُمْ مَوْعِدًا [el-Kehf 18/48] ve اَنَّ تَجْمَعُ عِظَامَهُ [el-Kiyâmet 75/3]’teki âyetler ele alınarak buradaki en-len edatlarının nûn harfinin lâm harfine idğamı neticesinde mevsûl olarak yazılması gerektiği bilgisine yer verilmektedir. Meseleye Dâni açısından bakıldığında da bu edatların eserde verilen bilgilerle örtüştüğü görülmektedir. Ancak Ömer b. Mustafa tarafından edatların sadece mevsûl yönüne değinilirken Dâni’nin yukarıdaki iki âyetin dışında kalan en-len edatlarının ‘nûn’ harfi ile ve maktû‘ şekilde resmedildiğine de vurgu yaptığı görülmektedir.¹ Bu görüşü kıraat imamı Hamza’nın (ö. 156/773) da yer aldığı bazı kıraat imamlarına dayandıran Dâni, Muhammed b. İsa’ya (ö. 485/1092) dayandırdığı bir başka rivâyette ise el-Müzzemmil 73/20’deki en-len edatının (اَنَّ) şeklinde ‘nûnsuz’ ve maktû‘ olarak resmedildiğini söylemektedir.²

Sonuç olarak eserde Ömer b. Mustafa tarafından söz konusu edatların her ne kadar maktû‘ yönüne değinilmese de mevsûl olması gerektiği görüşü sebebiyle Dâni’nin verdiği bilgilerle uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

2.1.2.3. ‘In-Mâ’ (اِنْ - اِنَّا) Edatları

Risâlede Hatt-ı Osmânî bağlamında hataya düşülmesi muhtemel edatlardan biri olan اِنْ edatlarının imlâsına dikkat çekilmektedir. Müellif beyânında ve ilgili bazı kaynaklarda bulunan bilgilere göre söz konusu edatlar Kur’ân’ın tümünde mevsûl (اِنَّا) şeklinde idğamlı yazılırken sadece er-Ra’d 13/40’te maktû‘ (اِنْ اِنَّا) şeklinde yazılmakta; telaffuzda ise ikisi de idğamlı okunmaktadır.³ Her ne kadar konu başlığı ile direkt ilgili görünmese de اِنْ تَنْفَعَتِ الذِّكْرَى [el-A’lâ 87/9]’da geçen اِنْ edatının da kendinden sonra

¹ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 76.

² ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 76; Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 249.

³ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 75.

gelen *انْتَفَعَتِ* kelimesiyle bitişik yazılmasından mütevellit, (*انْتَفَعَتِ*) kelimesinin ortaya çıkmasından imtina edilmesi gerektiği beyân edilmektedir.¹

2.1.2.4. ‘İnne-Mâ’ (*إِنَّ - مَا*) Edatları

Müellif bu başlık altında tek örnek vermektedir. Bu örnekte de *إِنَّمَا* edatlarının yalnızca el-En‘âm 6/134’te *إِنَّمَا* şeklinde maktû‘ olarak, diğer yerlerde ise *إِنَّمَا* şeklinde mevsûl olarak resmedildiği görülmektedir. Nitekim bazı mushaflarda bu edat ile ilgili müellifin değinmediği farklı uygulamalar görülmektedir. Dâni, *إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ*, [en-Nahl 16/95]’te geçen *إِنَّمَا* edatının imlâsı noktasında kendi beldesiyle Irak mushafları arasında *إِنَّمَا* şeklinde mevsûl, *إِنَّ مَا* şeklinde maktû‘ olması yönünde uygulama farklılığı bulunduğunu ifade etmektedir.² Mâriğni ise gerek Dâni, gerekse İbn Necâh’ın uygulamalarını dikkate alarak kendi uygulamasının bu noktada mevsûl *إِنَّمَا* olarak şekillendiğini söylemektedir.³

Sonuç olarak eserde her ne kadar en-Nahl 16/95’te bu imlâ farklılığına işaret edilmese de söz konusu edatın maktû‘ şekilde yazılacağına dair bir görüş belirtilmediği için muhtemelen müellif tarafından mevsûl şekilde olan imlâsı tercih edilmektedir.

2.1.2.5. ‘Enne-Mâ’ (*أَنَّ - مَا*) Edatları

Ömer b. Mustafa risâlede ‘enne-mâ’ edatlarının *وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ* [el-Hac 22/62], *وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ* [Lokmân 31/30] ve *وَأَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ* [Lokmân 31/27] âyetlerinde maktû‘ yazıldığını beyân etmektedir. Bu noktada başta *Kitâbü’l-mukni’* adlı eser olmak üzere eski kaynaklarda da el-Hac 22/62 ve Lokmân 31/30’da söz konusu edatların maktû‘ yazıldığı beyân edilmektedir.⁴ Ayrıca risâlede verilen örnekler arasında yer alan *وَأَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ* [Lokmân 31/27]’deki edatın imlâ durumu için “*bu* (âyetteki imlâ durumu) *ihtilâfıdır*” şerhi düşülmektedir.⁵ Bu durumda bazı

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 5a.

² ed-Dâni, *Kitâbü’l-mukni’*, 78-79.

³ İbrâhim b. Ahmed et-Tûnisî el-Mâriğni, *Delilü’l-hayrân şerhu mevridi’z-zam’ân fî fenni’r-resmi ve’z-zabti*, thk. Zekeriyya Umeyrât (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1415), 184. Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 251.

⁴ ed-Dâni, *Kitâbü’l-mukni’*, 78; el-Mâriğni, *Delilü’l-hayrân şerhu mevridi’z-zam’ân fî fenni’r-resmi ve’z-zabti*, 184.

⁵ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 5a.

mushaflarda Lokmân 31/27'deki 'enne-mâ' edatının maktû' اَنَّ مَا şeklinde resmedildiği, bazı mushaflarda ise mevsûl اَنَّMA şeklinde resmedildiği görülmektedir. Elbette müellifin bu noktadaki tespiti ve mushaflardaki uygulama farklılıkları dikkate alındığında bu âyetteki imlânın ihtilâflı olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Mâriğnî tarafından da söz konusu âyetteki edatların mevsûl imlâsına yer verildiği görülmektedir.¹

'Enne-mâ' edatlarıyla ilgili diğer bir husus [el-Enfâl 8/41] وَاغْلَقُوا اَنَّ مَا عَنِتُّمْ مِنْ شَيْءٍ 'de yer alan bu edatların maktû' mu yoksa mevsûl mü yazılması gerektiği meselesidir. Müellif zikredilen âyet ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmamaktadır. Nitekim Dâni tarafından âyette geçen ilgili edatın Irak mushaflarında bitişik, kendi beldesindeki eski mushaflarda ayrı yazıldığı belirtilmekte; bununla beraber Irak mushaflarındaki uygulamanın daha sağlam ve yaygın olması sebebiyle tercih noktasında mevsûl imlâ tarzını benimsediği beyân edilmektedir.²

2.1.2.6. 'Eyne-Mâ' (اَيْنَ - مَا) Edatları

Risâlenin bu bölümünde 'eyne-mâ' edatlarının mushaf yazımında فَآئِنَّمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ [el-Bakara 2/110] ve اَيْنَّمَا يُوجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ [en-Nahl 16/76]'da 'muttasıl' bir şekilde yazıldığı ifade edilmektedir. Müellifin bu ve benzeri edatların izahatında mevsûl terimi yerine önceki ifadelerinden farklı olarak ilk defa muttasıl terimini kullandığı görülmektedir. Neticede her iki terim de edatların bir arada –bitişik- yazılması anlamına gelmektedir. 'Eyne-mâ' edatlarının ayrı veya bitişik yazıldığı yerlerle ilgili ihtilâflara eserde değinilmemişken, Dâni tarafından bu gibi ihtilâflı yerlerden de bahsedilmektedir. Nitekim Dâni'ye göre yukarıda zikredilen iki âyete ilâveten [eş-Şuarâ 26/92]'de geçen ve Muhammed'den nakledilen rivâyete göre اَيْنَ مَا 'nın mevsûl yazıldığı ifade edilmektedir. Dâni'nin naklettiği başka bir rivâyete göre ise فَآئِنَّمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ [el-Bakara 2/110], اَيْنَّمَا يُوجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ [en-Nahl 16/76], اَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ [en-Nisâ 4/78] ve اَيْنَ مَا

¹ el-Mâriğnî, *Delîlü'l-hayrân şerhu mevridi 'z-zam 'ân fî fenni'r-resmi ve 'z- zabî*, 185.

² ed-Dâni, *Kitâbü'l-muğni*, 78-79; Maşalı, *Kur'an 'ın Metin Yapısı*, 251.

ثَقِفُوا أُخِدُوا وَفُتِلُوا تَقْتِيلاً [el-Ahzâb 33/61]'de geçen 'eyne-mâ' edatlarının da mevsûl olduğu bilgisi verilmekte ancak ihtilafî rivâyetlerin varlığından da bahsedilmektedir.¹

2.1.2.7. 'In-Lem' (اِنْ - لَمْ) Edatları

Müellif 'in-lem' edatı için "...bir yerde nûnsuz vâki' olmuş" ifadesini kullandıktan sonra diğer edatlarda olduğu gibi bu imla şeklinin gerekçesi üzerinde durmamaktadır. Ayrıca müellifin, edatların Resm-i Osmânî'de böyle yazıldığını belirtmesi, bunu bir hikmete bağlaması ve "bunun hikmetini kendileri bilir" şeklinde nihâyete erdirmesi dikkat çekmektedir. فَالْمَّ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ [Hûd 11/45]'te geçen edatlar ise müellifin ifadesiyle 'lâm-ı müşeddede' ile yani mevsûl şekilde resmedilmektedir. Müellif bu risâlesinde edatların her ne kadar maktû' yazıldığı yerlere değinmemiş olsa da ilgili kaynaklarda اِنْ لَمْ [el-Kasas sûresi 28/50]'deki اِنْ لَمْ edatlarının 'nûn' ile maktû' bir şekilde resmedildiğine dair rivâyetlere yer verilmektedir.² Kaldığı bu durumla ilgili olarak müellifin bir diğer eseri *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da söz konusu edatların mezkûr âyette Resm-i Osmânî'ye ittibâ edilmesi/gerekçe gösterilmesi suretiyle maktû' şekilde resmedildiğine ilişkin bilgiye de yer verilmektedir.³

2.1.2.8. 'Hâ-Ulâ'i' ve Benzeri Kelimeler (اَوْلَاءِ - هَوْلَاءِ - اَوْلَاتِ حَمَلٍ - وَاَوْلَاتِ الْاَحْمَالِ - اَوْلَاءِ - هَوْلَاءِ) (اَوْلَانِكُمْ - اَوْلَانِكِ)

Eserin bu beyânında kelime başlarında 'hemze-vâv' ile resmedilen ancak sadece hemze'nin kasrı ile okunan kelimeler konu edilmektedir. Müellif neden ve niçinlerine değinmeksizin beyân başlığı olarak zikrettikten sonra, bu kelimelerin geçtiği tüm yerlerde 'hemze' ile 'vâv' harfinin birlikte yazılıp hemzenin kasrı üzere tilâvet edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu sebeple müellif *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde bu konuyu hemze-i maksûre konusunun hemen akabinde ele almaktadır. Ayrıca *Risâle fi' Kavâ'id Kırâ'ati'l-Kur'ân*'da zikredilmeyen/örnek gösterilmeyen bazı kelimeler *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde şu şekilde sıralanmaktadır.⁴

¹ Bkz. ed-Dânî, *Kitâbü'l-muḳni*, 472-473.

² Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *Kitâbü'l-Meşâḥif* (Kurtuba, ts), 108; ed-Dânî, *Kitâbü'l-muḳni*, 75.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 12b.

⁴ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 6a-6b.

Tablo 7: Hemze-Vâv Resmedilişi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fî Kavâ'id Kıra'âtî'l-Ḳur'ân</i>	<i>Risâle fî'l-Ḳirâ'a</i>
Âl-i İmrân	3/18	وَأُولُوا الْعِلْمِ	وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ
Âl-i İmrân	3/119	*	هَا أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّوهُمْ
en-Nisâ	4/8	أُولُوا الْقُرْبَىٰ	وَإِذَا حَصَرَ الْقَسَمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ
en-Nisâ	4/59	وَأُولِي الْأَمْرِ	وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
en-Nisâ	4/95	أُولِي الضَّرَرِ	غَيْرِ أُولِي الضَّرَرِ
el-Enfâl	8/75	وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ	وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ
et-Tevbe	9/86	أُولُوا الطَّوْلِ	أُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ
et-Tevbe	9/113	*	وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ
Hûd	11/116	*	أُولُوا بَقِيَّةِ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ
el-İsrâ	17/5	*	أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ
Tâhâ	20/84	*	قَالَ هُمْ أَوْلَاءُ عَلَىٰ أَثَرِي
Nûr	24/22	*	وَلَا يَأْتِلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ
Nûr	24/31	*	أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْتِبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
en-Neml	27/33	أُولُوا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ	قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ
el-Kasas	28/76	*	لَتَنْوَأَ بِالْغَضَبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ

Fâtır	35/1	*	أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مَّتَىٰ وَتَلَّتْ وَرَبَاعَ
Sâd	38/45	*	أُولَىٰ الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ
el-Ahkâf	46/35	*	أُولُوا الْعُرْمِ مِنَ الرُّسُلِ
el-Fetih	48/16	*	أُولَىٰ بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُوهُمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ
et-Talâk	65/4	*	وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ
et-Talâk	65/6	*	أُولَاتِ حَيْلٍ
el-Müzzemmil	73/11	*	وَذُرِّيِّ وَالْمَكْدِيِّينَ أُولَىٰ النِّعْمَةِ

2.1.2.9. ‘Em-Men’ (اَمَّ - مَنَّ) Edatları

Çoğu yerde mevsûl şekilde resmedilen ‘en-men’ edatları dört yerde maktû‘ şekilde resmedilmektedir.¹ Eserde imlâsı farklılık arz eden bu yerler اَمَّ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا [en-Nisâ 4/109], اَمَّ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ [et-Tevbe 9/109], اَمَّ مَنْ [es-Sâffât 37/31] ve اَمَّ مَنْ يَأْتِي اِمْنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ [Fussilet 41/40]’ta olmak üzere dört yerde maktû‘ yazıldığı beyân edilmektedir. Ayrıca İbn Necâh tarafından bu edatların maktû‘ ve mevsûl resmedilmesi hususundaki ittifakın varlığına da dikkat çekilmekte ve farklı uygulamaya sahip olan her hangi bir mushafın bulunmadığı ifade edilmektedir.²

2.1.2.10. ‘Enbâ’u’ (اَنْبَاُ) Kelimesi

Kelime sonunda yer alan bazı hemzelerin, bir kısmı ‘vâv-elif’, bir kısmı ise ‘elif-yâ’ şeklinde gösterilmektedir. Kalkaşendî’ye (ö.821/1418) göre ‘vâv-elif’ şeklinde resmedilen hemzelerin, öncesinde fetha bulunan zammeli hemzeler olduğu belirtilmektedir.³ Maşalı’nın “Kelime Sonundaki Müfred Hemzenin Çift Resimle

¹ ed-Dânî, *Kitâbü’l-muḳnî*, 76.

² İbn Necâh, *Muḥtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/417.

³ Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî el-Kalkaşendî, *Şubḥu’l-a’sâ fi şinâ’ati’l-inşâ*, thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1407), 3/210; el-Cezerî, *Takribü’n-Neşr fi’l-kırâ’ati’l-aşr*.

Belirtilmesi’’ başlığı altında verdiği bu kelime Ömer b. Mustafa’nın ifade ettiği gibi ilgili kaynaklarda biri فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ [el-En‘âm 6/5] diğeri فَكُذِّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ [eş-Şuarâ 26/6] âyetlerinde geçmektedir.¹ Ancak İbn Necâh’ın eş-Şuarâ 26/6. âyetindeki kelimenin imlâsına dair aktardığı rivâyetlerde bu kelimenin Medine mushaflarında ‘bâ-elif’ şeklinde ‘vâvsız’ resmedildiği belirtilmektedir.² Bu rivâyetler esas alındığı takdirde söz konusu kelimenin sadece el-En‘âm 6/5. âyette ‘vâv-elif’ şeklinde resmedilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak risâlede bu rivâyetler ele alınmamakta, hemzenin ‘vâv-elif’ şeklinde yazıldığı yerler için sadece yukarıda zikredilen iki âyete dikkat çekilmektedir.

2.1.2.11. ‘Eyyu-Hâ’ (أَيُّ - هَا) Edatları

Eserde يَا أَيُّهَا السَّاجِرُ ادْعُ لَنَا [ez-Zuhruf 43/49] ve يَا أَيُّهَا الْقَمَلَانِ [er-Rahmân 55/31] âyetlerinde med harfi olan ‘elif’ kitâbette belirtilmemişken, diğer yerlerde kitâbette (أَيُّهَا) şeklinde ‘elif’ ile resmedilmektedir.³ Eserde, bu bilgilere ve örnek âyetlere yer verilmesine rağmen sebepler üzerinde durulmamaktadır. Nitekim konu ile ilgili Maşalı’nın “...*Mushaf yazımı noktasında her ne kadar Kureyş lehçesi itibara alınmış olsa da, kitâbet sürecinde mevcut kıraatler içerisinde şu veya bu okuyuşun itibara alındığını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla mushaf hattıyla örtüşen bütün okuyuşların yazımda esas alınmış okuyuş olması muhtemeldir. ‘Elif harfinin yazıda belirtildiği yerlerde yalnızca ‘elif’li okuyuşun olması, buna karşın yazıda belirtilmediği yerlerde ‘elif’siz ve ‘elif’li olmak üzere iki okuyuşun bulunması örneğini verdiğimiz âyetlerde, yazımda ‘elif’siz okuyuşun esas alınmış olabileceği’*”⁴ şeklinde bir değerlendirmede bulunması dikkat çekmektedir.

¹ ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni*’, 63-65; İbn Necâh, *Muhtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/84. el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 1/451-452; Maşalı, *Kur‘ân ‘in Metin Yapısı*, 234-235.

² Bkz. İbn Necâh, *Muhtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 3/469-470, 921;

³ Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *et-Teysîr fi’l-kırâ’âti’s-seb*’, çev. Otto Pretzl (Beirut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1404), 161-162; el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 2/142.

⁴ Maşalı, *Kur‘ân ‘in Metin Yapısı*, 281-282.

2.1.2.12. ‘Min-Mâ’ (مِنْ - مَا) Edatları

Kaynaklarda bu edatların üç yer dışında maktû‘ yazıldığı ifade edilmektedir.¹ Ancak müellif eserinde sadece mevsûl şekilde resmedilen yerleri beyân etmektedir. Eserde مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ [er-Rûm 30/28] ve مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [en-Nisâ 4/25], مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [en-Nisâ 4/25], مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [er-Rûm 30/28] ve مِنْ قَبْلِ [el-Münâfikûn 63/10] âyetlerinde geçen imlâ şekillerine yer verilirken, mevsûl resmedilen yerlerle ilgili bilgilendirme yapılmamaktadır. Ayrıca er-Rûm 30/28. âyetteki ‘min’ edatının ibtidâsında ‘fe’ harfinin olmadığına dikkat çekilmek suretiyle bu âyetteki edatların ‘fe’ ile başlayan benzer âyetlerle karıştırılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Dâni’ye göre de bu edatların resmedilişi bağlamında örnek gösterilen âyetlerin üç yerde mevsûl, diğer yerlerde maktû‘ yazılması hususunda mushaflar arasında herhangi bir yazım farkı olmadığı belirtilmektedir.²

2.1.2.13. ‘An-Men’ (عَنْ - مَنْ) Edatları

Müellif bu edatlardan biri وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ [Nûr 24/43]’te, diğeri عَنْ مَنْ تَوَلَّى [en-Necm 53/29]’da olmak üzere maktû‘ yazıldığını ifade etmektedir. Nitekim bu ifade Dâni’nin *el-Muḫni*’si yanı sıra ilgili bazı kaynaklarda da bu şekilde yer almaktadır.³

2.1.2.14. ‘An-Mâ’ (عَنْ - مَا) Edatları

Kur’ân’ın tümünde mevsûl yazılan bu edatlar kaynaklarda geçtiği şekli ve müellifin de beyânıyla yalnızca bir yerde عَنْ مَا نُحُوا عَنْهُ [el-A‘râf 7/166]’da maktû‘ şekilde yazılmaktadır.⁴

2.1.2.15. ‘Yevme-Hüm’ (يَوْمَ - هُمْ) ve ‘Yevme-İz’ (يَوْمَ - إِذْ) Kelimeleri

Eserde ‘yevme-hüm’ edatlarının iki yerde maktû‘ yazıldığı ifade edilmektedir.⁵ Edatların, biri يَوْمَ هُمْ تَارُونُوا [el-Mü’min 40/16], diğeri يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُعْتَبُونَ [ez-Zâriyât 51/13]’te olmak üzere ikisinin de maktû‘ formatla yer aldığı görülmektedir. Müellif ayrıca ‘yevme-iz’ edatlarından i‘râba göre değişikliğe uğrayan ve ‘yevmi-iz’ formunda

¹ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 74; el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 2/149.

² ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 74.

³ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 71. Ayrıntı bilgi için bkz. Maşalı, *Kur’ân’ın Metin Yapısı*, 249.

⁴ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 74-75; el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 2/149.

⁵ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḫni*’, 80.

yazılan kelimelere dikkat çekmektedir. Kelimenin durumunu daha önceki beyânlardan farklı olarak bitişik veya ayrıık resmedilme açısından değil, mu‘reblik açısından ele alınmakta fakat bu durum gerekçelendirilmeden, yüzeysel olarak belirtilmektedir. Özellikle okuyucu ve hattâtlara bir uyarı niteliği taşıyan bu beyânda, ‘yevme-iz’ kelimesindeki ‘mîm’ harfinin kesre يَوْمِئِذٍ ile yazıldığı örneklere yer verilmektedir. Bunlardan biri وَمِنْ حَزْبٍ يَوْمِئِذٍ [Hûd 11/66], diğeri ise لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمِئِذٍ بِنَبِيهِ [el-Meâric 70/11] âyetlerindeki ‘يَوْمِئِذٍ’ kelimeleridir.

2.1.2.16. ‘Bi’ se-Mâ’ (بِنَسْن - مَا) Edatları

Dokuz yerde geçmekte olan bu edatlar üç yerde¹ mevsûl, altı yerde² ise maktû‘ olarak resmedilmektedir.³ Ancak eserde mevsûl olan yerlerden sadece iki âyete dair bilgi verilmekte, maktû‘ olan yerlerdense hiç bahsedilmemektedir. Müellife göre bu mevsûl yerler بِسْمَا اشْتَرَوْا بِهِ [el-Bakara 2/90] ve بِسْمَا خَلَقْتُمُونِ [el-A‘râf 7/150] âyetleri ile sınırlıdır. Kaynaklarda mevsûl olarak yazıldığı ifade edilen üçüncü bir âyet ise ihtilafli olmakla birlikte بِسْمَا يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ [el-Bakara 2/93] âyetidir. Her ne kadar el-Harrâz (ö. 718/1318) tarafından, İbn Necâh’ın el-Bakara 2/93 ve el-A‘râf 7/150’de bu kelimelerin maktû‘ yazıldığı nakledilse de⁴ İbn Necâh el-Bakara 2/93. âyetin bazı mushaflarda mevsûl, bazılarında da maktû‘ yazıldığını söylemiş; her iki yazımı da güzel bulduğunu ifade etmiştir.⁵ Ayrıca İbn Necâh yukarıda beyân edilen âyetlerin yazımında mushaflar arası farklılıklardan da söz etmektedir.⁶

Sonuç olarak müellifin bu noktadaki tercihinin söz konusu âyetlerde yer alan farklı imlâ uygulamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

¹ İbn Necâh, *Muhtasarü’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/184; el-Mâriğnî, *Delîlü’l-hayrân şerhu mevrîdi’z-zam’ân fî fenni’r-resmî ve’z- zâbî*, 190-191.

² Bu yerler için bkz. el- Bakara 2/102; Âl-i İmrân 3/187; el-Mâide 5/62, 63, 79 ve 80; el-Mâriğnî, *Delîlü’l-hayrân şerhu Mevrîdi’z-zam’ân fî fenni’r-resmî ve’z- zâbî*, 190-191; Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 251.

³ ed-Dânî, *Kitâbü’l-muğni’*, 79.

⁴ el-Mâriğnî, *Delîlü’l-hayrân şerhu mevrîdi’z-zam’ân fî fenni’r-resmî ve’z- zâbî*, 191.

⁵ İbn Necâh, *Muhtasarü’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/184; Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 251.

⁶ İbn Necâh, *Muhtasarü’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 3/575.

2.1.2.17. ‘Ribâ’ (رِبَا) Kelimesi

Müellif bu kelimenin وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَا [er-Rûm 30/39] âyeti dışında geçtiği tümyerlerde ‘vâv’ ile resmedildiğini beyân etmektedir. Bu imlâ tarzı İbn Vesîk tarafından da ele alınmaktadır.¹ Kalkaşendî, bu kelimedeki ‘elif’ harfinin öncesinde gelen ‘vâv’ harfinin aslında ‘elif’ olduğunu belirtmek amacıyla ziyâde kılındığı ifadelerine yer vermektedir². Ancak müellif bu kelimenin mushafa neden ‘vâv’ ile yazıldığı konusuna değinmemekle birlikte -özellikle okuyucular için- ‘vâv’ ile yazılan bu kelime üzerinde vakıf yapıldığında ‘elif’ ile yani fetha hareke ile okumaları, sonrasında nefes alıp diğer kelimedenden ibtidâ etmeleri gerektiği uyarısında bulunmaktadır.³

2.1.2.18. ‘Ledâ’ (لَدَى) ve ‘Alâ’ (عَلَى) Edatları

Risâlede وَأَلْفَا [el-Mü’min 40/18] âyetinde ‘yâ’ ile resmedilen bu kelime سَيِّدَهَا كَذَا الْبَاب [Yûsuf 12/25] âyetinde ‘elif’ ile resmedilirken; ‘alâ’ (عَلَى) kelimesi ise sadece وَأَلْعَلَّا بَعْضُهُمْ [el-Mü’minûn 23/95] ve إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ [el-Kasas 28/4] âyetlerinde ‘elif’ ile resmedilmektedir.⁴ Müellif kelimelerin farklı resmedilme nedenine dair bir açıklamada bulunmamaktadır. Ancak konu ile ilgili Maşalı’nın “Yâ Asıllı Olup Olmadıkları Kesin Bilinemeyen Kelimeler” başlığı altında dercetmiş olduğu bilgiler oldukça dikkat çekmektedir.⁵ Ayrıca Dâni tarafından ‘ledâ’ kelimesinin iki yerdeki yazım farklılığı ile ilgili ihtilaftan bahsedilmekte, müfessirler bu kelimenin her iki yerde farklı anlamlara gelmesini gerekçe gösterirken dilciler ise ‘elif’ ile yazımda okuyuşun, ‘yâ’ ile yazımda ise ‘elif’ harfinin izafet halinde ‘yâ’ harfine dönüşüyor olmasının etken olduğunu söylemektedirler. Dâni, ayrıca söz konusu kelimelerin kadîm mushaflardaki farklı resmediliş durumlarını da dile getirmektedir.⁶

¹ Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Abdîrrahmân el-İşbilî İbn Vesîk, *el-Câmi’ limâ yuhtâcü ileyhi min resmi’l-Muşhaf*, thk. Gânim Kaddûrî Hamed (Bağdat: Dârü’l-Enbâr, 1408), 53.

² el-Kalkaşendî, *Şubhu’l-a ‘şâ fi şinâ’ati’l-inşâ’*, 3/177.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ’id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 5b-6a.

⁴ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḳni’*, 70-71.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 199.

⁶ ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḳni’*, 70-71.

2.1.2.19. ‘Le-Men’ (لَمَنْ), ‘Le-Min’ (لِمَنْ) ve ‘Li-Men’ (لِمَنْ) Edatları

Risâlede bu kelimelerin müellif tarafından resmedilişlerinden ziyâde harflerin harekelenmesi bağlamında hataya düşülmemesi amacıyla bigi verildiği düşünülmektedir. Çünkü mushaflarda söz konusu kelimelerin kıraat farklılıklarından kaynaklanan farklı yazım durumları olmadığı ve kıraat imamlarının, kelimelerin okunuşlarında ittifak ettikleri görülmektedir. Eserde bu kelimeler Kur’ân’da geçtiği sûre isimleri ile birlikte beyân edilmekte, ancak geçtiği tüm yerlere değinilmemektedir.

Tablo 8: ‘Le-Men’, ‘Le-Min’ ve ‘Li-Men’ Edatları

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-Bakara	2/102	لَمَنْ اشْتَرَاهُ	وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ
el-A'râf	7/18	لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ	لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
el-Hac	22/13	لَمَنْ صُرَّهٗ أَقْرَبُ	يَدْعُوا لَمَنْ صُرَّهٗ أَقْرَبُ
eş-Şûrâ	42/41	وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ	وَلَمَنِ انْتَصَرَ
eş-Şûrâ	42/43	وَلَمَنْ صَبَرَ وَعَفَرَ	وَلَمَنْ صَبَرَ وَعَفَرَ
en-Nisâ	4/72	لَمَنْ لَبِطْتَنَ	*
el-Bakara	2/198	لِمَنِ الصَّالِينَ ثُمَّ آفِضُوا	*
eş-Şûrâ	42/43	لِمَنْ عَزَمَ الْأُمُورِ	لِمَنْ عَزَمَ الْأُمُورِ
eş-Şuarâ	26/42	إِذَا لِمَنِ الْمُقَرَّبِينَ	*
el-Bakara	2/154	وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ	*
el-Bakara	2/196	لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ	*
el-Bakara	2/203	لِمَنِ اتَّقَى	وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا أُمَّ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى
el-Bakara	2/261	لِمَنِ يَسْأَلُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ	*
el-Mü'minûn	23/84	لِمَنِ الْأَرْضُ	قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا

eş-Şuarâ	26/25	لَمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ	*
eş-Şuarâ	26/215	وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ	وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ
el-Mü'min	40/16	لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ	لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ
el-Enbiyâ	21/28	إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ	وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ
eş-Şûrâ	42/5	لِمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ	*
eş-Şûrâ	42/49	لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاءً وَيَهْبُ لِمَنْ يَشَاءُ الدُّكُورَ	*

2.1.2.20. 'Tâ' (التَّاء) Harfi

Mushaf yazımında isim formatlı kelimelerde dişilik alâmeti olan 'tâ' harfi bazı yerlerde açık resmedilirken bazı yerlerde ise kapalı resmedilmektedir.¹ Müellif eserde ele aldığı kelimelerin 'uzun tâ' ile yazılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca bazı kelimelerin hangi sûrelerde yer aldığı bilgisi ile birlikte âyetlerdeki resmediliş şekilleri de gösterilmektedir. Çalışmamız devamında konu ile ilgili yerler başlıklara ayrılarak tablolar halinde sunulmaya çalışıldı. Ayrıca *Risâle fi'l-Kırâ'a'da* verilen örneklerle, çalışması yapılan risâlenin karşılaştırılması yapılarak risâledeki eksikler ve farklılıklar ortaya çıkarılmaya çalışıldı.

2.1.2.20.1. 'Uzun Tâ' (ت) Harfinin Resmedilişi

Risâlede, imlâsında farklılık arzeden bazı kelimelerin 'açık tâ' şeklinde resmedilme durumları ele alınmaktadır. Ancak müellif bir çok beyânında olduğu gibi bu beyânda da imlânın neden farklı resmedildiğine yine değinmemektedir. Nitekim tâ harfinin kapalı veya açık imlâsına ilişkin birçok farklı görüş ileri sürülmektedir. Gerek mushaf yazımına dair eserleri kaleme alanlar, gerek dilciler, gerekse kıraat âlimleri tâ

¹ ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni*, 82; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/268; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 61; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. El-Bennâ Merrâkuşî, *Unvânu'd-delîl min mersûmî hattî't-tenzîl*, thk. Hind Şelebî (Beyrut: Dâru'l-Arabi'l-İslâmî, 1990), 109; Ebû'l-Bekâ Alî Usmân b. Muhammed İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*, thk. Abdulfettâh el-Kâdî (Mısır: Mektebetu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1368), 94. el-Mâriğnî, *Delîlü'l-hayrân şerhu Mevridi'z-zam'ân fî fenni'r-resmi ve'z-zabti*, 194-198; Muhammed Emin, *Umdetü'l-hullân fî izâhi Zübde'ti'l-'irfân*, 228-229.

harfinin farklı yazımına ilişkin birbirine yakın beyânlarda bulunmaktadır.¹ Bu bağlamda Dâni, ‘tâ’ ile ilgili örnek kelimeleri açıkladıktan sonra “ *Bu yazımlar vakf muradıyla böyledir, zira bu kelimelerde vakf yapıldığında ‘tâ’ harfi, ‘hâ’ harfine dönüşmektedir*” ifadelerine yer vermektedir.²

Aşağıdaki tabloda ‘açık tâ’ ile resmedilen kelimelere buldukları âyet ve sûrelere göre yer verilmektedir.

Tablo 9: Uzun Tâ

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-A'râf	7/137	وَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ	وَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ
Hûd	11/86	بَيَّيْتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ	بَيَّيْتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ
el-Kasas	28/9	فَرْتُ عَيْنِي لِي	فَرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ
Sâd	38/3	وَلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ	وَلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ
Fussilet	41/47	مِنْ قَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا	مِنْ قَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا
el-Vâkıa	56/1	إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ	*
el-Vâkıa	56/89	وَجَنَّتْ نَعِيمٍ	وَجَنَّتْ نَعِيمٍ
et-Tahrîm	66/12	وَمَرْيَمَ ابْنَتِ عِمْرَانَ الَّتِي	وَمَرْيَمَ ابْنَتِ عِمْرَانَ الَّتِي
et-Tahrîm	66/12	أَخَصَّنَتْ فَرْجَهَا	*

Ömer b. Mustafa, بَيَّيْتُ [Hûd 11/86] kelimesi üzerinde vakıf yapıldığında “ *Bu, mezkûr uzun (örnekte verilen tâ harfi) üzere vakıf olunur ve mâkablinin harekesi ile vakf olunur. Bunların vakfında ekseri kurrâlar (r.h) Hafs'a tab'iyet etmişler*” ifadelerine yer vermektedir.³ Eserde verilen bu örnekler dışında müenneslik alameti

¹ Detaylı bilgi için bkz. ed-Dâni, *Kitâbü'l-muğni*, 82-87; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/268-279; Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı*, 147-155.

² ed-Dâni, *Kitâbü'l-muğni*, 87.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 6b.

olan ‘ ة ’ harfinin bazı kelimelerde ‘ ت ’ uzun tâ şeklinde yazılması gerektiği ifade edilmekte ve söz konusu kelimeler şu şekilde sıralanmaktadır.

ذات آيات مرضات هيئات فطرات آبت أخت غيابت

Ayrıca beyân edilen bu kelimeler dışında *Risâle fi'l-Ḳirâ'a*’da kapalı tâ şeklinde yazılması gereken bazı farklı kelimelere de yer verildiği görülmektedir.¹

2.1.2.20.2. ‘İmra’etün’ (اِمْرَأَةٌ) Kelimesi

Eserde ‘İmra’etün’ kelimesinin yedi yerde ‘uzun tâ’ ile yazıldığı belirtilmektedir. Ancak *Risâle fi Ḳavâ'id Ḳirâ'âti'l-Ḳur'ân*’da bu durumun gerekçesine ilişkin bilgi verilmemekte, *Risâle fi'l-Ḳirâ'a*’da ise “‘zevcine muz'af olduğu için uzun tâ ile yazılır’” ifadelerine yer verilmektedir.² Bu durumda imra’et (امرات) kelimesi, muzaf olduğu beyân edilen yedi yer dışındaki yerlerde kapalı olarak imra’et (امرأة) şeklinde resmedilmektedir.

Tablo 10: İmra’etün Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Ḳavâ'id Ḳirâ'âti'l-Ḳur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Ḳirâ'a</i>
Âl-i İmrân	3/35	إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ	إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ
Yûsuf	12/30	امْرَأَتِ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتْيَهَا	امْرَأَتِ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتْيَهَا
Yûsuf	12/51	قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ إِنَّ	امْرَأَتِ الْعَزِيزِ إِنَّ حَصْحَصَ
el-Kasas	28/9	وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي	وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي
et-Tahrîm	66/10	كَفَرُوا امْرَأَتِ نُوحٍ وَامْرَأَتِ لُوطٍ	امْرَأَتِ نُوحٍ وَامْرَأَتِ لُوطٍ
et-Tahrîm	66/11	أَمَنُوا امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ	أَمَنُوا امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ

¹ ed-Duhân 44/43 (إِنَّ شَجَرَتِ الرَّقْمِ) en-Necm 53/19 (أَقْرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى) Bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 23a-23b.

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 22b.

2.1.2.20.3. ‘Ni‘met’ (نِعْمَةٌ) Kelimesi

Ömer bin Mustafa, risâlede ni‘met (نِعْمَةٌ) kelimesinin birçok yerde açık tâ ile resmedildiğini belirtmekte ancak bu yerler hakkında sayı bildirmektedir. Eserde verilen örneklere bakıldığında ‘ni‘met’ kelimesinin on dört yerde açık tâ ile resmedildiği görülmekte;¹ ancak Kur‘ân’a bakıldığı zaman kelimenin on bir yerde açık tâ ile, yirmi üç yerde kapalı tâ şeklinde resmedildiği görülmektedir. Nitekim Dâni ve İbn Necâh da bu kelimenin on bir yerde açık tâ ile resmedildiğinden bahsetmektedir.² Ayrıca müellif *Risâle fi‘l-Kırâ‘a*’da ‘ni‘met’ kelimesinin on bir yerde açık tâ ile yazıldığı bilgisini vermektedir.³ Bununla birlikte üzerinde inceleme yapılan günümüz mushafalarında ‘ni‘met’ kelimesinin on dört yerde açık tâ ile resmedildiğine ilişkin bir bulguya rastlanmamaktadır. Bu durumda müellifin risâlesinde açık tâ ile resmedildiği iddia edilen el-Mâide 5/7, 20, en-Nahl 16/18 ve el-Ahzâb 33/9’da geçen ‘ni‘met’ kelimelerinin durumu izaha muhtaç kalmaktadır. Kanaatimizce müellifin yukarıda belirtilen âyetlerde geçen kelimenin resmedilişine dair bir sehve düştüğü anlaşılmaktadır.

Müellifin ‘ni‘met’ kelimesi için verdiği örnek âyetler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11: Ni‘met Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kırâ'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-Bakara	2/231	وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ	وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ
Âl-i İmrân	3/103	وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ	وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً
el-Mâide	5/7	وَأَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ⁴	*
el-Mâide	5/11	أَمِنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 7a.

² ed-Dâni, *Kitâbü'l-muḥni'*, 82-83; İbn Necâh, *Muhtasarü't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/270-271.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 22a.

⁴ Risâlede (وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ) şeklinde yazılmış. Düzeltildi.

el-Mâide	5/20	يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ¹	*
İbrâhîm	14/28	بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا	بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا
İbrâhîm	14/34	وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا	وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا
en-Nahl	16/18	وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا ²	*
en-Nahl	16/72	وَيَنْعَمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ	وَيَنْعَمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ
en-Nahl	16/83	يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ	يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ
en-Nahl	16/114	وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ	وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
Lokmân	31/31	تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ	تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ
el-Ahzâb	33/9	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ³	*
Fâtır	35/3	يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ	اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
et-Tûr	52/29	بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ	بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ

2.1.2.20.4. 'Rahmet' (رَحْمَةٌ) Kelimesi

'Rahmet' kelimesi Kur'an'da yetmiş dokuz yerde geçmektedir. Bu yerlerden yedisinde 'açık tâ' ile resmedilirken diğer yerlerde 'kapalı tâ' şeklinde resmedilmektedir.⁴

Tablo 12: Raḥmet Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fî Kavâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fî'l-Kurâ'a</i>
el-Bakara	2/218	أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ	أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ
el-A'râf	7/56	إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ	إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ
Hûd	11/73	رَحْمَتِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ عَلَيْكُمْ	رَحْمَتِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ

¹ Risâlede (وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ) şeklinde yazılmış. Düzeltildi.

² Risâlede uzun tâ ile (نِعْمَت) şeklinde resmedilmektedir. Düzeltildi.

³ Risâlede uzun tâ ile (نِعْمَت) şeklinde resmedilmektedir. Düzeltildi.

⁴ ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 82; İbn Necâh, *Muḥtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/268; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 7a.

Meryem	19/2	ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِيًا	ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِيًا
er-Rûm	30/50	فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ	فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ
ez-Zuhruf	43/32	أَهْمُ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ	أَهْمُ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ
ez-Zuhruf	43/32	وَرَحْمَتِ رَبِّكَ خَيْرٌ	وَرَحْمَتِ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

Müellif risâlede ‘rahmet’ kelimesinin sadece açık tâ ile resmedildiği yerleri beyân etmekte, kapalı tâ ile resmedildiği yerlere değinmemektedir. Risâlede örnek olarak sunulmayan Âl-i İmrân 3/59’da geçen ‘rahmet’ kelimesinin imlâsına dair ‘açık tâ’ ile resmedilmesi yönünde bazı rivâyetler var ise de İbn Necâh bu rivâyetlerin sağlam delillere sahip olmadığını gerekçe göstererek söz konusu âyette geçen ‘rahmet’ kelimesindeki imlâ tercihinin ‘kapalı tâ’ şeklinde olması gerektiğini ifade etmektedir.¹

2.1.2.20.5. ‘Sünnet’ (سُنَّةٌ) Kelimesi

Kur’ân’da on üç yerde geçmekte olan ‘sünnet’ kelimesi beş yerde açık tâ şeklinde, diğer yerlerde kapalı tâ şeklinde resmedilmektedir.² Müellifin her iki risâlede de kelimenin yalnızca açık tâ ile yazıldığı âyetleri örnek gösterdiği fakat hangi sebepten ötürü bu şekilde yazıldığına değinmediği, örnekleri vermekle yetindiği; kapalı tâ ile resmedilen örnek âyetlere ise hiç yer vermediği görülmektedir.³ Ayrıca bu kelimenin kapalı tâ şeklinde yazıldığı yerlerde izafet terkinin söz konusu olduğu görülmektedir.⁴

Tablo 13: Sünnet Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kıra'a</i>
el-Enfâl	8/38	فَقَدْ مَضَّتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ	فَقَدْ مَضَّتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ
Fâtır	35/43	إِلَّا سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ	إِلَّا سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ

¹ İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/269.

² İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/272.

³ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 7a; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kıra'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 22a-22b.

⁴ Bkz. El-İsrâ 17/77, el-Ahzâb 33/38, el-Fetih 48/23.

Fâtır	35/43	فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا	فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا
Fâtır	35/43	وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا	وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا
el-Mü'min	40/85	سُنَّتِ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ	سُنَّتِ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ

2.1.2.20.6. 'Ma'siyet' (مَعْصِيَةٌ) ve 'La'net' (لَعْنَةٌ) Kelimeleri

'Ma'siyet' ve 'la'net' kelimesi iki yerde açık tâ ile diğer yerlerde kapalı tâ ile resmedilmektedir.¹ Müellif her iki risâlede de sadece bu bilgilerle yetinmekte söz konusu tâ harfinin açık yazımına ilişkin bir değerlendirmeye yer vermemektedir. Eserde beyân edilen 'ma'siyet' kelimesi [el-Mücâdele 58/8, 9] âyetinde açık tâ şeklinde resmedilmekte, 'la'net' kelimesi ise [Âl-i İmrân 3/61] ve [Nûr 24/7] âyetlerinde yine açık tâ şeklindedir. Bununla birlikte 'la'net' kelimesi on bir yerde kapalı tâ ile yazılmakta iken, toplamda iki yerde geçen 'ma'siyet' kelimesinin ise kapalı tâ şeklinde resmedildiğine dair herhangi bir örnek bulunmamaktadır.²

2.1.2.21. 'Li-key-Lâ' (لِي - كَيْ - لَا) Edatları

Bu terkinin mevsûl ya da maktû' resmedildiği yerler ile ilgili farklı uygulamalar bulunmaktadır.³ Ömer b. Mustafa “üç yer de maktû' yazılmaktadır” ifadesine yer vermekte sonrasında âyetleri geçtikleri sûre isimleri ile birlikte zikretmektedir. Bu âyetler; [el-Hac 22/55], [el-Ahzâb 33/50] ve [el-Hadîd 57/23]. Mehmet Emin Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı* isimli eserinde 'li-key-lâ' terkihi ile ilgili farklı kanaatleri şu şekilde aktarmaktadır: İbn Kuteybe (ö. 276/889) her yerde ayrı yazılması gerektiğini söylerken,⁴ İbn Enbârî (ö. 328/940) ile Cühenî'den (ö. 442/ 1050) yaptığı nakilde İbnu'l-Cevzî (ö. 597/1201) üç

¹ İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/272-273.

² Bu yerler için bkz. el-Bakara 2/89, 161, Âl-i İmrân 3/87, el-A'râf 7/44, Hûd 11/18, 60, 99, er-Ra'd 13/25, el-Hicr 15/35, el-Kasas 28/42, el-Mü'min 40/52.

³ İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*, 93.

⁴ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim İbn Kuteybe, *Edebü'l-kâtib* (Leiden: Matba'atu Brill, 1955), 262.

yerde¹ ayırık yazılacağını söylemektedir (ki müellifimiz de bu kanaattedir). Dâni, Kalkaşendî, Sehâvî, İbn Vesîk (ö. 654/1256) ve Şâtıbî (ö. 590/1194) ise dört yerde bitişik resmedildiğini belirtmektedirler.² İbn Necâh bu imlânın dört yerde bitişik yazıldığını ancak مَا فَاتَكُمُ عَلَى مَا فَاتَكُمُ [Âl-i İmrân 3/53] âyetindeki yazımla ilgili bölge mushafları arasında farklılıklar bulunduğuna değinmekte, özellikle Bağdat ve Şam mushaflarında ‘li-key-lâ’ لَيْكِلَا’nın bitişik olarak resmedildiği nakledilmektedir.³

Sonuç olarak müellif eserinde verdiği bilgilere her ne kadar referans göstermese de İbn Necâh’ın etkisinde kalmış olması muhtemeldir.

2.1.2.22. ‘El-Hâ’ (اَلْهَاءُ) Harfinin Harekesi

Ömer b. Mustafa bu beyânında farklı âyetlerde geçen ‘hâ’ harfinin harekesine dair i‘râb bilgilendirmesi yapmaktadır. Müellif tarafından, okuyucu ve hattâtların yapması muhtemel hareke hatalarına dikkat çekilmekte, âyetlerde geçen ‘hâ’ harfinin harekesinin nasıl okunması/ yazılması gerektiğine açıklık getirilmektedir. Eserde söz konusu ‘hâ’ harflerinin geçtiği âyetler şu şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 14: ‘Hâ’ Harfi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kıra'a</i>
el-En'âm	6/90	فِيهِدِيهِمْ اِقْتَدِهٖ	فِيهِدِيهِمْ اِقْتَدِهٖ
Hûd	11/91	مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا	مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مَّا تَقُولُ
el-Kehf	18/63	وَمَا اِنْسَانِيَةً اِلَّا الشَّيْطَانُ	*
Nûr	24/52	وَيَخْشَى اللّٰهَ وَيَتَّقِهٖ	وَيَخْشَى اللّٰهَ وَيَتَّقِهٖ

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ahmed b. Mu'az Cühenî, *Kitâbu'l-Bedi' fi ma'rifeti mâ rusime fi mushafî 'usmân* (Bursa: Eski Eserler Kütüphanesi Haraçcioğlu), fl. 3-4; Ebû'l-Ferec Abdurrahmân İbnu'l-Cevzî, *Funûnu'l-efnân fi 'uyûni 'ulûmi'l-kur'ân*, thk. Hasan Ziyâuddîn İtr (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1408), 229.

² ed-Dâni, *Kitâbü'l-muḥni'*, 79-80; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 82; Ebû'l-Hasen Alemüddîn Alî b. Muhammed b. Abdissamed es-Sehâvî, *Cemâlü'l-kurrâ' ve kemâlü'l-ikrâ'*, thk. Abdülkerîm ez-Zübeydî (Beyrut, 1413), 2/527; İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*, 93; el-Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ fi şinâ'ati'l-inşâ'*, 3/219; Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı*, 252.

³ İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/376; Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı*, 252.

eş-Şuarâ	26/52	قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ	قَالُوا أَرْجِهْ
en-Neml	27/28	إِذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَاَلْقِهْ	إِذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَاَلْقِهْ
Ez-Zümer	39/7	وَأَنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ	وَأَنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ
el-Ahkâf	46/17	وَهُمَا يَسْتَعِينَانِ اللَّهَ	*
Muhammed	47/28	مَا أَسْخَطَ اللَّهَ	*
el-Fetih	48/10	بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ	*
el-Müzzemmil	73/20	وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ	*
el-Kâria	101/10	وَمَا أَذْرِيكَ مَا هَيْبَةٌ	*

Eserdeki örnek âyetlerde geçen ‘hâ’ harflerinin harekelerinin durumu ile ilgili müellif tarafından kısa izahât yapılmakta, فَوَاكِهَ - لَمْ يَنْتَهَ - لَمْ يَنْتَهَ kelimelerinin ise telaffuzlar ile ilgili dikkat edilmesi gereken bilgilere yer verilmektedir. Nitekim ilgili kaynaklarda bahsi geçen kelimelere dair müellifle aynı çerçevede bilgilendirmeler yapıldığı görülmektedir.¹ Müellife göre söz konusu üç kelimedede geçen ‘hâ’ harfi “*bi-lâ şıla* (uzatılmaksızın), *ihtilâş ile okunmalıdır*”. Müellif yaptığı bu tarifi ardından şıla, ihtilâş ve revm terimlerini şu şekilde açıklamaktadır. Şıla: “*Harekenin cümlesini ‘hâ’ya vermektir*”. İhtilâş: “*Harekenin iki sülüsü (2/3) ’nü ‘hâ’ya vermektir*”. Revm: “*Harekenin bir sülüsü (1/3) ’nü ‘hâ’ya vermektir.*”

Eserde, diğerlerinde olduğu gibi bu açıklamalarında da müellif tarafından referans gösterilmemektedir. Bununla beraber Cezerî’nin ‘revm’ terimi için yapmış olduğu “*harekeyi hafî bir sesle okumaktan ibârettir*”² şeklindeki tarif ile eserde verilen tarifi örtüşmesi, eserde örnek olarak verilen وَمَا أَسْخَطَ اللَّهُ [el-Kehf 18/63] ve عَلَيْهِ اللَّهُ [el-Fetih 48/10] âyetlerindeki ‘hû’ zamirinin okunuşunun Cezerî’nin belirttiği şekilde olması (Bu iki kelimeyi Hafs zamme ile diğer imamlar ise, kâideye uyararak, kesre ile

¹ el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 1/304; el-Cezerî, *Takrîbü’n-Neşr fi’l-kırâ’âti’l-‘aşr*, 37-40; Muhammed Ebû Bekr el-Mar’aşî Saçaklızâde, *Cühdü’l-muķil*, thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed (Amman: Dâr-u Ammar, 1429), 244-246.

² el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 2/121.

okumuşlardır)¹, Cezerî'nin, Âsım'ın وَيَنْقُتُ [Nûr 24/52], أَرْجُهُ [eş-Şuarâ 26/52] ve فَالْقِيَّةُ [en-Neml 27/28]'de geçen zamirleri medsiz, meksûr olarak okuduğu² bilgisininin müellif tarafından da vurgulanması müellifin bazı konularda -her ne kadar referans belirtmese de- Cezerî menşeli eserlerden istifade ettiğine dair kanaat uyandırmaktadır.

Mehmed Zihni Efendi'ye (ö. 1846/1913) göre وَيَنْقُتُ [Nûr 24/52]'deki 'hâ' harfi bazı tefsirlerde hâ-i sekit olarak zikredilmekte³ ise de kıraat kitaplarında bu 'hâ' harfinin ittifakla zamir olduğu bildirilmektedir.⁴

2.1.2.23. 'Vâv' (الْوَاوُ) Harfinin Yazımı

Müellif, Resm-i Osmânî'deki kitâbet ile telaffuzdaki 'vâv' harflerinin özelliklerine dikkat çekmektedir. *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da ise bu konu 'vâveyn' başlığı altında ele alınmaktadır. Bundan kasıt bir vâv ile yazılıp iki vâv ile okunmasıdır.⁵ Müellifin verdiği örnekler Dâni ve Necâh tarafından da vâv harflerinin tek vâv ile resmedilen örnekler arasında zikredildiği görülmektedir.⁶

Müellif her iki eserde de söz konusu 'vâv' harfinin وَإِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا [en-Nisâ 4/135] âyetinde 'iki vâv' ile resmedilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla bu durumda kitâbetteki 'ikinci vâv', med harfi niteliği taşımaktadır. Ayrıca müellif tarafından “*câhil küttâb galat yaparak bunu bir vâv ile yazmaktadır*” ifadesine yer verilmektedir.⁷ Oysa ki müellifin iddiasının aksine bu kelime mushaflarda 'tek vâv' ile resmedilmektedir.⁸

Sonuç olarak eserdeki örneklerde geçen vâv harflerinin müellifin iddia ettiği gibi 'iki vâv' ile resmedildiği bilgisi kaynaklarda yer almasa da bu durum tilâvet noktasında herhangi bir farklı uygulamaya sebebiyet vermemektedir.

Tablo 15: 'Vâv' Harfi

¹ el-Cezerî, *en-Neşri'l-kebîr*, 1/305.

² el-Cezerî, *en-Neşri'l-kebîr*, 1/306, 311.

³ Mehmed Zihni Efendi, *el-Kavlü's-Sedîd fi 'İlmi't-Tecvîd* (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1328), 39-40.

⁴ Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in faziletleri ve okunma kâideleri*, 315.

⁵ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 7a.

⁶ ed-Dânî, *Kitâbü'l-muḳni'*, 43; İbn Necâh, *Muḫtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/97, 299, 375.

⁷ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 7a.

⁸ İbn Necâh, *Muḫtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/423.

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
Âl-i İmrân	3/153	وَلَا تَلُؤُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ	وَلَا تَلُؤُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ
Âl-i İmrân	3/78	فَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُمْ	وَأَنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ
en-Nisâ	4/135	وَأِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا	وَأِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا
el-A'râf	7/20	هَمَّا مَا زُرِي عُنْتَهُمَا	لِيُبْدِيَ هَمَّا مَا زُرِي عُنْتَهُمَا
et-Tevbe	9/19	لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ	وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ
en-Nahl	16/75	سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ	*
el-Kehf	18/16	فَأَوُوا إِلَى الْكَهْفِ	فَأَوُوا إِلَى الْكَهْفِ
es-Secde	32/18	كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ	أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ
ez-Zuhruf	43/13	لَتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ	لَتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ تَدْكُرُوا

Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtî'l-Kur'ân'da konu ile ilgili yazımı net olmayan iki örnek daha bulunmaktadır. Bu âyetlerin, *Risâle fi'l-Kırâ'a*'ya bakıldığında فَكُنْكُمْ فِيهَا هُمْ الْعَاوُونَ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ [eş-Şuarâ 26/224] ve وَالْعَاوُونَ [eş-Şuarâ 26/94] âyetlerinde geçen الْعَاوُونَ kelimesinin olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kelimenin 'tek vâv' ile yazılmasına rağmen med ile okunacağı ifade edilmektedir.¹ Bununla birlikte يَسْتَوُونَ [en-Nahl 16/75] kelimesinin de *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da verilen örnekler arasına alınmadığı görülmektedir.

Müellif kelimelerde geçen 'ikinci vâv' harfini tabloda belirttiğimiz şekilde kırmızı mürekkeple yazmakta, böylece bu 'vâv' harflerinin Resm-i Osmânî'de yer almadığına dikkat çekmektedir. Ancak risâlenin aksine *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da verilen örneklerdeki ilgili kelimelerin 'vâvsız' yazıldığı görülmektedir. Müellif ayrıca يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ [et-Tevbe 9/123] âyetinde geçen 'yelûneküm' kelimesindeki 'vâv' harfinin Âl-i

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 7b.

İmrân 3/78’de geçen ‘yelvûne’ kelimesi ile karıştırılmak suretiyle aynı şekilde harekelendirilmemesi uyarısında bulunmaktadır. Kelimenin her iki âyetteki yazımına bakıldığında harekesiz hallerinin (يلون)-(يلونكم) şeklinde aynı resmedildikleri görülmektedir. Müellif bu bağlamda kelimelerin harekelendirilmesinde hataya düşülmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece her iki kelimenin birbirinden farklı harekelendirilmesi gerekmektedir ki bu durumda et-Tevbe 9/123’teki kelime ‘yelûneküm’ şeklinde okunurken Âl-i İmrân 3/78’deki kelime ‘yelvûne’ şeklinde okunmaktadır.

Eserde ‘Dâvûd’ داود kelimesi ile ilgili Kur’ân’ın tümünde ‘tek vâv’ ile resmedilmesi gerektiği bilgisine yer verilmektedir. Nitekim İbn Necâh ‘Dâvûd’ kelimesinin aslında olan ‘vâv’ harfi ile uzun zammenin (uzatma vâv’ı) yanyana gelmesi dolayısıyla tek vâv olarak resmedilmektedir¹ ifadesine yer verirken, Dâni resmedilen ‘vâv’ harfinin ‘asli olan vâv’ harfi olduğunu söylemekte,² İbn Necâh ise bu noktada başka bir ihtimalin olmayacağını belirtmektedir.³

Eserde ‘vâv’ harfi ile ilgili bu beyânın son kısmında hatalı yazılması veya okunması muhtemel olan beş kelimenin yazımına dair bilgilendirme yapılarak bu beyâna son verilmektedir. Bu beş kelimenin harekeleri ile ilgili şu şekilde izahatta bulunmaktadır: ‘Yeferûn’ (يَفْرُونَ) kelimesi her yerde ‘tâ’ harfinin fethası ile harekelendirilirken [el-Enbiyâ 21/20] اِيَسْتَجِوْنَ اَللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَا يَفْرُونَ âyetinde ‘tâ’ harfinin zammesi ile harekelendirilmektedir. Ayrıca ‘ḥuṭuvât’ (حَطُوتَاتٌ) kelimesinde ‘tâ’, ‘hüzüve’ (هُزُوءًا) kelimesinde ‘zey’, ‘üzün’ (اُذُنٌ) kelimesinde ‘zâl’ ve ‘kudüs’ (قُدُسٌ) kelimesinde ‘dâl’ harflerinin bu dört kelimedede bulunduğu her yerde zamme harekeye sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Müellifin bu uyarısı bu dört kelime ile aynı şekilde resmedilen diğer kelimeler arasındaki hareke yazımları yahut okunuş hatalarına dikkat çekilmesi bağlamında önem arz etmektedir.

Müellifin risâlede ‘vâv’ harfi ile ilgili ele aldığı yazım şekillerinden biri de ‘vâv-elif’in bir arada resmedilmesi durumudur. Ancak bu bağlamda ‘vâv’ harfi üzerine

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Necâh, *Muḥtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/97, 299, 375.

² ed-Dâni, *Kitâbü’l-muḥni*, 43.

³ İbn Necâh, *Muḥtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/299, 3/533; Maşalı, *Kur’ân ’ın Metin Yapısı*, 186.

yazılan hemzenin öncesinin uzatılarak okunan fetha olma şartı dikkat çekmektedir. Nitekim eserde beyân edilen ‘vâv’ harfinin söz konusu yazımına ilişkin imlâ aynı şekilde bazı kaynaklarda da zikredilmektedir.¹

Tablo 16: ‘Vâv’ ve ‘Elif’ Harfleri

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
es-Sâffât	37/106	إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَّوُ الْمُبِينُ	إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلَّوُ الْمُبِينُ
ed-Duhân	44/33	مَا فِيهِ بَلَّوُ مُبِينٌ	مَا فِيهِ بَلَّوُ مُبِينٌ
el-Mü'min	40/50	وَمَا دُعُوُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ²	وَمَا دُعُوُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ
er-Rûm	30/13	وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاؤُ	وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاؤُ
Hûd	11/87	أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ	أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ
el-En'âm	6/94	أَهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ	*
el-En'âm	6/139	فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ	فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ
eş-Şûrâ	42/21	أَمْ هُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ	أَمْ هُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ
eş-Şuarâ	26/197	عَلَّمُوا بَنِي إِسْرَائِيلَ	عَلَّمُوا بَنِي إِسْرَائِيلَ
Fâtır	35/28	إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ	إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ
İbrâhîm	14-21	فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا	فَقَالَ الضُّعَفَاءُ
el-Mü'min	40/47	فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا	فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا

¹ ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 63-65; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/84; İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takribü'l-mütebâ'id*, 76; el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 1/451-452.

² Risâlede دُعُوُ formatında verilen bu kelimenin, Necâh'a göre mushaflardaki kıyas sebebiyle دُعَاءُ şeklinde resmedildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 3/738.

Müellif eserinde وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ [er-Ra'd 13/14] âyetini örnek vermektedir. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde kaynaklarda bu kelimenin دُعَا formatı şeklinde resmedildiğine dair bir bilgiye ulaşılamadı. Bununla birlikte müellif tarafından *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da konuyla ilgili açıklama yapılmakta, söz konusu kelimenin sadece bir yerde وَمَا دُعَا [el-Mü'min 40/50] şeklinde geçtiği ifade edilmekte, dolayısıyla er-Ra'd 13/14'te geçen kelimenin دُعَا şeklindeki resmedilişten bahsedilmemektedir. Nitekim günümüz mushaflarında ve ilgili kaynaklarda da kelimenin imlâsı دُعَاء [er-Ra'd 13/14] şeklinde resmedilmesi dışında farklı bir imlâ bulunmamaktadır.

Sonuç olarak müellif tarafından er-Ra'd 13/14'teki دُعَا kelimesinin, دُعَاء şeklinde resmedilmesi iddiası yine kendi eserindeki beyânları göz önüne alındığında bir sehivden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Bunun, müstensihden kaynaklı bir hata olabileceği de düşünülmektedir.

2.1.2.24. 'Hayât' (حَيَوَة) ve 'Salât' (صَلَوَة) Kelimeleri

'Hayât' ve 'salât' kelimelerinde aslolan kural bu kelimelerin vâv ile yazılmalarıdır.¹ Ancak bu yazım şekli söz konusu kelimelerin bir zamire muzaf olmamaları şartına bağlanmaktadır. Böylelikle bu kelimeler muzaf oldukları durumda 'salâtî', 'salâtüke', 'hayâtî' ve 'hayâtüküm' örneklerinde olduğu gibi uzun fethanın vâv ile değil de 'elif' ile resmedilmektedir.² Eserde söz konusu kelimelerin izâfet durumunda nasıl yazılması gerektiğine dair Kur'an'daki örnekler aşağıdaki gibi beyân edilmektedir.

Tablo 17: 'Hayât' ve 'Salât' Kelimeleri

¹ Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *el-Muhkem fi naqti'l-meşâhif*, çev. İzzet Hasan (Dâru'l-Fikr, 1407), 189. İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/70-72, 85, 185, 315; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 57; İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*, 80.

² İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/72; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 57; İbnu'l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*, 80.

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân	Risâle fi'l-Kırâ'a
el-En'âm	6/29	إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا	إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
el-Mü'min	23/37	إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا	إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
el-Câsiye	45/24	إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا	وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
el-Ahkâf	46/20	فِي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا	فِي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا
el-Fecr	89/24	*	قَدَّمْتُ حَيَاتِي
el-En'âm	6/92	وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ	وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
el-En'âm	6/162	قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي	قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي
el-Enfâl	8/35	وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ	*
et-Tevbe	9/103	إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ	إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ
Hûd	11/87	يَا شُعَيْبُ اصْلُوتِكَ تَأْمُرُكَ	يَا شُعَيْبُ اصْلُوتِكَ تَأْمُرُكَ
el-İsrâ	17/110	وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ	وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ
el-Mü'minûn	23/2	الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ	الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ
Nûr	24/41	قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ	قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ
el-Meâric	70/23	الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ	الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ
el-Meâric	70/34	وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ	وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
el-Maûn	107/5	عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ	قَوْلًا لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ
el-Bakara	2/238	حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى	*
el-Mü'minûn	23/9	وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ	وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

			يُحَافِظُونَ
Nûr	24/35	مَشْكُورَةٌ	*

Yukarıda verilen örneklerin tümünde ‘salât’ kelimesinin ancak muzaf olması durumunda ‘elif’ ile resmedilmesi gerektiği görülmektedir. Ancak bu kelimenin yazımına ilişkin el-Bakara 2/238 ve el-Mü’minûn 23/9’daki formatı müellifin de ifade ettiği üzere istisna bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca Kisâi kıraatinde bu kelime kitâbette ‘elif’ ile yazılıp tilâvette ‘elif’ ile okunmaktadır.¹ Bu durum *Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'da belirtilirken sadece Kisâi (ö. 189/805) kıraati zikredilmektedir. Bununla birlikte *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da ise صَلَوَاتِهِمْ [el-Mü'minûn 23/9] kelimesinin muzaf olmasına rağmen Kisâi ve Hamza kıraatinde ‘vâv’ ile resmedilip ‘lâm-elif’ ile okunduğu bilgisine yer verilmektedir.²

2.1.2.25. ‘Nef‘an-Đarran’ (نَفْعًا - ضَرًّا) ve ‘Le‘ib-Lehv’ (لَعِبٌ - لَهْوٌ)

Kelimeleri

Risâlede ‘nef‘an’ ve ‘đarran’ kelimelerinin bir arada yazılması durumunda hangisinin daha önce veya daha sonra yazılması gerektiğine dair örnek âyetler verilmektedir. Nitekim eserde söz konusu kelimeler farklı varyantları ile tablodaki gibi örneklendirilmektedir.

Tablo 18: ‘Nef‘an-Đarran’ ve ‘Le‘ib-Lehv’ Kelimeleri

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-A'râf	7/188	قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا	قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا
er-Râd	13/16	لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا	لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا
Sebe'	34/42	لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا	فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 13a.

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 24a.

el-Mâide	5/76	مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا	مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا
Yûnus	10/49	قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا	قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا
el-Furkân	25/3	وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا	وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا
Tâhâ	20/89	وَلَا يَمْلِكُ هُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا	وَلَا يَمْلِكُ هُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا
el-En 'âm	6/71	قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا	قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا
Yûnus	10/106	مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ	مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ
el-Enbiyâ	21/66	مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ	مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ
el-Furkân	25/55	وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ	وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
Yûnus	10/18	وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ	وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
el-Hac	22/12	يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ	يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
el-En 'âm	6/32	وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَهَوٌّ	وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَهَوٌّ
el-En 'âm	6/70	اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَهَوًّا	وَدَرَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَهَوًّا
Muhammed	47/36	إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ	إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ
el-Hadîd	57/20	إِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ	أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ
el-A 'râf	7/51	الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ هَوًّا وَلَعِبًا	الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ هَوًّا

kelimesi müellifin ifadesiyle ‘tenvin-i fethateyn’ durumu hariç diğer yerlerde kelime sonunda ‘yâ’ harfi ile maktû‘ resmedildiği beyân edilmektedir. Konu ile ilgili örnekler şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo 19: ‘Zikrâ’ Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	Risâle fî Kavâ'id Kıra'âtî'l- Kur'ân	Risâle fî'l-Kırâ'a
Sâd	38/43	وَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ	وَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ
Sâd	38/46	*	إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرِي الدَّارِ
el-En'âm	6/68	*	فَلَا تَقْعُدُوا بَعْدَ الذِّكْرِ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
el-En'âm	6/69	*	وَلَكِنْ ذِكْرِي لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
el-En'âm	6/90	*	إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرِي لِلْعَالَمِينَ
el-Arâf	7/2	*	لِنُنذِرَ بِهِ وَذِكْرِي لِلْمُؤْمِنِينَ
Hûd	114	*	ذَلِكَ ذِكْرِي لِلذَّاكِرِينَ
Hûd	120	*	وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرِي لِلْمُؤْمِنِينَ
el-Enbiyâ	84	*	وَذِكْرِي لِلْعَابِدِينَ
eş-Şuarâ	209	*	ذِكْرِي وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ
el-Ankebût	51	*	إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرِي لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
ez-Zümer	39/21	لَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ	إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ
el-Mü'min	40/54	وَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ	هَدَى وَذِكْرِي لِأُولِي الْأَلْبَابِ
ed-Duhân	44/13	*	أَلَيْسَ هُمْ الذِّكْرِي
Muhammed	47/18	إِذَا جَاءَهُمْ ذِكْرُهُمْ	فَأَنَّى هُمْ إِذَا جَاءَهُمْ ذِكْرُهُمْ

Kâf	50/8	*	تَبَصَّرَةٌ وَذَكَرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ
Kâf	50/37	*	إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
ez-Zâriyât	51/55	*	وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ
el-Müddessir	74/31	*	وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ
en-Nâziât	79/43		فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَيْهَا
Abese	80/4	*	فَتَنْفَعُهُ الذِّكْرَى
el-A'lâ	87/9	*	فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى
el-Fecr	89/23	*	يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى

Risâlede ayrıca ‘zikran’ kelimesinin ‘tenvin’ ve ‘elif’ ile nerede ve nasıl yazılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Ancak müellifin iki eseri arasında yapılan karşılaştırmada *Risâle fi'l-Ḳırâ'a*’da yer verilen [Tâhâ 20/113] ile أو يُحَدِّثُ هُمْ ذِكْرًا [es-Sâffât 37/168] ayetlerinde geçen ‘zikran’ kelimesinin *Risâle fi Ḳavâ'id Ḳıra'âti'l-Ḳur'ân*’da verilen örnekler arasına alınmadığı görülmektedir.

Tablo 20: ‘Zikran’ Kelimesi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Ḳavâ'id Ḳıra'âti'l-Ḳur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Ḳırâ'a</i>
el-Bakara	2/200	أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا	أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا
el-Kehf	18/70	حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا	حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا
el-Kehf	18/83	عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا	فَلَسَأَلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا
Tâhâ	20/99	مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا	وَقَدْ أَتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا
el-Enbiyâ	21/48	وَضِيَاءٌ وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ	وَضِيَاءٌ وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ
el-Ahzâb	33/41	ذِكْرًا كَثِيرًا	أَمَّنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا
es-Sâffât	37/3	فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا	فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا

et-Talâk	65/10	إِلَيْكُمْ ذِكْرًا رَسُولًا	قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا
el-Mürselât	77/5	فَالْمُغْتَابَاتِ ذِكْرًا	فَالْمُغْتَابَاتِ ذِكْرًا

2.1.2.27. Hazfedilen ‘Yâ’ Harfi

Müellif eserin bu beyânında kıraata dair bazı eserlerde de ‘Zâid Yâ’lar’¹ başlığı altında ele alınan, kelime sonlarında resmedilen ‘yâ’ harfinden bahsetmektedir. Bu ‘yâ’ların özelliği ‘yâ’ harfi ya kelimenin asli unsuru ya da kelimeye zaid olan ‘yâ’ şeklindedir.² Dâni konuyu “Öncelerindeki Kesre Kendilerine Karşılık Geldiği İçin Yazıda Belirtilmeyen ‘Yâ’lar’”³ başlığı altında ele alırken, Maşalı “‘Yâ’nın Kelime Sonundaki Yazım Özellikleri’” başlığı altında ele almaktadır.⁴ Müellifin ‘yâ’ harfinin resmedilmesi noktasında herhangi bir gerekçe sunmadığı görülürken, Sibeveyh (ö. 180/796) ve İbn Vesîk’in bu tarz yazımların sebepleriyle alakalı “*âyet sonu uyum sağlama*” şeklinde bir açıklamaya gittikleri görülmektedir.⁵ Ferrâ’ (ö. 207/822) ve Dâni “*yâ harfinden önceki kesrelerin bu yâ harflerine karşılık geldiğini*” gerekçe göstermektedirler.⁶ Mâriğni, Ferrâ’ ve Dâni’nin bu görüşlerine katılmakla birlikte söz konusu ‘yâ’ların Kur’ân’da çok sık geçiyor olmasını da bir başka gerekçe olarak göstermektedir.⁷ Ferrâ’ ayrıca Arapların kendinden önceki harfte kesre olan mütakellim ‘yâ’larını hazfettiklerini, sadece kesre ile iktifâ ettiklerini söylemektedir.⁸ Zemahşerî (ö. 538/1144) ise kendinden önceki kesre sebebiyle ‘yâ’nın hazfinin Hüzeyl lehçesinin yaygın kullanılan yazım şeklinden kaynaklandığını ifade etmektedir.⁹ Dimyâtî ise meseleye kıraatler açısından yaklaşmakta ve bazı kıraat imamlarının söz konusu ‘yâ’ları hem vasıl hem de vakıf halinde telaffuz etmediklerini belirtmekte, ayrıca Zemahşerî’nin ifade ettiği gibi bu uygulamanın Hüzeyl lehçesine ait bir özellik olduğunu söylemektedir.

¹ Bkz. ed-Dâni, *et-Teyisr fi l-kırâ’âti’s-seb’*, 89; İbn Necâh, *Muhtasarü t-tebyîn li-hicâi t-tenzîl*, 2/125; el-Cezerî, *en-Neşrü l-kebîr*, 2/179; Dimyâtî, *İthâfü fużalâ’i l-beşer*, 1/345.

² Dimyâtî, *İthâfü fużalâ’i l-beşer*, 1/345.

³ ed-Dâni, *Kitâbü l-mukni’*, 38.

⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Maşalı, *Kur’an’ın Metin Yapısı*, 175-185.

⁵ İbn Vesîk, *el-Câmi’ limâ yuhtâcü ileyhi min resmi l-Muşhaf*, 48.

⁶ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd Ferrâ, *Me’ânil l-Kur’ân* (Beirut: Âlemü l-Kutub, 1980), 1/90, 3/260; ed-Dâni, *Kitâbü l-mukni’*, 38.

⁷ el-Mâriğni, *Delîlü l-hayrân şerhu mevridi z-zam’ân fi fenni r-resmi ve z-zabti*, 112.

⁸ Ferrâ, *Me’ânil l-Kur’ân*, 1/90.

⁹ el-Cezerî, *en-Neşrü l-kebîr*, 2/293.

Sonuç olarak Ömer bin Mustafa, yazıda resmedilmeyen ‘yâ’ların neden resmedilmediğine dair herhangi bir bilgi vermemekte, sadece hazfedilen bu ‘yâ’ların¹ örneklerine yer vermekle yetinmektedir.²

Tablo 21: ‘Mahzûf Yâ’ Harfi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-Bakara	2/40	فَارْهَبُونِ	فَارْهَبُونِ
el-Bakara	2/41	فَاتَّقُونِ	فَاتَّقُونِ
el-Bakara	2/152	وَلَا تَكْفُرُونِ	وَلَا تَكْفُرُونِ
el-Bakara	2/186	دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ	دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
el-Bakara	2/197	وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ	وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ
Âl-i İmrân	3/20	وَمَنْ اتَّبَعِنِ	اسْلَمْتُ وَجِئِي لِلَّهِ وَمَنْ اتَّبَعِنِ
Âl-i İmrân	3/50	فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا	فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
Âl-i İmrân	3/175	فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا	فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا
en-Nisâ	4/146	*	وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
el-Mâide	5/3	فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ³	فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ
el-Mâide	5/44	فَلَا تَخْشَوْا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ ⁴	فَلَا تَخْشَوْا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا
el-En'âm	6/80	وَقَدْ هَدَيْنِ	وَقَدْ هَدَيْنِ وَلَا آخَافُ

¹ Bkz. ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 38; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 2/125-134; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 48-50; el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 2/179.

² Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 9b-11a.

³ Risalede bu âyetin geçtiği sûre ismi en-Nisâ olarak belirtilmektedir. Ancak söz konusu âyet el-Mâide 5/3 de geçmektedir. Ayrıca âyet *Risâle fi'l-Kırâ'a* da doğru şekilde verilmektedir. Detay için bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 9b; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 20a.

⁴ Risalede bu âyetin geçtiği sûre ismi en-Nisâ olarak belirtilmektedir. Ancak söz konusu âyet el-Mâide 5/3 de geçmektedir. Ayrıca âyet *Risâle fi'l-Kırâ'a* da doğru şekilde verilmektedir. Detay için bkz; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kıvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 9b; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 20a.

el-A 'râf	7/195	فَلَا تُنظِرُونَ فُلْمَ كِيدُونَ	فَلَا تُنظِرُونَ فُلْمَ كِيدُونَ
Yûnus	10/71	وَلَا تُنظِرُونَ	وَلَا تُنظِرُونَ
Yûnus	10/103	حَقًّا عَلَيْنَا نُنَاجِ	نُنَاجِ الْمُؤْمِنِينَ
Hûd	11/46	فَلَا تَسْتَأْذِنِ	فَلَا تَسْتَأْذِنِ
Hûd	11/55	فُلْمَ لَا تُنظِرُونَ	فُلْمَ لَا تُنظِرُونَ
Hûd	11/78	وَلَا تُخْزُونَ	وَلَا تُخْزُونَ
Hûd	11/105	يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٍ	يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٍ
Yûsuf	12/66	حَتَّى تُوْتُونَ	حَتَّى تُوْتُونَ
Yûsuf	12/45	فَارْسَلُونَ	فَارْسَلُونَ
Yûsuf	12/60	وَلَا تَقْرَبُونَ	وَلَا تَقْرَبُونَ
Yûsuf	12/90	مَنْ يَتَّقِ	إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ
Yûsuf	12/94	أَنْ تُفْتَدُونَ	لَوْلَا أَنْ تُفْتَدُونَ
er-Ra 'd	13/9	كَبِيرُ الْمُنْتَعَالِ	كَبِيرُ الْمُنْتَعَالِ
er-Ra 'd	13/30	وَالْيَهُ مَنَابِ	وَالْيَهُ مَنَابِ
er-Ra 'd	13/32	فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ	فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ
er-Ra 'd	13/36	إِلَيْهِ مَابِ	وَالْيَهُ مَابِ
Ïbrâhîm	14/14	وَوَخَافَ وَعَبَدِ	وَوَخَافَ وَعَبَدِ
Ïbrâhîm	14/22	بِمَا أَسْرَكْتُمْ مِنْ قَبْلِ	بِمَا أَسْرَكْتُمْ مِنْ قَبْلِ
Ïbrâhîm	14/40	رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ	رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ
el-Hicr	15/68	فَلَا تَفْضَحُونَ	فَلَا تَفْضَحُونَ
el-Hicr	15/69	وَلَا تُخْزُونَ	وَلَا تُخْزُونَ
en-Nahl	16/2	فَاتَّقُونَ	فَاتَّقُونَ

en-Nahl	16/51	فَايَا فَارْهُبُونَ	فَايَا فَارْهُبُونَ
el-İsrâ	17/62	لَيْنِ اٰخِرَتِي	لَيْنِ اٰخِرَتِي
el-İsrâ	17/97	فَهُوَ الْمُهْتَدِ	فَهُوَ الْمُهْتَدِ
el-Kehf	18/17	فَهُوَ الْمُهْتَدِ	فَهُوَ الْمُهْتَدِ
el-Kehf	18/24	أَنْ يَهْدِيَنِي	أَنْ يَهْدِيَنِي
el-Kehf	18/39	إِنْ تَرِنِ	إِنْ تَرِنِ
el-Kehf	18/40	أَنْ يُؤْتِيَنِي	أَنْ يُؤْتِيَنِي
el-Kehf	18/66	أَنْ تُعَلِّمَنِي	أَنْ تُعَلِّمَنِي
el-Kehf	18/64	نَبِّعْ	مَا كُنَّا نَبِّعْ
Tâhâ	20/12	بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ	بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى
Tâhâ	20/93	أَلَّا تَتَّبِعِنِي	أَلَّا تَتَّبِعِنِي
el-Enbiyâ	21/25	لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ	لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ
el-Enbiyâ	21/37	فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ	فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ
el-Enbiyâ	21/92	فَاعْبُدُونِ	فَاعْبُدُونِ
el-Hac	22/54	وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادٍ لِلدَّيِّنِ	وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادٍ لِلدَّيِّنِ
el-Hac	22/25	وَالْبَادِ	وَالْبَادِ
el-Hac	22/44	فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ	فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ
el-Mü' minûn	23/26, 39	بِمَا كَذَّبْتُمْ	بِمَا كَذَّبْتُمْ
el-Mü' minûn	23/52	فَاتَّقُوا	فَاتَّقُوا
el-Mü' minûn	23/98	أَنْ يَحْضُرُونَ	أَنْ يَحْضُرُونَ
el-Mü' minûn	23/99	ارْجِعُونَ	ارْجِعُونَ
el-Mü' minûn	23/108	وَلَا تُكَلِّمُونِ	وَلَا تُكَلِّمُونِ

eş-Şuarâ	26/12	أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ	أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ
eş-Şuarâ	26/33	أَنْ يَقْتُلُونِ	فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ
eş-Şuarâ	26/99	سَيَهْدِينِ	سَيَهْدِينِ
eş-Şuarâ	26/78	فَهُوَ يَهْدِينِ	فَهُوَ يَهْدِينِ
eş-Şuarâ	26/79	وَيَسْقِينِ	وَيَسْقِينِ
eş-Şuarâ	26/80	*	فَهُوَ يَشْفِينِ
eş-Şuarâ	26/81	مُّمَّ بَحِيصِينَ	مُّمَّ بَحِيصِينَ
eş-Şuarâ	26/117	إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ	إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ
eş-Şuarâ	26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179	أَطِيعُونِ	أَطِيعُونِ
en-Neml	27/18	عَلَى وَادِ التَّمَلِ	عَلَى وَادِ التَّمَلِ
en-Neml	27/32	حَتَّى تَشْهَدُونِ	حَتَّى تَشْهَدُونِ
en-Neml	27/36	أَتْمِدُونِ	أَتْمِدُونِ
el-Kasas	28/30	مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ	مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ
el-Kasas	28/33	أَنْ يَقْتُلُونِ	أَنْ يَقْتُلُونِ
el-Kasas	28/34	أَنْ يُكَذِّبُونِ	أَنْ يُكَذِّبُونِ
el-Ankebût	29/56	فَاعْبُدُونِ	فَاعْبُدُونِ
er-Rûm	30/53	بِنَادِ الْعُمِيِّ	بِنَادِ الْعُمِيِّ
Sebe'	34/45	تَكْبِيرِ	تَكْبِيرِ
Fâtr	35/20	تَكْبِيرِ	تَكْبِيرِ
Yâsîn	36/23	إِنْ يُرْدِنِ الرَّحْمَنُ -وَلَا يُنْقِذُونِ	إِنْ يُرْدِنِ الرَّحْمَنُ -وَلَا يُنْقِذُونِ
Yâsîn	36/25	فَاسْمِعُونِ	فَاسْمِعُونِ

es-Sâffât	37/56	لَتَرْدِين	لَتَرْدِين
es-Sâffât	37/99	سَيَهْدِين	إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِين
es-Sâffât	37/163	هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ	صَالٍ الْجَحِيمِ
Sâd	38/8	يُدُوقُوا عَذَابَ	بَلْ لَمَّا يَدُوقُوا عَذَابَ
Sâd	38/14	فَحَقَّ عِقَابِ	فَحَقَّ عِقَابِ
ez-Zümer	39/10	فُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ	يَا عِبَادِ الَّذِينَ
ez-Zümer	39/16	يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ	فَاتَّقُونِ
ez-Zümer	39/17	فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ	فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ
el-Mü' min	40/5	كَانَ عِقَابِ	عِقَابِ
el-Mü' min	40/15	يَوْمَ التَّلَاقِ	التَّلَاقِ
el-Mü' min	40/32	يَوْمَ التَّنَادِ	التَّنَادِ
el-Mü' min	40/38	*	اتَّبِعُونِ أَهْدِيكُمْ
eş-Şûrâ	42/32	وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ	الْجَوَارِ
ez-Zuhruf	43/27	سَيَهْدِين	سَيَهْدِين
ez-Zuhruf	43/61	وَاتَّبِعُونِ ¹	وَاتَّبِعُونِ ¹
ez-Zuhruf	43/63	وَأَطِيعُونِ	وَأَطِيعُونِ
ed-Duhân	44/20	أَنْ تَرْجُمُونَ	أَنْ تَرْجُمُونَ
ed-Duhân	44/21	فَاعْتَرِلُونِ	فَاعْتَرِلُونِ
Kâf	50/14	فَحَقَّ وَعِيدِ	فَحَقَّ وَعِيدِ
Kâf	50/41	يَوْمَ يَنَادِ الْمُنَادِ	يَوْمَ يَنَادِ الْمُنَادِ
Kâf	50/45	وَعِيدِ	وَعِيدِ

¹ Risalede 'fe' harfi ile yazılmış. Düzeltildi.

ez-Zâriyât	51/56	إِلَّا لِيَعْبُدُونِ	لِيَعْبُدُونِ
ez-Zâriyât	51/57	أَنْ يُطْعَمُونَ	أَنْ يُطْعَمُونَ
ez-Zâriyât	51/59	فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ	فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ
el-Kamer	54/5	فَمَا تُغْنِ التُّدْرُ	فَمَا تُغْنِ التُّدْرُ
el-Kamer	54/6	يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ	يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ
el-Kamer	54/8	إِلَى الدَّاعِ	إِلَى الدَّاعِ
el-Kamer	54/16, 18, 21, 30, 37, 39	وَتُدْرُ	تُدْرُ
er-Rahmân	55/24	وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ	وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ
el-Mülk	67/17	كَيْفَ نَدِيرِ	كَيْفَ نَدِيرِ
el-Mülk	67/18	فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ	فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ
Nûh	71/3	وَأَتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا	وَأَتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا
el-Mürselât	77/39	كَيْدًا فَكِيدُونِ	كَيْدًا فَكِيدُونِ
en-Nâziât	79/16	بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى	بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى
et-Tekvîr	81/16	بِالْحُتْسِ الْجَوَارِ	الْجَوَارِ الْكُنَّسِ
el-Fecr	89/4	إِذَا يَسِيرِ	إِذَا يَسِيرِ
el-Fecr	89/9	بِالْوَادِ وَقَرْعُونَ	بِالْوَادِ
el-Fecr	89/15	أَكْرَمِينَ وَأَمَّا إِذَا	أَكْرَمِينَ
el-Fecr	89/16	أَهَانِي كَلًّا	أَهَانِي
el-Kâfirûn	109/6	وَلِي دِينِ	لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

Her iki risâlede ‘yâ’ harfinin hazfedildiği yerlerden biri de Sebe‘ Sûresi’nde geçtiği ifade edilen الْجَوَارِ kelimesidir. Ancak bu kelime Sebe‘ sûresinde geçmemektedir.

Müellifin bu kelimeyi eş-Şûrâ 42/32 ve et-Tekvîr 81/16'da geçen الْجَوَارِ kelimesi ile karıştırmış olma ihtimali bulunmaktadır.

2.1.2.28. Beyân-ı ‘Yâyân’ (بيان)

Eserin bu bölümünde telaffuzu ve aslı itibariyle ‘iki yâ’ olup ‘tek yâ’ ile resmedilen bazı kelimelere yer verilmektedir. Bununla birlikte müellifin her iki eserinde de örneklerin yazımında ‘çift yâ’ gösterilirken, aynı zamanda ‘çift yâ’ ile de okunması gerektiğine değinilmektedir. ‘Tek yâ’ ile resmedilen, ancak ‘çift yâ’ ile okunan bu kelimelerin, müellif tarafından ‘çift yâ’ ile resmedilmesinin gerekçesi kelimelerin köklerindeki imlaya dikkat çekilmesi amaçlı olabilir. Zira bu bağlamda bazı okuyucuların zikredilen özel imlâ durumuna dikkat etmedikleri takdirde tilâvet esnasında lahne düşme ihtimallerine dikkat çekilmiştir. Konuyla ilgili olarak Dânî ve Necâh bu kelimelerin ‘tek yâ’ ile resmedildiklerini söylemekte, ayrıca Dânî, Medine ve Irak mushaflarında bunu bizzat gördüğünü aktarmaktadır.¹

Sonuç olarak müellif, Dânî ve Necâh bu kelimelerin ‘tek yâ’ ile yazılıp ‘iki yâ’ ile okunması noktasında hem fikirdirler. Bununla birlikte mushafta, verilen bu örnekler dışında ‘iki yâ’ ile yazılan, ‘iki yâ’ ile telaffuz edilen başka kelimeler de bulunmaktadır. Ayrıca bu beyân, *Risâle fî Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'da ‘Yâyân’ başlığı altında ele alınırken *Risâle fî'l-Kırâ'a*'da ‘Ḥuttâbu't-Tâlî’ başlığı altında işlenmektedir. Söz konusu örnekler her iki risâlede de birbiriyle örtüşmektedir. Her iki risâlede verilen örnekler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 22: ‘Yâ’ Harfinin Resmedilişi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fî Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fî'l-Kırâ'a</i>
el-A'râf	7/196	إِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ	إِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ
el-Furkân	25/49	لِنُحْيِيَّ بِهِ بَلَدَةً مِّمَّنَّا	لِنُحْيِيَّ بِهِ بَلَدَةً مِّمَّنَّا
Yûsuf	12/101	أَنْتَ وَلِيَّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	أَنْتَ وَلِيَّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
Yâsin	36/79	فَلَنْ نُحْيِيَّهَا الَّذِي	فَلَنْ نُحْيِيَّهَا الَّذِي

¹ ed-Dânî, *Kitâbü'l-muḳni'*, 56; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 3/589-590, 915.

el-Ahkâf	46/33	عَلَىٰ أَنْ يُجِيبِيَ الْمَوْتَىٰ	عَلَىٰ أَنْ يُجِيبِيَ الْمَوْتَىٰ
el-Kiyâmet	75/40	عَلَىٰ أَنْ يُجِيبِيَ الْمَوْتَىٰ	عَلَىٰ أَنْ يُجِيبِيَ الْمَوْتَىٰ

2.1.2.29. Beyân-ı Hazfi'n-nûni'l-muzâri'i'l-mücerredi'l-muhaffef

Eserde Kurân-ı Kerîmde bazı âyetlerde geçen ‘‘yekûnü-tekûnü-nekûnü’’ kelimelerinin imlâsına değinilmektedir. Bununla birlikte örneklerde yer alan ‘nûn’ harfinin farklı formatlardaki durumlarda niçin hafzedildiği ele alınmamaktadır. Ancak kaynaklarda ‘kâne’nin muzari kalıbında yer alan ‘nûn’ harfinin, ancak belli şartlar taşınması durumunda hafzedileceği bildirilmektedir. Bu durumda öncelikle ‘kâne’ kelimesinin muzari kalıbında olması gerekmektedir. Bununla birlikte nûnun, ya sükûn üzere meczûm olması, ya kendisinden sonra sakin bir harf gelmemesi, ya da muttasıl bir zamir gelmemesi şartına bağlanmaktadır.¹ Ancak eserde bu detaylara girilmemekte, sadece yekûnü, tekûnü, nekûnü, sîgasında olan kelimelerde yer alan ‘nûn’ harfinin hafzedildikten sonraki imlâsına (kitâbette yer alan son şekline) yer verilmektedir.

Tablo 23: ‘Muzâride Sâkin Nûn’ Harfinin Hazfi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
en-Nisâ	4/40	وَأَنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعَفُهَا	إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَأَنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعَفُهَا
el-Enfâl	8/53	*	ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُعَيَّرًا نِعْمَةً
Hûd	11/17	فَلَا تَكُ فِي مَرْيَةٍ مِنْهُ	وَمَنْ يُكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالتَّارُ مَوْعِدَةٌ فَلَا تَكُ فِي مَرْيَةٍ مِنْهُ
Hûd	11/109	فَلَا تَكُ فِي مَرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ	فَلَا تَكُ فِي مَرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ
en-Nahl	16/127	وَلَا تَكُ فِي صَبَقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ	وَلَا تَحْزَنُ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي صَبَقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

¹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm en-Nahvî, *Şüzûrû'z-zehab fi ma'rifeti kelâmi'l-'Arab*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1424), 214-215.

Lokmân	31/16	إِنَّ تَكَّ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ	يَا بُنَيَّ إِنَّمَا إِنْ تَكَّ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ
el-Mü' min	40/50	قَالُوا أَوَلَمْ تَأْتِيَكُمُ	قَالُوا أَوَلَمْ تَأْتِيَكُمُ رَسُولُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
el-Müddessir	74/43	قَالُوا لَمْ تَكُنْ مِنَ الْمُصَلِّينَ	قَالُوا لَمْ تَكُنْ مِنَ الْمُصَلِّينَ
el-Müddessir	74/44	وَلَمْ تَكُنْ تُطْعِمُ الْمَسْكِينِ	وَلَمْ تَكُنْ تُطْعِمُ الْمَسْكِينِ
et-Tevbe	9/74	فَإِنْ يَتُوبُوا بِكَ خَيْرًا لَهُمْ	فَإِنْ يَتُوبُوا بِكَ خَيْرًا لَهُمْ
en-Nahl	16/120	وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ	وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ
Meryem	19/67	مِنْ قَبْلِ وَلَمْ يَكُنْ شَيْئًا	أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلِ وَلَمْ يَكُنْ شَيْئًا
el-Mü' min	40/28	وَأَنْ يَكُنْ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ	وَأَنْ يَكُنْ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ
el-Mü' min	40/28	وَأَنْ يَكُنْ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ	وَأَنْ يَكُنْ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدْكُمْ
el-Mü' min	40/85	فَلَمْ يَكُنْ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ	فَلَمْ يَكُنْ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا
el-Kiyâmet	75/37	أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِنْ مَيِّ يُمْنَى	أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِنْ مَيِّ يُمْنَى

2.1.2.30. 'Kefûrun' (كَفُور) ve 'Küfûran' (كُفُورًا) Kelimeleri

Risâlede dikkat çekilen konulardan biri de 'Kefûr' ve 'Küfûran' kelimelerinin imlâsı meselesidir. Müellif tarafından söz konusu kelimelerin gerek imlâda gerek tilâvette hatalı bir şekilde yazılması ve okunması ihtimaline dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda zikredilen kelimelerin Resm-i Osmânî'ye uyumlu şekilde resmedilip telaffuz edilmeleri için her bir örnekten sonra kelimelerin imlâsının nasıl olması gerektiği açıklanmaktadır. Risâlede yer verilen örnekler şu şekildedir:

Tablo 24: 'Kefûrun' ve 'Küfûran' Kelimeleri

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
Hûd	11/9	لَبِئْسَ كَفُورًا	لَبِئْسَ كَفُورًا
el-İsrâ	17/27	وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا	وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

el-İsrâ	17/68	*	فَلَمَّا تَجَيَّمَكُمُ إِلَى الْبِرِّ أَغْرَضْتُمُ وَوَكَانَ الْإِنْسَانُ كُفُورًا
el-Hac	22/38	كُلَّ حَوَانٍ كُفُورٍ	إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ حَوَانٍ كُفُورٍ
el-Hac	22/66	إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكُفُورٌ	تُمْ يُبْئِكُمْ تُمْ يُبْئِكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكُفُورٌ
Lokmân	31/32	إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كُفُورٍ	وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كُفُورٍ
Sebe'	34/17	وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكُفُورَ	وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكُفُورَ
Fâtır	35/36	كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كُفُورٍ	كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كُفُورٍ
eş-Şûrâ	42/48	فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كُفُورٌ	وَأَنْ تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيَهُمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كُفُورٌ
ez-Zuhruf	43/15	إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكُفُورٌ مُّبِينٌ	مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكُفُورٌ مُّبِينٌ
el-İnsân	76/3	إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِنَّمَا كُفُورًا	إِنَّمَا شَاكِرًا وَإِنَّمَا كُفُورًا
el-İnsân	76/24	وَلَا تُطْعَمُنَّهُمْ إِنَّمَا أَوْ كُفُورًا	وَلَا تُطْعَمُنَّهُمْ إِنَّمَا أَوْ كُفُورًا
el-İsrâ	17/89	فَأَبَى أَكْثَرَ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا	فَأَبَى أَكْثَرَ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا
el-İsrâ	17/99	فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا	فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا
el-Furkân	25/50	فَأَبَى أَكْثَرَ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا	فَأَبَى أَكْثَرَ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا

Tabloda verilen örneklerin tümünde ‘kâf’ harfi fetha ile ‘kefûran’ şeklindeyken son üç sûrede geçen örneklerde ‘kâf’ harfinin zammeli olması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

2.1.2.31. ‘Kâne’ (كَان) Edatının Haberinde Tekaddüm

‘Kâne’ edatı başına geldiği ismi merfû, haberi ise mansûb kılmaktadır. Aslolan ‘kâne’nin isminin -fiilin failden önce gelmesi gerektiği gibi- haberinden önce gelmesidir. Ancak bazen farklı gerekçelerle ‘kâne’nin haberi, isminden önce

gelmektedir.¹ Bu durumda ‘kâne’den sonra gelen haberin harekesinin doğru bir şekilde okunması ve yazılması gerekmektedir. Nitekim bu bağlamda yapılan imlâ hataları görülmüş olmalı ki müellif tarafından bu husus üzerinde durulmakta; ‘kâne’nin haberinin isminden önce geldiği yerleri neden ve niçinlerine değinmeksizin risâlede beyân edilmektedir.

Tablo 25: ‘Kâne’ Edatının Haberi

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kıvâ'id Kıra'âtî'l- Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
Âl-i İmrân	3/147	وَمَا كَانَ قَوْمُهُمْ	وَمَا كَانَ قَوْمُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا
el-Arâf	82	*	وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا
Nûr	24/51	إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ	إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ
en-Neml	27/56	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ
el-Ankebût	29/24	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ
el-Ankebût	29/29	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا بِعَذَابِ اللَّهِ
er-Rûm	30/10	لَمَّا كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ	لَمَّا كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَسَاءُوا السَّوْأَى
el-Câsiye	45/25	مَا كَانَ حُجَّتُهُمْ	مَا كَانَ حُجَّتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا
el-Haşr	59/17	فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا	فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَهْمًا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا

Eserde bu örneklendirmeler yapıldıktan sonra ‘kânû’ kelimesinin yazım özelliğinden bahsedilerek şu ifadeler kullanılmaktadır: “Bir yerde کَانُوا kelimesi nûn-u maktu ile yazılır. Sûre-i Yûnus’da فَمَا كَانُوا لِلْيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ bundan ğayrî cümle yerde كَانُوا

¹ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm en-Nahvî, *Sebilü'l-hüdâ bi-tahkîki Şerhi Kıra'i'n-nedâ*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beirut: Mektebeti Dârü'l-Fecr, 1433), 215, 218.

‘nûn nûn u vâv ile mevsûl (كَأُوْ) yazılır’’. Ancak müellif bu tezine dair herhangi bir kaynak göstermemekte ayrıca tam olarak neyi kastedtiğine dair açıklayıcı bir bilgi de paylaşmamaktadır. Nitekim müellif tarafından *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde söz konusu كَأُوْ kelimesinin başındaki edatlara değinildiği görülmektedir. Bu kelimenin başına aldığı ekler bağlamında okuyucunun hataya düşmemesinin yanı sıra, âyetin devamında yer alan بِ kelimesinin varlığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu kelimedeki geçen ‘nûn’ harfinin ‘vâv’ harfinden ayrı yazılması durumu imlâyâ dair kaleme alınan gerek klasik gerek son dönem kaynaklarda görülen bir durum değildir. Tüm bunlar dikkate alındığında müellifin bu bağlamda sehve düştüğü düşünülmektedir.

Ayrıca eserde ‘yekûnu’ kelimesinin, وَلِيْكُوْنَا مِنَ الصَّٰغِرِيْنَ [Yûsuf 12/32]’de şeklinde ‘nûn’ harfinin ‘elif’ ile tenvinli bir şekilde resmedildiği bilgisi verilmektedir. Bu bağlamda bazı kaynaklarda bu durum ifade edilmekte, لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ [el-Alak 96/15] âyetinde geçen ‘lenesfe’an’ (لَنَسْفَعًا) kelimesinin de (وَلِيْكُوْنَا) kelimesinde olduğu gibi ‘hafif te’kid nûnu’nun da mushaf imlâsında ‘elif’ olarak resmedildiği bilgisine yer verilmektedir.¹ Müellifin tarafından söz konusu kelimelerde niçin böyle bir imlâ tercihi yapıldığına dair bir görüş beyân edilmemektedir. Ancak Dâni’nin bu bağlamda “*vakf muradıyla bu şekilde resmedilmiştir*” görüşü dikkat çekmektedir.²

2.1.2.32. ‘Bi’s’ (بِيْس) Kelimesi

Eserde ‘bi’s’ kelimesinin mushafta فَلْيَبْسُ - وَلْيَبْسُ - لِيْبْسُ formatlarında sekiz yerde geçtiği bilgisi verilmektedir. Bu kelimeler وَلْيَبْسُ مَا شَرَوْا بِهٖ اَنْفُسَهُمْ [el-Bakara 2/102], فَحَسْبُهُ لِيْبْسُ مَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ [el-Mâide 5/62], لِيْبْسُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ [el-Bakara 2/206], جَهَنَّمَ وَلِيْبْسُ الْمِهَادُ [el-Mâide 5/63], وَلِيْبْسُ الْعَثْبِيْرِ [en-Nahl 16/29], فَلْيَبْسُ مَثْوٰى الْمُتَكَبِّرِيْنَ [el-Mâide 5/80], لِيْبْسُ مَا قَدَّمْتُمْ هُمْ, وَلِيْبْسُ الْمَصِيْرِ [Nûr 24/57] âyetlerinde yer almaktadır. Ancak müellifin söz konusu kelimelerin sekiz yerde geçtiğine dair verdiği bilgide eksiklik olduğu görülmektedir. Nitekim biri لِيْبْسُ الْمَوْلى [el-Hac 22/13] âyetinde, diğeri لِيْبْسُ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ [el-Mâide 5/79] âyette

¹ ed-Dâni, *Kitâbü'l-muḫni*, 50; İbn Vesîk, *el-Câmi' limâ yuḥtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*, 61.

² ed-Dâni, *Kitâbü'l-muḫni*, 50.

olmak üzere bu formdaki kelimelerin yer aldığı âyet sayısı toplamda on rakamına ulaşmaktadır.

Müellifin, kök itibari ile aynı kalıpta olan bu kelimenin başına aldığı ekler sebebiyle kitâbette veya tilâvette bir hataya düşülebileceği kaygısı neticesinde böyle bir açıklamaya gittiği düşünülmektedir. Nitekim bu kaygı, eserde açıklanan birçok beyânda göze çarpmaktadır. Risâlenin yazım amacıyla doğrudan bağlantısı olan bu tür açıklamaların gündeme alınması ayrıca âyet örnekleriyle desteklenmesi hattât ve kârîler için bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

2.1.2.33. Beyân-ı Vâv-ı Cemi‘

Eserde ‘cem-i‘ vâv’lı olan kelimelerin önüne ‘elif’ harfi ziyâde edileceği ifade edilmektedir. Nitekim bunlar cemi‘ müzekker gâip kipleri, son harfi illetli olan muzâri fiiller, izafet sebebiyle ‘nûn’ harfi düşmüş cem-i müzekker sâlimler, merfû hali ‘vâv’ ile belirtilen ve bu özelliklere sahip olmamasına rağmen istisna oluşturan bazı kelimelerden müteşekkildir.¹ Bununla birlikte söz konusu ziyâdelik, cemi vâv’ından sonra muttasıl bir zamir bulunmaması ya da fiilin başına gelen nasb veya cezm edici unsurlar gelmesi neticesinde ‘elif’ ziyâde edilmektedir. Ancak bu kurala istisna oluşturacak bazı kelimeler de bulunmaktadır. Bunlar; جَاوُ , جَاوُ şeklinde geçtiği tüm yerlerde, قَاوُ [el-Bakara 2/226], وَعَتَّوُ [el-Furkân 25/21], سَعَوُ [Sebe’ 34/5], تَبَّوُ [el-Haşr 59/9]’daki ‘elifsiz’ resmedilen kelimelerdir.² Ayrıca vâv’dan sonra ‘elif’ ziyâdesiyle yazılan merfû veya mansûb illetli fillerde geçen يَعْتَوُ [en-Nisa 4/99] kelimesinin ‘elifsiz’ resmedilmesi sebebiyle istisna teşkil ettiği görülmektedir.³

Eserde cemi vâv’ından sonra ‘elif’in hazf edileceği diğer kelimeler aşağıda tabloda verilmektedir.

¹ İbn Vesîk, *el-Câmi‘ limâ yuhtâcü ileyhi min resmi’l-Muşhaf*, 52-53.

² ed-Dânî, *Kitâbü’l-mukni‘*, 34-36; İbn Necâh, *Muhtaşaru’t-tebyîn li-hicâi’t-tenzîl*, 2/81-83; İbnu’l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü’l-fevâ’id ve takrîbü’l-mütebâ’id*, 56; el-Mâriğnî, *Delîlü’l-hayrân şerhu mevridi’z-zam’ân fi fenni’r-resmi ve’z- zabti*, 188-189.

³ ed-Dânî, *Kitâbü’l-mukni‘*, 35; İbn Vesîk, *el-Câmi‘ limâ yuhtâcü ileyhi min resmi’l-Muşhaf*, 52; Merrâkuşî, *Unvânu’d-delîl min mersûmî hattî’t-tenzîl*, 59; İbnu’l-Kâsîh, *Şerhu Telhîşü’l-fevâ’id ve takrîbü’l-mütebâ’id*, 56; el-Mâriğnî, *Delîlü’l-hayrân şerhu mevridi’z-zam’ân fi fenni’r-resmi ve’z- zabti*, 189-190.

Tablo 26: Cemi' Vâv-ı

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kıra'a</i>
el-Bakara	2/226	فَإِنْ قَاءُ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ	فَإِنْ قَاءُ
el-Mâide	5/15	وَيَعْمُرُونَ ¹ عَنْ كَثِيرٍ	*
en-Neml	27/33	أُولُو قُوَّةٍ وَأُولُو ² بَأْسٍ شَدِيدٍ	*
el-Kasas	28/3	تَتْلُونَ ³ عَلَيْكَ مِنْ نَبِيِّ مُوسَى	*
Yûsuf	12/108	سَبِّحْ بِحَمْدِ اللَّهِ	*
er-Ra'd	13/36	إِلَيْهِ أَدْعُونَ ⁴	*
Yûnus	10/30	هَذَا كَلِمَتُكَ تَبْلُغُ كُلَّ نَفْسٍ مِمَّا اسَلَمَتْ	*
Hûd	11/116	أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ	أُولُو بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ
Furkân	25/21	وَعَتَوْا عُنْتُوا كَبِيرًا	وَعَتَوْا عُنْتُوا كَبِيرًا
Sebe'	34/5	وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ	وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ
el-Beyyine	98/2	يَتْلُونَ صُحُفًا مُطَهَّرَةً	*
el-En'âm	6/34	وَأُودُوا حَتَّىٰ أَلْبَهُمُ	*
el-Mü'min	40/61	إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ	إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
Nisâ	4/99	عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْزِمَ	عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْزِمَ
el-Mü'min	40/21	كَانُوا ⁶ هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً	كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً
el-Mutaffifîn	83/3	وَإِذَا كَالُواهُمْ أَوْ وَزَنُواهُمْ يُخْسِرُونَ	كَالُواهُمْ

¹ Bu kelime Necâh'a göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 3/435.

² أُولُو kelimeleri Dâni'ye göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 35.

³ Bu kelime Necâh'a göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 4/961.

⁴ Bu kelime Dâni'ye göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 35.

⁵ Bu kelime Dâni'ye göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; ed-Dânî, *Kitâbü'l-mukni'*, 36.

⁶ Bu kelime Necâh'a göre elif ile resmedilmektedir. Bkz; İbn Necâh, *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*, 4/1069.

Tabloda verilen örnekler incelendiğinde eserde وَيَعْفُو [el-Mâide 5/15], أُولُو [en-Neml 27/33], نَتَلُّو [el-Kasas 28/3], ادْعُو [Yûsuf 12/108], ادْعُو [er-Ra'd 13/36], تَتَلُّو [Yûnus 10/30], أُولُو [Hûd 11/116], نَتَلُّو [el-Beyyine 98/2] ve وَأُودُو [el-En'âm 6/34] kelimelerinin cemi 'elif'siz resmedilmesi gerektiği bilgisi yer almaktadır.¹ Bu bilgiye *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da yer verilmemektedir. Bununla birlikte كَانُو [el-Mü'min 40/21] kelimesinin her iki risâlede de Resm-i Osmânî'de 'elifsiz' resmedildiği ifade edilmektedir. Oysa zikredilen kelimelerin kaynaklarda ve günümüz mushaflarında 'elif' ile resmedildiği görülmektedir. Bu durumda müellifin söz konusu kelimelerdeki 'elifsiz' resmediliş iddiasının kaynağı tespit edilememiştir.

2.1.2.34. 'Dâr' (دَار) ve 'Diyâr' (دِيَار) Kelimeleri

Müellif Kur'ân'da bu kelimelerin beş âyette 'elif' ile (دَار), iki âyette ise 'yâ' ile (دِيَار) resmedildiğini beyân etmektedir. Beyânda beş yerde 'elif' ile yazıldığına dair örnek gösterilen âyetlerin فِي دَارِهِمْ جَانِّينَ [el-A'râf 7/78, 91], فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ [Hûd 11/65], أَوْ تَحُلُ قَرْيَةً [Hûd 11/67, 94]'teki gibi resmedildiği görülmektedir. Ayrıca er-Ra'd 13/31 hariç diğer örneklerde kelimelerin başında yer alan 'fi' harfi ceri dikkat çekmektedir. Ancak söz konusu kelimelerin geçtiği yerler bu âyetlerle sınırlı değildir. Nitekim 'diyâr' kelimesinin el-Bakara 2/84, 85, 243, 246, Âl-i İmrân 3/195, en-Nisâ 4/66, el-Enfâl 8/47, el-Hac 22/40, el-Haşr 59/3, 8, el-Mümtehine 60/8, 9. âyetlerde de başında 'min' harfi ceri ile birlikte yer aldığı görülmektedir. 'Dâr' kelimesinin ise eserde zikredilen yerler dışında -şeddeli formatı hariç- Yûnus 10/25'te başında 'ilâ', el-Kasas 28/81'de başında 'bâ' harfi ceri ile birlikte geçmektedir. Bu durumda müellifin bu âyetleri eserinde neden zikretmediği izâha muhtaç bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelikle bu durumun, kelimelerin başına aldığı farklı ekler sebebiyle oluştuğu söylenebilir. Sonrasında mushaf yazımında veya tilâvet esnasında daha çok başına 'fi' eki alan kelimelerde hata yapıldığı, bu nedenle sadece bu örneklere yer verildiği şeklinde bir yoruma gidilmesi de mümkündür.

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi Kāvâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 13b, 14a; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 24b, 25a.

2.1.2.35. Beyân-ı Nûn-i Te'kîd

Risâlenin bu beyânında fiillerin sonunda yer alan 'tekîd nûn'u ele alınmakta, ayrıca bu fiillerin başında yer alan 'lâm' harfinin harekesine değinilmektedir. Bu bağlamda $\text{لَيْطُمِينَ} - \text{فَلْيَعْبِرُوا} - \text{وَلَا تُرْمَهُمْ} - \text{لَيْطُمِينَ}$ şeklinde verilen örneklerin tümünde 'lâm' harfinin meftûh olması durumunda kelime sonunda yer alan nûn harfinin 'tekîd nûn'u olma niteliğine işaret edilmektedir. İki yerde geçen وَلَيْطُمِينَ [Âl-i İmrân 3/126], [el-Enfâl 8/10] kelimesinde 'lâm' harfinin meksûr olduğu ifade edilerek kelime sonunda yer alan nûn harfinin de 'tekîd nûn'u olmayıp kelimenin asli harfi olduğuna işaret edilmektedir. Fakat bu bilgi verilmesine rağmen 'lâm' harfinin meksûr olma durumu göz ardı edilerek لَيْطُمِينَ [el-Bakara 2/260] kelimesinin eserde tekîd nûnlu kelimelere örnek gösterilen âyetler arasında yer alması düşündürücü bir durum arz etmektedir. *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da ise bu duruma dikkat çekilerek müellif tarafından söz konusu kelimedeki 'nûn harfinin her ne kadar şeddeli de olsa tekîd nûn'u durumunda değil, kelimenin bizâtihi aslındandır' şeklinde bir açıklamaya gidilmektedir.¹ Bu durumda söz konusu örneklerin, müellifin yukarıda beyân ettiği kaidelerin sıhhatine engel teşkil etmeyeceği görülmektedir.

2.1.2.36. 'Hüden' (هُدَى), 'Raḥmet' (رَحْمَةً) ve 'Mev'ıza' (مَوْعِظَةً) Kelimeleri

Müellif tarafından birçok beyânda ifade edildiği üzere burada da kelimelerin resmedilişlerinden, birlikte yazıldıklarındaki hareke durumlarından, kelimelerin farklı şekillerde geçtiği yerlerden bahsedilmektedir. Nitekim bu bağlamda risâlede 'Hüdâ' kelimesinin 'Raḥmet' ve 'Mev'ıza' kelimeleri ile birlikte kullanıldıklarında nasıl harekelendirilmesi gerektiğine dair örnekler sunulmaktadır.

Tablo 27: 'Hüden', 'Raḥmet' ve 'Mev'ıza' Kelimeleri

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kavâ'id Kırâ'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-En'âm	6/154	وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ	وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

¹ Ömer b. Mustafâ, *Risâle fi'l-Kırâ'a* (Hacı Mahmud Efendi, 229/1), 20a.

en-Nisâ	4/96	*	وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا
el-Enbiyâ	21/84	*	وَأَتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا
Sâd	38/43	*	وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا
el-Ahkâf	46/12	*	وَمَنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً
el-A'râf	7/52		فَصَلَّنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
Yûsuf	12/111		وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
en-Nahl	16/64		وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
en-Nahl	16/89		وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِّلْمُسْلِمِينَ
el-Kasas	28/43		مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
el-Kasas	28/86	*	أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ
Lokmân	31/3		هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ
el-En'âm	6/157		فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةً فَمَنْ أَظْلَمُ فَمَنْ أَظْلَمُ
el-A'râf	7/154		وَفِي نُسُخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةً لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَتُوبُونَ ¹
Yûnus	10/57		يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِقَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ
Hûd	11/17	*	وَمَنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً
en-Neml	27/77		وَإِنَّهُ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ
el-Câsiye	45/20		هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ

¹ Risâle fi'l-Kırâ'a eserinde âyet sonu لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ şeklinde verilmektedir. Düzeltildi.

			يُوقِنُونَ
el-Bakara	2/66	لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ	فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ
Âl-i İmrân	3/138	وَهَدَى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ	هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهَدَى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ
el-Mâide	5/46	وَهَدَى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ	وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهَدَى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ
Yûnus	10/57	يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ	يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِقَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهَدَى وَرَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ
Hûd	11/120	وَمَوْعِظَةً وَذِكْرًا لِلْمُؤْمِنِينَ	وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةً وَذِكْرًا لِلْمُؤْمِنِينَ
Nûr	24/34	خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ	وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ

Sonuç olarak müellifin, tabloda kırmızı renkle işaretlediğimiz kelimelerin nasb ve ref durumlarına işaret ederek söz konusu kelimelerde imlâ hatası yapılmaması gerektiğine dikkat çektiği görülmektedir.

2.1.3. Beyân-ı el-Harekât-ı Kelimât-ı Müsannâ

Müellif tarafından bu bölümde yine bazı kelimelerin harekelerinde yapılması muhtemel imlâ hatalarına dikkat çekilen kelimelerin nasıl harekelenmesi gerektiği bağlamında kısa kısa bilgilendirmeler yer almaktadır. Bununla birlikte *Risâle fi'l-Kırâ'a* eserinde bu konunun 'Huṭṭâbu't-Tâlî' başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Eserde yer alan gerek imlâ gerek kıraat yönünden hataya düşülmesi muhtemel kelimeler sırasıyla şu şekildedir.

Tablo 28: Müşâbih Kelime Harekeleri

Sûre Adı	Sûre&Âyet numarası	<i>Risâle fi Kāvâ'id Kırâ'âtü'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
Âl-i İmrân	3/65	تَمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاخْتُمْ	*

el-A 'râf	7/178	فَهُوَ الْمَهْتَدِي	*
el-A 'râf	7/139	إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبَرِّ	*
el-A 'râf	7/165	بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ	*
el-A 'râf	7/161	وَأَذِ قَبِيلَ هُمْ اسْكُنُوا	وَأَذِ قَبِيلَ هُمْ اسْكُنُوا
el-Enfâl	8/32	هَذَا هُوَ الْحَقُّ	إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ
Sebe'	34/6	مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ	أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ
Sebe'	34/31	بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ	يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ
Sebe'	34/5	مِنْ رَجْزِ الْبِئْمِ	هُمْ عَذَابٌ مِنْ رَجْزِ الْبِئْمِ
Sebe'	34/24	فَلَنْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ	*
el-Câsiye	45/11	مِنْ رَجْزِ الْبِئْمِ	هُمْ عَذَابٌ مِنْ رَجْزِ الْبِئْمِ
Hûd	11/3	إِلَيْهِ يَتَّبِعُكُمْ	يَتَّبِعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا
el-Meâric	70/10	وَلَا يَسْئَلُ حِمِيمٌ حَمِيمًا	*
Yûnus	10/35	أَمَّنْ لَا يَهْتَدِي	*
el-Hucurât	49/2	أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ	أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ
el-Hucurât	49/14	لَا يَلْتَنِّكُمْ	لَا يَلْتَنِّكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ
er-Rûm	30/54	اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ	*
er-Rûm	30/22	إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ	*
el-Kasas	28/87	وَلَا يَصُدُّنَكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ	*
el-Kasas	28/24	إِلَى مِنْ خَيْرٍ فَقَبِيرٌ	لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَى مِنْ خَيْرٍ فَقَبِيرٌ
er-Ra 'd	13/31	بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةً أَوْ تَحُلُّ	*
et-Tevbe	9/37	زِيَادَةً فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ	إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ
Fâtr	35/27	وَمُحْمَرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا	وَمُحْمَرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا

el-Müddessir	74/50	حَمْرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ	كَأَنَّهُمْ حَمْرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ
el-Mü' minûn	23/110	فَاتَّخَذُوهُمْ سِحْرِيًّا	*
en-Nisâ	4/23	فِي خُجُورِكُمْ	*
Fussilet	41/12	أَمْرَهَا وَزَيْنَا السَّمَاءِ الدُّنْيَا	*
Sâd	38/63	سِحْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ	*
ez-Zuhruf	43/32	لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سِحْرِيًّا	*
el-Mü' minûn	23/44	ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا	*
el-Ahkâf	46/17	وَيْلَكَ أَمِنْ	وَهُمَا يَسْتَعِيبَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ أَمِنْ
el-Mü' min	40/36	يَا هَامَانَ ابْنِ بِلِّ صِرْحَا	يَا هَامَانَ ابْنِ بِلِّ صِرْحَا
el-Mü' min	40/11	قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا	*
el-Cuma	62/9	مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ	إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ
el-Fetih	48/15	ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ	ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ
el-Mürselât	77/20	أَلَمْ تَخْلُقْكُمْ	*
el-Hadîd	57/13	مِنْ قَبْلِهِ الْعَذَابُ	*
el-Meâric	70/36	قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ	*

2.1.4. Müşâbih Âyetler

Eserde ‘Beyân-ı Âyeti Müşebbehe’¹ başlığı altında yüze yakın sûrede yer alan benzer âyet ve kelimeler ele alınmaktadır. Ancak bu benzer âyetlerin tespitinde eserde herhangi bir kriter oluşturulmadığı, söz konusu benzerliklerin âyet başı, ortası veya sonu şeklinde kategorize edilmeksizin verildiği görülmektedir. Bununla birlikte eserde zikredilen benzer âyetlerin bir sistem dahilinde değil tamamen müellifin şahsi tecrübesine dayalı ve hatalı yazılması/okunması muhtemel âyetlerden oluşturulduğu düşünülmektedir. Ayrıca her iki risâlede ele alınan ‘benzer âyetler’ bahsi farklı

¹ Kur’ân’da farklı veya aynı sûrelerde yer alan ve lafız yönüyle birbirine benzeyen âyetlerin konu edilmesi.

başlıklar altında sunulmaktadır. *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân*'da 'Beyân-ı Âyet-i Müşebbehe', *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da ise 'Vaşiyetü'l-kâtibîn' başlığı ile isimlendirilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde her iki eserde ele alınan benzer âyetler, eserlerde geçtiği şekliyle dizayn edilerek tablo halinde sunulmaktadır. Ayrıca Kur'ân'da bulunan, ancak risâlelerde bulunmayan bazı müşâbih âyetlere de yine tabloda yer verilmektedir:

Tablo 29: Müşâbih Âyetler

Sûre Adı	Sûre ve Âyet No	<i>Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân</i>	<i>Risâle fi'l-Kırâ'a</i>
el-Bakara	2/43	وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَبُوا مَعَ الرَّاٰكِبِيْنَ	*
el-Bakara	2/83	وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ	*
el-Bakara	2/110	وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تَقَدَّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ	*
en-Nisâ	4/77	أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ	*
Nûr	24/56	وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ	*
el-Müzzemmil	73/20	فَأَقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا	*
el-Bakara	2/277	إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ	*
et-Tevbe	9/5	فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ	*
et-Tevbe	9/11	فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ فِي الدِّينِ	*

el-Hac	22/41	الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَاتُوا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَهَمَّوْا عَنِ الْمُنْكَرِ	*
el-Bakara	2/35	وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا	وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
el-A'râf	7/19	وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ	وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا
el-Bakara	2/59	فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ	فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ
el-A'râf	7/162	فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ	فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ
el-Bakara	2/173	فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ	فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
el-En'âm	6/145	فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ	فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
en-Nahl	16/115	فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ	*
el-Bakara	2/49	وَإِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّجُونَ آيَاتِكُمْ وَيَسْتَخِيبُونَ نِسَاءَكُمْ	وَإِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّجُونَ آيَاتِكُمْ
İbrâhîm	14/6	وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ ادْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُدَبِّجُونَ آيَاتِكُمْ وَيَسْتَخِيبُونَ نِسَاءَكُمْ	إِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُدَبِّجُونَ
el-A'râf	7/141	وَإِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتَلُونَ آيَاتِكُمْ وَيَسْتَخِيبُونَ نِسَاءَكُمْ	وَإِذْ أَخْبَرْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتَلُونَ آيَاتِكُمْ
el-Bakara	2/58	وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَعْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَتَرِيدَ الْمُحْسِنِينَ	وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَعْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَتَرِيدَ الْمُحْسِنِينَ

el-A 'râf	7/161	وَإِذْ قِيلَ لَهُم اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةً وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَعْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ	وَإِذْ قِيلَ لَهُم اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةً وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَعْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ
el-Bakara	2/173	إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالِدَّمَ وَحَمَّ الْخِنْزِيرَ وَمَا أَهْلًا بِهِ لَعْنِ اللَّهِ	وَمَا أَهْلًا بِهِ لَعْنِ اللَّهِ
el-Mâide	5/3	حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالِدَّمَ وَحَمَّ الْخِنْزِيرَ وَمَا أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ	وَمَا أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ
el-En 'âm	6/145	قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يُطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ حَمَّ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فِسْقًا أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ	أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ
en-Nahl	16/115	إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالِدَّمَ وَحَمَّ الْخِنْزِيرَ وَمَا أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ	وَمَا أَهْلًا لَعْنِ اللَّهِ بِهِ
el-A 'râf	7/200	وَإِنَّمَا يُنَزِّلُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ	*
Fussilet	41/36	وَإِنَّمَا يُنَزِّلُكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ	*
Âl-i İmrân	3/126	وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ	وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ
el-Enfâl	8/10	وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ	وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ
Âl-i İmrân	3/117	وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ¹
el-Bakara	2/57	وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
el-A 'râf	7/160	وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
et-Tevbe	9/70	فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا

¹ Eserde Âl-i İmrân 3/117 dışında kalan diğer yerlerde وَلَكِنْ كَانُوا formatında zikredilmektedir. Tabloda, her iki eserde zikredilmeyen diğer âyetleri benzer âyetlerdeki farklılıkları ile birlikte yer verdik.

en-Nahl	16/33	وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
en-Nahl	16/118	وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
el-Ankebût	29/40	وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
er-Rûm	30/9	فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ	وَلَكِنْ كَانُوا
en-Nisâ	4/46	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ
el-Mâide	5/13	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ
el-Mâide	5/41	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ	يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ
et-Tevbe	9/75	وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهُ لَيْنَ الْبَيْتِ مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ	لَيْنَ الْبَيْتِ مِنْ فَضْلِهِ
el-A' râf	7/189	فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبِّهَا لَيْنَ آتَيْنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ	لَيْنَ آتَيْنَا صَالِحًا
et-Tevbe	9/94	وَسِيرَى اللَّهِ عَمَلِكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تَرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ	وَسِيرَى اللَّهِ عَمَلِكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تَرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
et-Tevbe	9/105	وَقُلِ اعْمَلُوا فَسِيرَى اللَّهِ عَمَلِكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ	فَسِيرَى اللَّهِ عَمَلِكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَرُدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
el-A' râf	7/189	فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبِّهَا لَيْنَ آتَيْنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ	دَعَا اللَّهَ رَبِّهَا
Yûnus	10/22	وَحَرَيْنَ يَمِمْ بِرِيحٍ طَبَّيَّةٍ وَفَرِحُوا بِمَا جَاءَهُمَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ	دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ
el-Ankebût	29/65	فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ	دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ
Lokmân	31/32	وَإِذَا عَشِيَهِمْ مَوْجٌ كَالظَّلِيلِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ	دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ
en-Nahl	16/14	وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَلَتَنْتَفُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ	وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ

Fâtur	35/12	وَتَرَى الْفَلَكَ فِيهِ مَوَاجِرَ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ	وَتَرَى الْفَلَكَ فِيهِ مَوَاجِرَ
el-En'âm	6/81	وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنْكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا	أَنْكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
Âl-i İmrân	3/151	سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا	مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا
el-A'râf	7/33	قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَالْأثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ	مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا
el-Hac	22/71	وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ	مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا
es-Secde	32/20	كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ	*
Sebe'	34/42	وَتَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ	عَذَابَ النَّارِ الَّتِي
el-A'râf	7/124	لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافِ مِمَّ لَأَصْلَبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ	مِمَّ لَأَصْلَبَنَّكُمْ
Tâhâ	20/71	فَلَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأَصْلَبَنَّكُمْ فِي جُدُوعِ النَّحْلِ	وَلَأَصْلَبَنَّكُمْ
el-En'âm	6/99	وَمِنَ النَّحْلِ مَنْ طَلَعَهَا فَنَوَّانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونِ وَالرُّمَّانِ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ	مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ
el-En'âm	6/141	وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّحْلِ وَالزَّرْعِ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونِ وَالرُّمَّانِ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ	مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ
eş-Şuarâ	26/49	لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأَصْلَبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ	وَلَأَصْلَبَنَّكُمْ
el-En'âm	6/42	وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَآخَذْنَاَهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ	لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ

el-A 'râf	7/94	وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ	لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ
el-A 'râf	7/54	إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حِينًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ¹	وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ
en-Nahl	16/12	وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ	وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ
el-Kehf	18/78	قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا	*
el-Kehf	18/82	وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا	ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا
el-Kehf	18/97	فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ	فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ
el-Kehf	18/97	وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا	*
el-Bakara	2/217	وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنْ اسْتَطَاعُوا ²	*
Yâsin	36/67	وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ	*
ez-Zâriyât	51/45	فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَنْصِرِينَ	*
el-Kehf	18/72	قَالَ أَمْ أَقُلُّ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا	*
el-Kehf	18/75	قَالَ أَمْ أَقُلُّ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا	*
el-En 'âm	6/50	وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِيَّيَّ مَلِكٌ ³	وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِيَّيَّ مَلِكٌ

¹ Eserde âyette geçen kelime sehven مُسَخَّرَاتٍ şeklinde yazıldığı görülmektedir. Düzeltildi; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 17a.

² Bu âyet her iki eserde de yer almamaktadır. Benzer olması sebebiyle ekledik.

³ Eserde el-En 'âm 6/50 da كُمْ yoktur, denilmektedir. Düzeltildi; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 17a.

Hûd	11/31	وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ	*
el-En'âm	6/154	وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَأَبَاءَكُمْ	وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَأَبَاءَكُمْ
el-Îsrâ	17/31	وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَسْبِيَّةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَأَبَاءَكُمْ	وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَسْبِيَّةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَأَبَاءَكُمْ
el-En'âm	6/29	وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ	وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ
el-Mü'minûn	23/37	إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ	إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ
el-Câsiye	45/24	وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ	وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ
el-Kasas	28/37	وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ	وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى
el-Kasas	28/85	فَلِربِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ	فَلِربِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى
el-Furkân	25/53	وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ	هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
Fâtr	35/12	وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ	هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
el-Kehf	18/26	لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ	أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ
Meryem	19/38	أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا	أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ
el-Hac	22/22	كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ	كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا
es-Secde	32/20	كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ	كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا
el-Hicr	15/36	قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ	قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ

Sâd	38/79	قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ	قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
el-A'râf	7/14	قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ	قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
et-Tevbe	9/55	فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ	فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
et-Tevbe	9/85	وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ	وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الدُّنْيَا
el-En'âm	6/63	قُلْ مَنْ يَنْجِيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ	لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ
Yûnus	10/22	لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ	لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ
el-En'âm	6/25	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ
el-Muhammed	47/16	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ
Yûnus	10/42	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ	وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ
en-Nahl	16/61	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ
Fâtr	35/45	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ	وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ
eş-Şuarâ	26/16	فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ	فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ
Tâhâ	20/47	فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا نُعَذِّبَهُمْ	فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ
Fâtr	35/27	وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانًا	وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ

		وَعَرَابِيبِ سُودٍ	
es-Sâffât	37/49	كَأَهْنُ بَيْضٍ مَكْنُونٌ	كَأَهْنُ بَيْضٍ مَكْنُونٌ
İbrâhîm	14/10	قَالَتْ رُسُلُهُمْ أِنِّي اللّٰهُ شَكَ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ¹	قَالَتْ رُسُلُهُمْ
İbrâhîm	14/11	قَالَتْ هُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ	قَالَتْ هُمْ رُسُلُهُمْ
el-A'râf	7/110	يُرِيْدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُوْنَ	اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُوْنَ
eş-Şuarâ	26/35	يُرِيْدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَأْمُرُوْنَ	اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَأْمُرُوْنَ
Tâhâ	20/63	قَالُوْا اِنْ هٰذَا اِلَّا سَاحِرًا يُّرِيْدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٰمَآ وَيَذٰهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلٰى	يُرِيْدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا
Lokmân	31/15	وَ اِنْ جَاهِدَاكَ عَلٰى اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبٰهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا	وَ اِنْ جَاهِدَاكَ عَلٰى اَنْ تُشْرِكَ بِيْ
el-Ankebût	29/8	وَ وَّصِيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَاِنْ جَاهِدَاكَ لِلشُّرْكِ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا	وَ اِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِيْ
el-Hac	22/62	ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنْ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ	مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ
Lokmân	31/30	ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنْ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ	مِنْ دُوْنِهٖ الْبَاطِلُ
eş-Şuarâ	26/70	اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُوْنَ	اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُوْنَ
es-Sâffât	37/85	اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ	اِذْ قَالَ لِاٰبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ
eş-Şuarâ	26/154	مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ	مَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا
eş-Şuarâ	26/186	وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَاِنْ نَطَّلْتَ لَيْمَنَ الْكَاذِبِيْنَ	وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا
el-İnsân	76/22		

¹ Eserde sûre adı sehven er-Ra'd şeklinde verilmektedir. Düzeltildi; Ömer b. Mustafâ, *Risâle fî Kavâ'id* (Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4), 17b.

		لَسْتُ عَلَيْهِمْ مُصِيطِرٌ	فَدَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُدَكِّرٌ لَسْتُ عَلَيْهِمْ مُصِيطِرٌ
et-Tûr	52/37	أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمْ الْمَصِيطِرُونَ	أَمْ هُمْ الْمَصِيطِرُونَ
et-Tûr	52/37	أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكَ أَمْ هُمْ الْمَسِيطِرُونَ	أَمْ هُمْ الْمَسِيطِرُونَ

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ terkiibi otuz dört yerde geçmektedir. Sırasıyla şu şekildedir: [el-Bakara 2/25, 266], [Âli İmrân 3/15, 136, 195, 198], [en-Nisâ 4/13, 57, 122], [el-Mâide 5/12, 85, 119], [et-Tevbe 9/72, 89], [er-Ra'd 13/35], [İbrâhîm 14/23], [en-Nahl 16/31], [Tâhâ 20/76], [el-Hac 22/14, 23], [el-Furkân 25/10], [el-Ankebût 29/58], [ez-Zümer 39/20], [Muhammed 47/12], [el-Fetih 48/5, 17], [el-Hadîd 57/12], [el-Haşr 59/22], [es-Saf 61/12], [et-Tegâbün 64/9], [et-Talak 65/11], [et-Tahrim 66/8], [el-Burûc 85/11] ve [el-Beyyine 98/8].

Yukarıda zikredilen âyetler dışında söz konusu terkip تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ [et-Tevbe 9/100] âyetinde ise مِنْ harfi ceri olmaksızın yer almaktadır.

2.1.5. Bazı Tecvid Kuralları

Risâlenin son bölümünde sadece imâle, işmâm, idğâm, sıla, revm, sekte ve hükmü'r-râ konularının yer aldığı tecvid kaidelerinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte eserde ele alınan tecvid kaideleri kısaca anlatılmakta, ayrıca bu kaidelerin Hafs rivâyetinde yer alan bazı örnekleri sunulmaktadır.

2.1.5.1. İmâle

Risâlede 'bazı tecvid kuralları' başlığı altında ilk olarak imâle konusu ele alınmaktadır. Konular ele alınırken sıralama olarak klasik tecvid eserlerinden farklı bir sistem uygulandığı görülse de içerikteki bilgiler farklılık arz etmemektedir. Müellif öncelikle imâle tarifini 'imâle oldur ki 'elif'i yâ'ya meyil îtdire yâhûd fethayı kesreye meyil îtdire' şeklinde yaptıktan sonra Hafs'ın bir tek yerde بِسْمِ اللَّهِ تَجْرِيهَا [Hûd 11/41] imâle yaptığına dikkat çekmektedir. Nitekim Dâni'nin tarifine bakıldığında imâle, 'imâle-i kübrâyı müşba' şeklinde isimlendirildiği görülmektedir. Ona göre müşba', imam mushafında olmayan, şiddetinden dolayı kalb-i icâp ettiren kesreyi şedîde (halis kesre)

ile fetha-i vasat arasındaki sestir.”¹ İbnü'l-Cezerî ise *et-Temhîd*'de imâleyi iki kısma ayırmakta, imâle-i suğra ve imâle-i kübrâ şeklinde isimlendirmektedir. Cezerî ayrıca imâle-i kübrâyı fetha üzerine terkîb edilen 'elif'i, kesreye çokça çevirerek okumak şeklinde açıklamaktadır.² *Neşr*'de, sözü edilen âyetteki imâleyi (بِسْمِ اللّٰهِ تَجْرِيهَا), imâle-i şedîde olarak adlandırmaktadır. Ona göre imâle-i şedîde, hâlis kalbe (kesre ve yâ-i sâkine) ve aşırı işba'ya yaklaşmamaktır.³

Eserde verilen imâle örneğinin ardından konu ile ilgili teorik teferruatlara girilmemekte, pratik alanda ise söz ehil kişilere bırakılmaktadır. Böylelikle imâle olgusunun pratik sahadaki icrasının, işin ehli olan kurrâ tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

2.1.5.2. İşmâm

Eserde işmâmın tarifi şu şekilde yapılmaktadır: “*İşmâm oldur ki nûn'u dediğin zaman dudakların nice halkada olursa yine işmâmda dudakların gele, nûna zamme işâretini gösterirsin. Ancak bu icrayı yaparken sesin çıkarmayasın.*” Nitekim müellifin bu ifadesi 'nûn'un teşdîdinde bulunan müdğâmın aslî harekesi olan zammeye işaret için işmâm yapılmaktadır”⁴ ifadesiyle örtüşmektedir. Ancak müellif her ne kadar sadece işmâmın tek çeşidinden bahsetse de Cezerî işmâmın farklı çeşitlerinden bahsetmekte ve bunlara örnekler vermektedir.⁵

Eserde, yapılan tarifi ardından yedi kıraat imâmının ittifak halinde olduğu işmâmın لا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ [Yûsuf 12/11] âyetindeki işmâmdan ibaret olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte تَأْمَنَّا kelimesi ile ilgili eserde yer verilmeyen ancak Hafs'tan nakledilen iki vecih vardır ki bunlar idğam meal işmâm ve ihtilâstır.⁶ Ayrıca Ebû Ca'fer burada idğâm-ı mahz ile okumaktadır.⁷ Müellif'in bu son detaya girmemesi

¹ Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*, thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed (Umman: Daru Ammar, 1421), 101.

² Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. el-Cezerî, *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd*, thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421), 72.

³ el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 2/30.

⁴ Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 301-302.

⁵ el-Cezerî, *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd*, 73.

⁶ Muhammed Abdullah et-Tavîl Şeyh Ahmed, *Teyşîru 'İlmü't-tecvîd* (Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1421), 54, 56.

⁷ el-Cezerî, *en-Neşrü'l-kebîr*, 1/303; Dimyâtî, *İthâfî fużalâ 'i'l-beşer*, 1/123.

muhtemelen sadece kıraati seb‘a (yedi imamın kıraati) ile iktifa edip konuyu aşere (on imamın kıraati) boyutuyla değerlendirmemesinin bir sonucu olabilir. Nitekim Ebû Ca’fer kıraat ilminde on imam arasında olması yönüyle şöhret bulmuştur.¹

Sonuç olarak eserde her ne kadar işmâm kavramının teorisine dair tutarlı olmakla beraber kapsamlı bilgiler aktarılmasa da doğru uygulamanın mutlak sûrette Kurranın icrasıyla mümkün olduğu vurgulanmaktadır.

2.1.5.3. Sıla

Risâlede öncelikle sılanın hangi anlamda kullanıldığından bahsedilmekte ve وَيَخْتَلِدُ [el-Furkân 25/69] âyetinde yer alan فِيهِ kelimesi örnek gösterilmektedir. Müellif sılanın tarifini “harekenin cümlesini harfe vermektir” şeklinde yapmaktadır. Bu durumda فِيهِ kelimesinde yer alan muttasıl hû zamirinin bir ‘elif’ miktarı uzatılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Nitekim müellif bu noktada kıraat imamlarından İbn Kesir’in bu okuyuşu tercih ettiğini ifade etmektedir. Böylece söz konusu âyette Hafs’ın İbn Kesir’e muvafakât ettiği işaret edilmektedir. Ayrıca eserde, Kur’ânda bu âyet dışında yer alan فِيهِ kelimelerinin zamirinde sıla yapılamayacağı bilgisi verilmektedir.

2.1.5.4. Sekte

Eserde Hafs’ın Kur’ân’da tercih ettiği sekteli kelimeler üzerinde durulmaktadır. Bu yerler وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ [Yâsîn 36/52], مِنْ مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ [el-Kehf 18/1], عَوْجًا قِيَمًا [el-Kıyâmet 75/27] ve سَاءَ بَلَى زَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ [el-Mutaffifîn 85/14] âyetlerinde yer almaktadır. Ancak bu dört yerde Hafs’tan sektesiz izhâr vechi de nakledilmiş olup, iki vechin de sahîh olduğu belirtilmektedir.² Diğer taraftan Hafs’ın dışındaki imâmlar el-Kıyâmet 75/27 ve el-Mutaffifîn 85/14 âyetlerindeki sekte vechini ğunnesiz idğâm ile okurlar.³ Ancak müellif Kıyâmet sûresinde geçen وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ âyetini yazdıktan sonra devamına kıf yazmakta, sonrasına وَظَنَّ أَنَّ الْفِرَاقُ âyetini eklemektedir. Bu durumda sanki sektenin söz

¹ el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 1/41-42.

² el-Cezerî, *en-Neşrü’l-kebîr*, 1/425-426; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in faziletleri ve okunma kâideleri*, 345-348; Abdurrahman Çetin, *Kur’ân Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2015), 238.

³ Abdülfettâh el-Kādî, *el-Büdûrû’z-zâhire fi’l-Kirââti’l-Aşri’l-Mütevâtire* (Beyrut: Darul Kitabul Arabiyye, ts), 332, 339.

konusu iki âyet arasında gerçekleşebileceği anlaşılmaktadır. Oysa sektenin burada (مَرْءٌ) kelimeleri arasında icra edilmesi gerekmektedir.¹

Sonuç olarak eserde sekte ile ilgili verilen örneklerin tam olduğu ancak el-Kıyâmet 75/27'de yer alan sektenin yeri ile ilgili bir sehiv olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.5.5. İdğam

Müellif idğam bahsinde öncelikle Hafs rivâyetinde yer alan يَا بُنَيَّ اذْكُبْ مَعَنَا [Hûd 11/42] âyetinde idğam yapılması gerektiğinden bahsetmektedir. Nitekim söz konusu âyette hem izhar hem idğam vechi caizdir.² Ancak Hafs burada idğam vechini tercih etmektedir.³ Eserde ayrıca - قُلْ رَبِّ - gibi kelimelerde sakin lâm dan sonra gelen râ harfinde idğam yapılması noktasında kurrânın ittifak halinde oldukları ifade edilmektedir. Müellif, son olarak mahreçleri bir olan ت - د - ط harflerinin idğamı ile konuyu nihâyete erdirmektedir. Eserde her ne kadar idğamlar isimleri ile beyân edilmese de birinci örnekte idğamı mütecâniseyn,⁴ ikinci örnekte idğamı mütekâribeyn bilağunne,⁵ üçüncü örnekte ise idğamı mütecaniseyn bilağunnenen bahsedildiği anlaşılmaktadır. Ancak birinci örnekte idğamın ğunne ile birlikte, son örnekte ise ğunnesiz yapılması durumuna dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte son örnekte ğunnesiz yapılan idğam, nakıs olma niteliğini haizdir.⁶

Sonuç olarak müellif tarafından idğam konusunda aktarılan bilgiler tutarlı olmakla birlikte eserde geçen diğer konularda olduğu gibi herhangi bir kaynak eser gösterilmemektedir.

¹ el-Cezerî, *en-Neşrû'l-kebîr*, 1/425; Şeyh Ahmed, *Teysîru 'İlmü't-tecvîd*, 60.

² el-Cezerî, *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd*, 117; Şeyh Ahmed, *Teysîru 'İlmü't-tecvîd*, 57.

³ Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 190; Şeyh Ahmed, *Teysîru 'İlmü't-tecvîd*, 57.

⁴ Mütecânîs idğâm, mahreçleri bir sıfatları faklı olan harflerin idğâmına denir. Yani sâkin bir harfi, kendisinden sonra gelen, mahrecinde aynı fakat sıfatlarında ayrı olan başka bir harfe katmaya denir. el-Cezerî, *en-Neşrû'l-kebîr*, 1/278-279; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleri ve okunma kâideleri*, 286-287.

⁵ Mütekârib iki harften birincisi sâkin, İkincisi harekeli (müteharrîk) olarak yan yana geldikleri zaman, sâkin olan birinci harfin, harekeli olan ikinci harfe idğâm edilmesine denir. el-Cezerî, *en-Neşrû'l-kebîr*, 1/278-279; Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in faziletleri ve okunma kâideleri*, 287-288.

⁶ Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukîl*, 189.

2.1.5.6. Râ Harfinin Durumu

Eserin son beyânında râ harfinin hükümleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda “عَبْرَ” [el-Fâtiha 1/7] ve مَا الْقَارِعَةُ [el-Kâri‘a 101/1, 2] âyetlerindeki râ harfi meksûr olduğu için, شِرْذِمَةٌ [Şuâra 26/54] ve benzeri kelimelerde ise râ harfi sâkin, kendinden önceki harf meksûr olduğu için ince okunmaktadır” ifadelerine yer verilmektedir. Ayrıca لَيْلِ الْمُرْصَادِ [el-Fecr 89/14], ذُرِّيَّةٍ [et-Tevbe 9/122] ve قِرْطَاسٍ [el-En‘âm 6/7] örneklerinde olduğu gibi râ harfi sâkin, sonrasında istilâ harflerinden biri (حُصَّ صَعَطٍ قَطٌ) geldiğinde; اِرْحَبِي [el-Fecr 89/28], لِمَنِ ارْتَضَى [el-Enbiyâ 21/28], اِرْتَابُوا [Nûr 24/50], اِنْ ارْتَبْتُمْ [et-Talâk 65/4] örneklerinde olduğu gibi râ sâkin, öncesinde ârızî kesre bulunan durumlarda râ harfi kalın okunmaktadır. Ayrıca بِالصَّبْرِ [el-Asr 103/3], فَجْرٍ [el-Fecr 89/1], نُشُورٍ [el-Mülk 67/15] örneklerinde görülen sâkin râ’nın, makablinin de sâkin, onun makablinin ise meftûh veya mazmûm olması durumunda kalın okunması gerektiği ifade edilmektedir. Eserde râ harfinin bu durumları ifade edildikten sonra bazı istisnâ durumlara da dikkat çekilmektedir. Örneğin sâkin râ harfinin öncesinde lîn harfi gelmesi durumunda حَيْرٌ - سَيْرٌ gibi kelimelerde râ harfi ince, yine râ harfinden önce istilâ harflerinden biri makabli meksûr olarak sâkin halde bulunduğu - عَيْنُ الْقَطْرِ [Sebe’ 34/12] ve مِصْرٌ [ez-Zuhuf 43/51]’deki kelimelerde olduğu gibi- râ harfinin ince okunması gerektiği bilgisi verilmektedir. Ancak eserde verilen son örnekte her ne kadar râ harfinin bu yönüne değinilmese de Cezerî bu kelimelerdeki râ harfinin hem ince hem de kalın okunabileceği görüşüne yer vermektedir.¹

Müellif tarafından râ harfi ile ilgili aktarılan bilgilerde bazı eksiklikler görülmektedir. Örneğin eserde râ harfinin zamme veya fethalı formatlarında nasıl okunması gerektiğine dair bir açıklama yapılmamaktadır. Nitekim râ harfi fetha ve zamme harekeye sahip olduğunda tefhîm ile okunmaktadır. Ayrıca râ harfi sâkin, öncesindeki harf fetha veya zammeli olduğunda yine tefhîm ile okunmaktadır.² Bununla birlikte eserde râ harfinin tüm formatlarına değinilmemesi, tilâvet esnasında yapılan hataların eserde dikkat çekilen örneklerde daha fazla vuku bulduğunu düşündürmektedir.

¹ el-Cezerî, *en-Neşrî ‘l-kebîr*, 2/103-106.

² Ayrıntılı bilgi için bkz; el-Cezerî, *en-Neşrî ‘l-kebîr*, 2/104-110.

Sonuç olarak müellif tarafından eserin genelindeki metoda uygun olarak, r harfinin ele alındığı bu beynda da konunun tüm yönleriyle ele alınması yerine, telaffuzda hata yapılması muhtemel yönlere dikkat çekmekle yetinildiğı görülmektedir.

3. BÖLÜM : RİSÂLE FÎ KAVÂ'İD KİRA'ÂTI'L-ĞUR'ÂN ADLI RİSÂLENİN TRANSKRİPSİYONU

رسالة في قواعد قرآنة القرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَعَلٰی وَصْحِهٖ اَجْمَعِیْنَ یَا رَبِّ اغْفِرْ لِیْ وَلِلْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ بِرَحْمَتِكَ یَا اَرْحَمَ

الرَّحِیْمِ وَتَعَدُّ

Ma'lûm olaki bû faķır-i taķşır 'Umer bin Muştafâ vaţan-i aşlı Temrük nâm-ı kaşabadan olúb taşşıl-i 'ilim içün taħmiyyeti İstanbûla vârub merħûm Sultân Süleymân 'aleyhi'r-Raħmân'ın dâr-ı kurrâsında Şeyh Aħmed telâmîzlerinden Muħammed el-Babâ'î¹ rāħimeħümü'llah'dan Ķur'ân-ı 'azîmü's-şân'ı Ķırâ'at-i Seb'a üzere ta'lîm îdûb bi-hâlet-i hâzihî Reîsü'l-'Ulemâ-i Müftî'z-zamân-î Mûsâ Efendî Ĥazretlerî Kefe şehrinde binâ eyledîĝi cāmi' şerîfnde Ķur'ân'ı Ķırâ'at Ĥafz (Ĥafs) üzere ta'zîm-i şerîfî ihyâ u neşr eylemek içün bû faķîre emr-i 'âlî vîrîlûb üstâzî mûmâ ileyhden daħî me'zûnâ Kefe şehrîne vuşûlümüzde a'lâ Ķadri't-ĶâĶati nazm-i kerîmî talebeye ta'lîm üzere îken bir tarafda Şeyh 'Abdullâh el-'Afîfî Efendî zühd-i taĶvâ ile muttaşîf ferîdü'l-'aşr üstâz-ı kâmil olduĝi iştiħâr bûlmüşdî. Bû faķîre teklîf eyledî kimi Ĥazret-î Ķur'ân'da ba'zı imlâ ve laħn u ĥaĶâ yerlerî vārki bilmeyen kâtib ĥalaĶ yâzûb Ķâr-î Ķur'ân ĥalaĶ okurlar ve laħn u ĥaĶâ îdûb Ķur'ân'ın la'nine îrerler. Zîrâ bir kimse Ķur'ân-î ĥaĶĶî üzere okûmasa Ķur'ân ol kimseye la'net îder deyû, Ĥadîş-i Şerîf'de vârdır. Ümmet-i Muħammed ve mezheb-i ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at olan ihvânî olmaĶla laħn-i ĥaĶâdan ĥalâşa sa'yî içün 'Uşmân-î [1b] zî'n-nûreyn rāzıyâllâhu 'anh Ĥazretlerî'niñ yâzdıĶlarî Muşhaf-ı Şerîflerîñ imlâsî ve Ĥafz (Ĥafs) Ķıra'at-î üzere bir risâle te'lîf eyle deyû emir eylediginde bû faķır daħî Râbbi Te'âlâya şıĝınûb ve Efendî mûmâ ileyhiniñ yârdımıyla lisân-ı türkî üzere mübâşerete nazar îde. İhvâna iltihâk olunûr ki sehv u ĥaĶâmûz vār ise itmâm eyleyûb ĥüsn-i vech üzere te'vîl îdeler.

¹ Eserde el-Bahâ-î şeklinde geçmektedir.

اللَّهُمَّ سَهِّلْ عَلَيْنَا يَا مُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ التَّفْوِيزُ وَالتُّكْلَانُ تَحْقِيقًا (Kendisinden yardım istenen Allâh'ım bize kolaylaştır, tam bir teslimiyet ve tevekkülle sana havale ettik¹ gerçekten sana sığındık).²

Ma'lûm olsûn ki Hâzret-i Kûr'ân-ı 'azîmü's -şânda bî-kināye hemze-i maqşûre vârdır. Lâkin ol hemze-i maqşûre ki aîf med îtmede ihtimâl var yâhûd med ile yâzılmış yâhûd med îderler. Ve ba'zına müşâhedemiz olmuş ki hâlâf ile oqûrlar. Ol hemze-i maqşûreleri beyân îdelûm.

Sûre-i Bakara'da **وَاسْتَكْبَرَ** [el-Bakara 2/34] **إِلَى** hemzesî maqşûredir. **وَاسْتَكْبَرَ** hemze-i vaşıldır. Yine ve bir dahî **فَادَا أَمِنْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ** [el-Bakara 2/239] ve bir dahî **أَمِنْ بَعْضِكُمْ** [el-Bakara 2/283] ve bir dahî **فَأَتَمَّهُمْ** [el-Bakara 2/111] ve bir dahî **تِلْكَ أَمَانِيهِمْ** [el-Bakara 2/124] ve bir dahî **فَمَنْ تَمَتَّعَ فَادَا أَمِنْتُمْ** [el-Bakara 2/196]³, Sûre-i 'Âli 'İmrân'da **فَأَنَابِكُمْ عَمَّا بَعَدَ** [Âli 'İmrân 3/153] ve bir dahî **أَمِنَةً نُّعَاسًا** [Âli 'İmrân 3/154] ve bir dahî **يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا** [Âli 'İmrân 3/188], Sûre-i Nisâ'da **فَإِنْ آتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ** [en-Nisâ 4/26], Sûre-i Mâ'ide'de **فَأَنَابَكُمْ اللَّهُ** [el-Mâide 5/85], Sûre-i En'âm'da **حَتَّىٰ آتَيْهِمْ نَصْرُنَا** [el-En'âm 5/34] ve bir dahî **إِنْ آتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ** [el-En'âm 5/40] ve bir dahî **إِنْ آتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً** [el-En'âm 5/47], Sûre-i A'râf'da **أَبْوَيْتُمْ مِنَ الْجَنَّةِ** [el-A'râf 7/27] ve bir dahî **أَقَامَرْنَ** [el-A'râf 7/97] ve bir dahî **أَقَامُوا مَكْرَ اللَّهِ** [el-A'râf 7/98] ve bir dahî **فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ** [el-A'râf 7/138], Sûre-i Enfâl'de **إِذْ يُعَيِّتُكُمُ النَّعَاسَ أَمِنَةً** [el-Enfâl 7/11] ve bir dahî **الَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ** [el-Enfâl 7/66], Sûre-i Tevbe'de **وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ** [et-Tevbe 9/24] [2a] ve bir dahî **أَتَتْهُمْ مُسْلِمُهُمْ** [et-Tevbe 9/70] ve bir dahî **مَا آتَاكَ لِتُخَمِّلَهُمْ** [et-Tevbe 9/92]⁴, Sûre-i Yûnus'da **عَلَيْهَا آتَيْهَا** [Yûnus 10/24] ve bir dahî **إِنْ آتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتًا** [Yûnus 10/24]

Sûre-i Yûsuf'da çok yerde vârdır.

¹ Tasavvuf terimi olarak 'tefvîz' kulun bütün işlerini tam bir teslimiyet ve tevekkülle Allah'a havale etmesini anlatır. Aynı kökten türeyen bir fiil el-Mü'min Sûresi 40/44'te bu anlamda kullanılmıştır. Bkz. Abdussamet Bakkaloğlu, "Tefvîz", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 10 Temmuz 2021).

² Tevekkül etmek anlamında kullanılan 'Tüklân' kelimesini sığınmak anlamında kullandık. Lügat, "Tüklân".

³ Son üç örnek sayfa kenarına yazılmaktadır.

⁴ Eserde "Âyevke" şeklinde yazılmaktadır.

Birî [Yûsuf 12/6] ve bir dahî [Yûsuf 12/6] ve birî [Yûsuf 12/8] ve birî [Yûsuf 12/8] ve birî [Yûsuf 12/9] ve birî [Yûsuf 12/16] ve birî [Yûsuf 12/17] ve birî [Yûsuf 12/17] ve birî [Yûsuf 12/59] ve birî [Yûsuf 12/61] ve birî [Yûsuf 12/63] ve birî [Yûsuf 12/63] ve bir dahî [Yûsuf 12/64] ve bir dahî [Yûsuf 12/64] ve birî [Yûsuf 12/65] ve birî [Yûsuf 12/36] ve birî [Yûsuf 12/36] ve birî [Yûsuf 12/68] ve birî [Yûsuf 12/68] ve birî [Yûsuf 12/78] ve birî [Yûsuf 12/80] ve birî [Yûsuf 12/80] ve birî [Yûsuf 12/81] ve birî [Yûsuf 12/81] ve birî [Yûsuf 12/84] ve birî [Yûsuf 12/93] ve birî [Yûsuf 12/94] ve birî [Yûsuf 12/107] ve birî [Yûsuf 12/97] ve birî [Yûsuf 12/99] ve birî [Yûsuf 12/99]

Sûre-i Hicr'de [el-Hicr 15/31] kelimesi her nerede gelürse hemzesi maşûredir.

Ve birî [el-Hicr 15/64], Sûre-i Nahl'de [en-Nahl 16/26] ve birî [en-Nahl 16/45], Sûre-i İsrâ'da [el-İsrâ 17/68] ve bir dahî [el-İsrâ 17/69] ve bir dahî [el-İsrâ 17/89] ve bir dahî [el-İsrâ 17/99], Sûre-i Kehf'de [el-Kehf 18/10] ve bir dahî [el-Kehf 18/63] ve bir dahî [el-Kehf 18/77] ve bir dahî [el-Kehf 18/77] ve bir dahî [el-Kehf 18/80] ve bir dahî [el-Kehf 18/82], Sûre-i Meryem'de [Meryem 19/27], Sûre-i Tâhâ'da [Tâhâ 20/11] ve bir dahî [Tâhâ 20/56] ve bir dahî [Tâhâ 20/56] ve bir dahî [Tâhâ 20/60] ve bir dahî [Tâhâ 20/126] ve bir dahî [Tâhâ 20/85] ve bir dahî [Tâhâ 20/69], Sûre-i Enbiyâ'da [el-Enbiyâ 21/47], Sûre-i

¹ Eserde [Yûsuf 12/6] şeklinde verilmektedir. Ancak [Yûsuf 12/6] şeklinde düzeltilmiştir.

² Risâlede "Fîhi Letâfetün" şeklinde terkihi sekiz yerde geçmektedir. Bu kelimenin neden yazıldığına dair kesin bir yargıya ulaşılamadı.

³ Âyette geçen [Yûsuf 12/63] kelimesinin hemzesi maksûr değildir. Âyetin devamındaki [Yûsuf 12/63] kelimesi kastedilmiş olabilir.

⁴ Eserde "Enne" edatı sehven "Ennâ" şeklinde yazılmaktadır. Düzeltilmiştir.

⁵ Eserde "iz eteynâ" şeklinde yazılmaktadır. Düzeltilmiştir.

Sûre-i Yûnus'da üç yerde vâki' olmuştur. Bir **الْفَنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ** [Yûnus 10/51] ve bir daḥî **قُلْ اللَّهُ آدِنَ لَكُمْ** [Yûnus 10/59] ve bir daḥî **الْفَنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلَ** [Yûnus 10/91] Sûre-i Neml'de **اللَّهُ حَزِيرٌ أَمَا يُشْرِكُونَ** [en-Neml 27/59]

Beyân-ı Hemze-i Muḥtelefün Fîh

Muşhaf-ı Şerîf'de bir hemze ile oḡunân kelimât-ı tayyibeler bî-nihâyedir. Ammâ sâ'ir kıra'atlerde muḥtelefün fîh olân kelimâtlarî Hafz (Hafş) kıra'atı üzere beyân îdelim.

Sûre-i A'râf'ta **إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا** [el-A'râf 7/81], bir daḥî **إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً** [el-A'râf 7/113], ve bir daḥî **قَالَ فِرْعَوْنُ أَمْنُتُمْ بِهِ** [el-A'râf 7/123], Sûre-i Tâhâ'da **قَالَ أَمْنُتُمْ لَهُ** [Tâhâ 20/71], Sûre-i Şu'arâ'da **قَالَ أَمْنُتُمْ لَهُ** [eş-Şuarâ 26/49], Sûre-i 'Ankebût'da **إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ** [el-Ankebût 29/28]

Beyân-ı Hemzeteyn

Îkî hemze ile oḡunân kelimât-ı tayyibe bî-nihâyedir. Ammâ muḥtelefün fîh olan kelimâtlarî Hafz (Hafz yazılmış) kıra'atı üzere beyân îdelim.

Sûre-i Neml'de **أَيُّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ** [en-Neml 27/55] ve bir daḥî bû sûrede beş yerde **ءَالَةٌ مَعَ اللَّهِ** [en-Neml 27/60, 61, 62, 63, 64] vâki' olmuşlar, îkî hemze îledir, ma'lûm ola. Sûre-i 'Ankebût'da **أَيُّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ** [el-Ankebût 29/29]

Beyân-ı Hemze-i Teshîl

Muşhaf-ı Şerîf'de bir yerde vâki' olmuştur. Sûre-i Fuşşilet'de **ءَأَعْجَبِي** [Fussilet 41/44] teshîl oldur ki hemze kendî maḥrecinde [3b] icrâ etmeyûb hâ ile hemze beyninde telaffuza dîrler. Ol hemze ne hâ ola ve ne hemze ola. Sâmi' olânlar aniñ ne hâ oldîğiniñ bile ve ne hemze oldîğiniñ bile. Müşkil olânı Qurra Efendîlere mürâca'ât eylesin.

Sûre-i 'Alâ'nın ibtidâsî سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ [el-Alâ 87/1]

إِنَّ kelimesininîñ kâ'idesî bûdur ki 'alemeyn-i müzekkereyn beyninde vâki' olan إِنَّ'e hemze yâzılmaz şıfat olduğîçün. Eger su'âl olsunki Hâzret-i Kır'an'da nice مَسِيحِ ابْنِ hemze yâzılmı? Halbûki ابْنِ ānda şıfat vâki' olmuşdur. Cevāb îderizki 'alemeyn müzekkereyn beyninde vâki' olmadığîçün hemze yâzılmı. Ve dahî su'âl olsunki مَسِيحِ ابْنِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ ابْنِ اللَّهِ da hemze niçün yâzılûr? Cevāb îderiz ki anda ابْنِ haber vâki' olmuş ve dahî Resm-i Hâzret-i 'Uşmāniyye'de öyle**gördük biz dahî hemze île yāzarız.

Hemze-i vaşıl Sûre-i Fātiha'da نَسْتَعِينُ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ [el-Fatiha 1/5] deyûb vaqıf îdersen nefes aldıktan soñra dîrsin. Yok eger vaşıl îdersen نَسْتَعِينُ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ dîrsin.

Sûre-i Mâ'ide'de عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِيْدِلُوا [el-Mâide 5/8]

Sûre-i Tevbe'de فِي سَبِيلِ اللَّهِ اتَّقُوا [et-Tevbe 9/38]

Sûre-i Tâhâ'da الْكُفْرَىٰ إِذْ هَبَّ إِلَىٰ زُرْعُونَ [Tâhâ 20/24] ve bir dahî أَجِي أَشْدُّ بِهٖ أَرْبَىٰ [Tâhâ 20/31] ve bir dahî فِي ذِكْرِي إِذْ هَبَّا [Tâhâ 20/43] ve bir dahî وَاصْطَنَعْنَاكَ لِنَفْسِي إِذْ هَبَّ [Tâhâ 20/41]

Sûre-i Hûd'da يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا [Hûd 11/42]

Sûre-i Yûsuf'da مُبِينٍ أَفْتَلُوا يُوسُفَ [Yûsuf 12/9]

Sûre-i Yâsîn'de تُوعَدُونَ إِصْلَاحَهَا [Yâsîn 36/64]

Sûre-i Fecr'de مُطْمَئِنَّةً إِرْجِعِي [el-Fecr 89/28]

Sûre-i İhlâs'da أَحَدٌ نِ اللَّهِ الصَّمَدُ [el-İhlâs 112/2]

Beyān-ı أَنَا

Resm-i 'Uşmāniyye'de elif île yâzılmı biz dahî elif yāzarız. Vaqıf olundukda, bi'l-ittifâk vaqıf olûr [4b] teneffûs îdûb ba'dehû gayrî kelimeye ibtidâ îde. Hiç bir vaqıfda bilā-vaqf olunmāz haṭā fāhiş olduğî Kitāb-ı Teysîr'de taşrîh olunmuşdur. Vaşıl îtdikde okûnmaz. أَنَا dînûr.

Beyân-ı أَنَا

On yerde nûn u maḳtû' yâzîlûr.

Sûre-i 'A'râf'da أَنَا لَا أَقُولُ عَلَى اللَّهِ [el-A'râf 7/105] ve bir daḥî أَنَا لَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا الْحَقَّ [et-Tevbe 9/118] gerçi elif ile [el-A'râf 7/169], Sûre-i Tevbe'de أَنَا لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ [et-Tevbe 9/118] gerçi elif ile yâzîlûr ammâ ḳaşır oḳûnûr. Sûre-i Hûd'da أَنَا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ [Hûd 11/14] ve bir daḥî أَنَا لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ [Hûd 11/26], Sûre-i Hâc'da أَنَا لَا تُشْرِكُ² بِي شَيْئًا [el-Hâc 22/26], Sûre-i Yâsîn'de أَنَا لَا تَعْبُدُوا [Yâsîn 36/60], Sûre-i Duḥân'da أَنَا لَا تَعْلَمُونَ عَلَى اللَّهِ [ed-Duḥân 44/19], Sûre-i Mümteḥine'de أَنَا لَا يُشْرِكُنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا [el-Mümteḥine 60/12], Sûre-i Nûn ve'l-ḳalemi'de أَنَا وَالْقَلَمُ [el-Kalem 68/24] ve Sûre-i Nûn'da أَنَا لَا يَدْخُلْنَهَا أَيُّومٌ عَلَيْكُمْ مِنْكُمْ [el-Kalem 68/24]

Beyân-ı أَن لَّن

Bir yerde lâ-m-ı müḥaffef ile nûn-i ûlâsîz yâzîlûr.

Sûre-i Âl-i 'İmrân'da أَن لَّنْ يَكْفِيكُمْ أَنُ يُدْعِكُمْ [Âl-i 'İmrân 3/124] ve ikî yerde nûn-i ûlâsîz lâ-m-ı müşedded ile yâzîlûr. Sûre-i Kehf'te³ أَن لَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا [el-Kehf 18/48], Sûre-i Kıyâmet'te أَن لَّنْ نَجْمَعُ عِظَامَهُ [el-Kıyâmet 75/3]

Beyân-ı إِنَّ مَا

Bir yerde maḳtû' yâzîlûr. Sûre-i Ra'd'da إِنَّ مَا تُرَبِّئُكَ بِغَضِّ الْأَيْدِي [er-Ra'd 13/40], Sûre-i 'Alâ'da إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاتٍ [el-Âlâ 87/9]⁴

Beyân-ı إِنَّمَا

Bi-nûni'l-müşedded ve bi-kesri'l-hemzeti, Bir yerde maḳtû' yâzîlûr. Sûre-i En'âm'da إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَاتٍ [el-En'âm 6/134]

¹ Bu kelime risâlede أَن لَا أَقُولُ şeklinde yazılmaktadır. Düzeltildi.

² Eserde أَن لَا يُشْرِكُ şeklinde verilmektedir. Düzeltildi.

³ Sûre ismi eserde zikredilmemektedir.

⁴ Bu örnek eserde sayfa kenarına yazılmaktadır.

Beyân-ı أَنَّمَا

Ûç yerde maqṭû‘ yâzîlûr. Sûre-i Hâc’da وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ [el-Hac 22/62], Sûre-i Lokmân’da دَاهِئِ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ [Lokmân 31/30] ve bir dâḥî مَن فِي الْأَرْضِ مَن [Lokmân 31/27] Bû iḥtilâflıdır.

Beyân-ı أَيَّنَمَا

Îkî yerde muttaşıl yâzîlûr. Sûre-i Baqara’da فَأَيَّنَمَا تُولُوا فَتَمَّ [el-Bakara 2/110], Sûre-i Nahl’de أَيَّنَمَا يُوجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ [en-Nahl 16/76]

Beyân-ı فَاِنْ لَمْ

Bir yerde nûnsuz vâki‘ olmuş. Resm-i ‘Uşmâniyye’de ve hikmetinî kendîleri bilûr. Sûre-i Hûd’da فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ [Hûd 11/45] lâm-ı müşedded îledir.

Beyân-ı هُوَلاءِ - أَوْلَانِكُمْ - أَوْلَانِك - أَوْلَاتِ حَمَلٍ - وَأَوْلَاتِ الْأَحْمَالِ - أَوْلَاءِ

Bû kelimât-ı ṭayyibeler gerçi vâv île yâzîlûr. Ammâ kaşır oqunûr. Ve dâḥî ¹أُولَى kelimesî îkî [5a] vâv île yâzîlûr. Ammâ îkisî dâḥî kaşır oqunûr. - وَأَوْلُو الْعُلَمَاءِ - وَأَوْلُو الْفُرَى - وَأَوْلُو الْأَرْحَامِ ve ğayrisî gibî. Bû kelimât-ı ṭayyibeler dâḥî her yer maqşûrdur. Ve dâḥî أُولَى kelimesî dâḥî maqşûrdur. وَأَوْلُو الطُّوَلِ - أَوْلُو الضَّرَرِ - أَوْلَى الْأَمْرِ - أَوْلَى الضَّرَرِ ve ğayrisî gibî. Bû kelimât-ı ṭayyibeler dâḥî nerede olûrsa maqşûrdur.

Beyân-ı أَمَّنْ

Dört yerde maqṭû‘ yâzîlûr. Sûre-i Nisâ’da أَمَّنْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا [en-Nisâ 4/109], Sûre-i Tevbe’de أَمَّنْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ [es-Sâffât 37/31], Sûre-i Fuşşilet, Secde, Hâmîm’de أَمَّنْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ [Fussilet 41/40]

¹ Eserde bu kelime yazılmamaktadır.

Beyān-ı اَنْبَا

Îkî yerde nûn vāv ile yāzîlûr elif ile oqunûr. Sûre-i En'âm'da فَسَوْفَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا [el-En'âm 6/5], Sûre-i Şu'arâ'da فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَا [eş-Şuarâ 26/6]

Beyān-ı أَيُّهَا

Ûç yerde hâ'da elif yoqdur. Sûre-i Nûr'da أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [Nûr 24/31], Sûre-i Zuhruf'ta يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا [ez-Zuhruf 43/49], Sûre-i Raḥmān'da أَيُّهَا النَّفَّاثُونَ [er-Rahmân 55/31]

Beyān-ı مِنْ مَا

Ûç yerde nûn u maḳtû' ile yāzîlûr. Sûre-i Nisâ'da فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [en-Nisâ 4/25], Sûre-i Rûm'da مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [er-Rûm 30/28], bû âyetin ibtidâsında fâ yoqdur. Sûre-i Münâfikûn'da مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِي [el-Münâfikûn 63/10]

Beyān-ı عَنْ - مَنْ

Îkî yerde nûn u maḳtû' ile yāzîlûr. Sûre-i Nûr'da وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ [Nûr 24/43] Sûre-i Necm'de عَنْ مَنْ تَوَلَّى [en-Necm 53/29]

Beyān-ı عَنْ مَا

Bir yerde maḳtû' ile yāzîlûr. Sûre-i A'râf'ta عَنْ مَا جُحُوا عَنْهُ [el-A'râf 7/166]

Beyān-ı يَوْمَ هُمْ

Îkî yerde mîm-i maḳtû' yāzîlûr. Sûre-i Mü'mîn'de يَوْمَ هُمْ بَارُزُونَ [el-Mü'mîn 40/16], Sûre-i Zâriyât'da يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُنْفَتُونَ [ez-Zâriyât 51/13]

Beyān-ı يُؤمِنِدِ

Bi kesri'l-mîmi, îkî yerde vâki' olmuştur. Sûre-i Hûd'da وَمِنْ حِزْبِي يُؤْمِنِدِ [Hûd 11/66], Sûre-i Me'âric'te لَوْ يُؤْمِنِدِي مِنْ عَذَابِ يُؤْمِنِدِ [el-Meâric 70/11]

Beyān-ı بِئْسَ مَا

Îkî yerde mevşûl yâzîlûr. Sûre-i Bakara'da بِئْسَمَا اسْتَرَوْا بِهِ [el-Bakara 2/90], Sûre-i A'râf'ta بِئْسَمَا خَلَقْتُمُونِي [el-A'râf 7/150]

Beyān-ı رِبَا

رِبَا her yerde vāv ile [5b] elif yâzîlûr Ammā رِبَا ribā okunûr. Vaqıf îtdikde elif ile vaqıf olunûr رِبَا (ribā) der ba'de'n-nefes gayri kelimeye ibtidâ îder. Ammā Sûre-i Rûm'da bir yerde elif ile yâzîlûr وَمَا أَتَيْتُمْ مِنْ رَبَا [er-Rûm 30/39] vâki' olmuştur vāv yokdur.

Beyān

Sûre-i Ahzâb'da ûç yerde lâmu'l-fi'1 elif ile yâzîlûr vaqıf îtdikde elif ile vaqıf olûr. Ammā vaşılta elifsiz okunûr. بِاللَّهِ الظُّنُونَا - الظُّنُونَا. İkincî وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا [el-Ahzâb 33/66]. Üçüncü فَأَصْلُونَا السَّبِيلَا¹ [el-Ahzâb 33/67] ve îkî kelime-i tayyibeler vârdır. (***) kırâ'atinde elif yâzılmaz. Ammā vaqıf ettikde elif ile vaqıf olûr.

Sûre-i He'l-etâ'da قَوَارِيرَا قَوَارِيرَا مِنْ فَضَّةٍ [el-İnsân 76/15] okûrsun vaşıl îdince eger evvelkî kelimeyi vaqıf îdersen ikincî râ'ya bir elif peydâh قَوَارِيرَا deyûb ba'de'n-nefes قَوَارِيرَا dîrsin. Ammā ikincî kelimesinde eger vaqıf îdince âhîrki râ-i sükûn ile vaqıf قَوَارِيرَا dîrsin ba'de'n-nefes مِنْ فَضَّةٍ ibtidâ îdersin.

Ve bir dahî Sûre-i Kehf'de لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ [el-Kehf 18/38] âyetinde لَكِنَّا de vaqıf îdince nûn'a bir elif peydâh idûb لَكِنَّا vaqıf îdersin ba'de'n-nefes هُوَ اللَّهُ رَبِّي dîrsin. Bûnlara (***) elif (***) ola Hâfş kırâ'atî bilene.

¹ Risâlede geçen âyette 'fâ' harfi yerine 'vāv' harfi yazılmaktadır.

بَيَانُ كَذَا

Bir yerde elif ile yāzîlûr. Sûre-i Yûsuf'da وَالْقِيَا سَيِّدَهَا كَذَا الْبَابِ [Yûsuf 12/25], Sûre-i Mü'min'de كَذَى الْحَتَاَجِرِ [el-Mü'min 40/18] bûnda yā ile yāzîlûr.

بَيَانُ عَلَى

Harf-i cerdir. Yā ile yāzîlûr. Ammā ikî yerde elif ile yāzîlûr, harf-i cer degildir. Sûre-i قَدْ أَفْلَحَ da. وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ [el-Mü'minûn 23/95], Sûre-i Kâşas'da إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ [el-Kâsâs 28/4]

بَيَانُ لَمَنْ

Bi fetḥi'l-lâm-ı ve'l-mîmi. Sûre-i Bakara'da لَمَنْ اسْتَرْزِيهِ [el-Bakara 2/102], Sûre-i Hac'da لَمَنْ صُرِّدَ أَقْرَبُ [el-Hac 22/13], Sûre-i Şûrâ'da¹ وَلَمَنْ اتْتَصَرَ بِغَدِّ ظُلْمِهِ [eş-Şûrâ 42/41] bir daḥî [eş-Şûrâ 42/43], Sûre-i Şu'arâ'da وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ [eş-Şuarâ 26/215] [6a], Sûre-i A'râf'da لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ [el-A'râf 22/13]

بَيَانُ لِمَنْ

Bi fetḥi'l-lâm-ı ve kesri'l-mîmi. Sûre-i Bakara'da لِمَنِ الضَّالِّينَ ثُمَّ أَيْضُوا [el-Bakara2/198], Sûre-i Şûrâ'da² لِمَنِ عَزِمَ الْأُمُورِ [eş-Şûrâ 42/43], Sûre-i Şu'arâ'da إِذَا لِمَنِ الْمُعْرَبِينَ [eş-Şuarâ 26/42]

بَيَانُ لِمَنْ

Bi kesri'l-lâm-ı ve fetḥi'l-mîmi. Sûre-i Bakara'da وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُفْتَنُ [el-Bakara2/154] ve bir daḥî لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ [el-Bakara2/196] bir daḥî لِمَنِ اتَّقَى³ [el-Bakara2/203] bir daḥî لِمَنِ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ [el-Bakara2/261], Sûre-i Kâd Efleḥa'da لِمَنِ الْأَرْضُ [el-Mü'minûn 23/84], Sûre-i Şu'arâ'da لِمَنِ حَوْلَةٌ آلَا تَسْتَبِيعُونَ [eş-Şuarâ

¹ Müellif sûre ismini “Şu'arâ” şeklinde vermektedir. Düzeltildi.

² Müellif sûre ismini “Şu'arâ” şeklinde vermektedir. Düzeltildi.

³ Âyette geçen لِمَنْ edatı risâlede yazılmamaktadır.

Kaşaş'da قَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ [el-Kasas 28/9] bû ûç tâ dahî ûzûn tâ'dır. Sûre-i Tahrîm'de اٰمَنُوا امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ [et-Tahrîm 66/10] bû îkî tâ dahî ûzûn tâ'dır. Bir dahî اٰمَنُوا امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ [et-Tahrîm 66/11]

Beyân-ı نِعْمَةٌ

Nice mevzî'da ûzûn tâ ile.

Sûre-i Bakara'da وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [el-Bakara 2/231], Sûre-i Âli 'Imrân'da dahî وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [Âl-i 'Imrân 3/103], Sûre-i Mâ'ide'de ûç yerde 1 وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [el-Mâide 5/7] ve bir dahî اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ [el-Mâide 5/11] ve bir dahî 2 وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [el-Mâide 5/20], Sûre-i İbrâhîm'de بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا [İbrâhîm 14/28] ve bir de وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [en-Nahl 16/18] ve bir dahî 3 وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [en-Nahl 16/72] ve bir dahî 4 وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [en-Nahl 16/114], Sûre-i Ahzâb'da يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلٰىكُمْ [el-Ahzâb 33/9], Sûre-i Lokmân'da تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَنْعَمَتِ اللّٰهُ [Lokmân 31/31], Sûre-i Fâtîr'da اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلٰىكُمْ [Fâtîr 35/3], Sûre-i Tûr'da يَنْعَمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ [et-Tûr 52/29]

Beyân-ı رَحْمَةٌ

Yedî yerde ûzûn tâ ile yâzîlûr.

Sûre-i Bakara'da اُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِ [el-Bakara 2/218], Sûre-i A'râf'da اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ [el-A'râf 7/56], Sûre-i Hûd'da رَحْمَتِ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلٰىكُمْ [Hûd 11/73], Sûre-i Meryem'de فَانظُرْ اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ [er-Rûm 30/50] bi kesri't-tâ-i. Sûre-i Rûm'da اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ [ez-Zuhruf 43/32] ve bir dahî وَاذْكُرُوا اللّٰهَ عَلٰىكُمْ [ez-Zuhruf 43/32] bi zammi't-tâ-i. [7a]

¹ Bu âyette geçen 'Ni'met' mushaflarda kelimesi kapalı yazılmaktadır. Ancak eserde açık tâ ile yazılmaktadır.

² Bu âyette geçen 'Ni'met' mushaflarda kelimesi kapalı yazılmaktadır. Ancak eserde açık tâ ile yazılmaktadır.

³ Bu âyette geçen 'Ni'met' mushaflarda kelimesi kapalı yazılmaktadır. Ancak eserde açık tâ ile yazılmaktadır.

⁴ Bu âyette geçen 'Ni'met' mushaflarda kelimesi kapalı yazılmaktadır. Ancak eserde açık tâ ile yazılmaktadır.

Beyān-ı سُنَّة

Beş yerde ûzûn tā ile yāzîlûr.

Sûre-i Enfâl'de [el-Enfâl 8/38] قَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ [Fâtır 35/43] إِلَّا سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ [Fâtır 35/43] وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا [Fâtır 35/43], Sûre-i Fâtır'da [Fâtır 35/43] وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا [Fâtır 35/43], Sûre-i Mü'min'de [el-Mü'min 40/85] سُنَّتِ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ

Beyān-ı مَعْصِيَةٌ

Îkî yerde ûzûn tā ile yāzîlûr. Sûre-i Qad Semia' da [el-Mücâdele 58/8,9] وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ [el-Mücâdele 58/8,9] îkî yerde.

Beyān-ı لَعْنَةٌ

Îkî yerde ûzûn yāzîlûr. Sûre-i 'Âli İmrân'da [Âl-i İmrân 3/61] فَتَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ [Nûr 24/7] أَلَّ لَعْنَتِ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ [Nûr 24/7], Sûre-i Nûr'da ûzûn tā ile yāzîlûr.

Beyān-ı لِكَيْلَا

Ûç yerde maqtû' yāzîlûr. Sûre-i Hac'da [el-Hac 22/5] لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا [el-Hac 22/5], Sûre-i Ahzâb'da [el-Ahzâb 33/37] لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ [el-Ahzâb 33/37], Sûre-i Hadîd'de [el-Hadîd 52/23] لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ [el-Hadîd 52/23]

Beyān-ı أَهَاءُ

Ḥarekâtında ihtimâl olân hâ'ları beyān îdelim.

Sûre-i En'âm'da [el-En'âm 6/90] فَيُهْدِيهِمْ اقْتِدَاءَ [el-En'âm 6/90] bi kesri'd-dāl-i ve sükûni'l-hā-i Sûre-i Hûd'da [Hûd 11/91] مَا نَفَعْنَا كَثِيرًا [Hûd 11/91]

Sûre-i Kehf'de [el-Kehf 18/63] وَمَا أَنشَأْنَاهُ إِلَّا السَّيِّطَانَ [el-Kehf 18/63] bi zammihimā.

Sûre-i Şu'arâ'da [eş-Şuarâ 26/52] قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَحَاهُ [eş-Şuarâ 26/52] bi kesri'l-cîmi ve sükûni'l-hā-i

Sûre-i Neml'de [en-Neml 27/28] إِذْهَبْ بِكِنَابِي هَذَا فَأَلِّقَهُ [en-Neml 27/28] bi kesri'l-kāfi ve sükûni'l-hā-i

Sûre-i Zümer'de وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ [ez-Zümer 39/7] bi zammi'l-hâ-i

Sûre-i Ahkâf'da وَهُمَا يَسْتَعِينَانِ اللَّهُ [el-Ahkâf 46/17] bi fethi'l-hâ-i

Sûre-i Muhammed'de مَا أَسْحَطَ اللَّهُ [Muhammed 47/28] bi fethi'l-hâ-i

Sûre-i Nûr'da وَيَحْتَشِرُ اللَّهُ bi fethi'l-hâ-i bir dahî وَيَتَّقُهُ [en-Nur 24/52] bi sükûni'l-kâfi ve kesri'l-hâ-i¹

Sûre-i Fetih'de بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ [el-Fetih 48/10] bi fethi'l-hâ-i²

Sûre-i Müzzemmil'de اسْتَغْفِرُوا اللَّهَ [el-Müzzemmil 73/20] bi fethi'l-hâ-i.

Sûre-i الْقَارِعَةِ da [7b] وَمَا أَذْرِيكَ مَا هَيْبَةٌ [el-Karia 101/10] bi fethi'l-yâ-i³ ve sükûni'l-hâ-i.

Bû mezkûr hâ'lar ve dahî لَمْ يَنْتَبِهْ لَمْ يَنْتَبِهْ فَوَاكِهُ bû cümle hâ'lar bilâ şıladır ihtilâs ile okunûr. Şıla ya'nî harekeniñ cümlesini hâ'yâ vîrmekdir. İhtilâs ya'nî harekeniñ îkî sülüş'ini hâ'yâ vîrmekdir. Revm harekeniñ bir sülüş'ini hâ'yâ vîrmekdir ma'lûm ola.

أَلْوَاؤُ -1 Beyân-ı

Muşhaf-ı Şerîf'de kitâbetde ve lafızda îkî vāv ile olân kelime-i tayyibe bir yerde vâki' olmuştur.

Sûre-i Nisâ'da وَإِنْ تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا [en-Nisâ 4/135] bi sükûni'l-lâm-i⁴ ve zammi'l-vâvi ve'l-ûlâ ve sükûni'l-vâvi's-şânî

On yerde kelimât-ı tayyibeler varki bir vāv ile yâzîlûr. Ammâ îkî vāv maḥrecinde okunûr.

Sûre-i 'Âli 'İmrân'da وَلَا تَلَّوْا عَلَىٰ أَحَدٍ [Âl-i İmrân 3/153] bi sükûni'l-lâm-i ve zammi'l-vâv-i bir dahî فَرِيضًا يَلَّوْنَ أَلَيْسَتْ لَهُمْ [Âl-i İmrân 3/78] bi sükûni'l-lâm-i ve zammi'l-vâv-i. Sûre-i 'A'râf'ta هَلُمَّ مَا وَرَىٰ عَنْهُمَا [el-A'râf 7/20], Sûre-i Tevbe'de لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ [et-Tevbe 9/19], Sûre-i Nahl'de سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ [en-Nahl 16/75], Sûre-i Kehf'te فَأَوُوا إِلَى الْكَهْفِ

¹ Risâlede 've fethi'l-hâ-i' şeklinde yazılmaktadır. Düzeltildi.

² Burada lafzatullahın hâ'sı kastedilmektedir.

³ Risâlede 'bi fethi'l-hâ-i'l-yâ-i' şeklinde yazılmaktadır.

⁴ Risâlede 'bi fethi'l-lâm-i' şeklinde yazılmaktadır.

[el-Kehf 18/16], Sûre-i Şu‘arâ’da وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ [eş-Şuarâ 26/94] bir daḥî فَكُذِّبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ [eş-Şuarâ 26/224]¹, Sûre-i Secde’de كَمَنْ كَانَ قَابِغًا لَا يَشْتَعُونَ [es-Secde 32/18]

Sûre-i Zuḥruf’da تَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ [ez-Zuhruf 43/13] ve daḥî دَاوُدُ kelimesî her nerede olursa bir vāv ile yāzîlûr. Ammā îkî vāv maḥrecinde okunûr.

Sûre-i Tevbe’nin āhirinde يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ [et-Tevbe 9/123] bû kelimedede bir vāv sâkinedir kitâbetde ve lafızda. يَفْتُرُونَ kelimesîniñ tâ’i her yerde meftûḥadır. اِفْتِرَاءٌ , اِفْتِرَاءٌ ‘dan oldîğîçûn. [8a] Ammā Sûre-i Enbiyâ’da يُسْتَبْخَوْنَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ [el-Enbiyâ 21/20] bûnda tâ-i mazmûmedir فَتُورٌ ‘dan oldîğîçûn. حَطَّوَاتٌ kelimesîniñ ‘i, طاز , هزوا , ‘de ز harfî, اذن ‘de ذال , قدس , ‘de دال . Bû dört kelimâtlarda mezkûr ḥurûfâtlar cümle yerde mazmûm olûr ma‘lûm oluna, فيه لطافة.

نَفْعًا وَلَا ضَرًّا -1 Beyân

Ûç yerde نَفْعًا kelimesî muḥaddemdir.

Sûre-i A‘râf’ta فُلٌ لَا أَمَلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا [el-A‘râf 7/188]

Sûre-i Ra‘d’da لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا [er-Ra‘d 13/16]

Sûre-i Sebe’de فيه لطافة لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا [Sebe 34/42]

دört yerde ضَرًّا muḥaddemdir.

Sûre-i Mâide’de مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا [el-Mâide 5/76]

Sûre-i Yûnus’da فُلٌ لَا أَمَلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا [Yûnus 10/49]

Sûre-i Furkân’da وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا [el-Furkân 25/3]

Sûre-i Tâhâ’da وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا [Tâhâ 20/89]

دört yerde يَنْفَعُ muḥaddemdir.

Sûre-i En‘âm’da فُلٌ أَنْدَعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا [el-En‘âm 6/71]

¹ Risâlede verilen âyetlerin yazımında belirsizlik bulunmaktadır. Araştırmalarımız neticesinde söz konusu âyetlerin bu iki âyet olduğuna kanaat getirdik.

Sûre-i Yûnus'un āhirinde مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ [Yûnus 10/106]

Sûre-i Enbiyâ'da¹ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ [el-Enbiyâ 21/66]

Sûre-i Furkân'da وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ [el-Furkân 25/55] Ammâ ikî yerde يضر muqaddemdir.

Sûre-i Yûnus'da وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ [Yûnus 10/18]

Bir dahî Sûre-i Hac'da² يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ [el-Hac 22/12]

لَعِبٌ وَهَوٌّ Beyân-ı

Dört yerde لَعِبٌ muqaddemdir.

Sûre-i En'âm'da وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَهَوٌّ [el-En'âm 6/32] bir dahî اَتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَهَوًّا [el-En'âm 6/70], Sûre-i Muhammed'de إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ [Muhammed 47/36], Sûre-i Hadîd'de اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَهَوٌّ [el-Hadîd 57/20] [8b]

Ammâ ikî yerde هَوٌّ muqaddemdir.

Sûre-i A'râf'ta وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ هَوًّا وَلَعِبًا [el-A'râf 7/51], Sûre-i 'Ankebût'da وَمَا لَهُدِيهِ الْحَيَاةُ [el-Ankebût 29/64]

أَلْيَاءُ Beyân-ı

Beş yerde yâ'lar sâkin mâqablî meftûh mâba'di meksûr vâki' olmuştur.

Sûre-i Kehf'de أَبَوَاهُ مُؤْمِنِينَ [el-Kehf 18/80]

Sûre-i Haşr'da اَتَّخَمْنَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا [el-Haşr 59/17]

Sûre-i Tahrîm'de تَحْتِ عَثَدَيْنِ [et-Tahrîm 66/10] bir dahî مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ [et-Tahrîm 66/10]

Sûre-i Fuşşilet'te رَبَّنَا آرِنَا الَّذِينَ تَوَلَّوْا [Fuşşilet 41/29]. تَوَلَّى kelimesi bir yerde elif ile yâzîlür.

Sûre-i Hac'da إِنَّهُ مِنْ تَوَلَّاهُ [el-Hac 22/4]

¹ Bu kelime risâlede 'وَلَا يَضُرُّهُمْ' şeklinde yazılmaktadır.

² Bu kelime risâlede 'وَلَا يَنْفَعُهُ' şeklinde yazılmaktadır.

دَكْرَى bi'l-yā-i دَكْرَى kelimesi yā ile yāzîlûr elif ile okunûr her yerde lâkin maqṭû' yāzîlûr.

Sûre-i Muḥammed'de إِذَا جَاءَهُمْ دَكْرَاهُمْ [Muhammed 47/18]

Sûre-i Nâzi'ât'da mevşûl yāzîlûr. فِيمَ أَنْتَ مِنْ دَكْرِيهَا [en-Nâziât 79/43]

Sûre-i Şâd'da وَدَكْرَى لِأُولِي الْأَنْبَابِ [Sâd 38/43]

Sûre-i Zümer'de لَدِكْرَى لِأُولِي الْأَنْبَابِ [ez-Zümer 39/21]

فَقَى, سُدى, اذَى, عَمَى, هُدَى, سَمَى bû kelimâtlar tenvîn ile yā yāzîlûr.¹

Sûre-i Mü'min'de وَدَكْرَى لِأُولِي الْأَنْبَابِ [el-Mü'min 40/54] ve daḥî 'yā' ile yāzılan kelimâtlar صَرْعَى - شُورَى - شَتَّى - زُلْفَى - فُرْقَى - أُنْتَى - فُرَادَى - بَعْدَى - هَوَى - يُوْحَى - فُؤَى - عَوَى - بُشْرَى - حُسْنَى bû kelimât-ı tayyibeler daḥî her nerede olsa yā ile yāzîlûr. Ammā - رَأَى - أَوْحَى - أُذَى - فَتَدَى - أُغْلَى - أُخْرَى - مَنْعَى - مَأْوَى - طَعَى - عَزَى - ضَبْرَى - هُدَى - هَوَى - تَمَّتَى - مَوْسَى - أَوْلَى - يَرْحَى - اِنْتَى - اَعْطَى - سَعَى - بَرَى - أَوْقَى - تَنْوَى - تَوَلَّى - عَفَى [9a] اِنْبَغَى - اِحَى - اَعْنَى - اَفْنَى tenvîn-i fetḥateyn ile olân kelimâtlarî elif ile yāzîlûr her nerede olûrsa.

Sûre-i Bakara'da اَوْ اَشَدَّ دَكْرًا [el-Bakara 2/200], Sûre-i Kehf'de حَتَّىٰ اُخْرِدْتَ لَكَ مِنْهُ دَكْرًا [el-Kehf 18/70] bir daḥî اَعْلَبَكُمْ مِنْهُ دَكْرًا [el-Kehf 18/83], Sûre-i Tâhâ'da مِنْ لَدُنَّا دَكْرًا [Tâhâ 20/99], Sûre-i Enbiyâ'da وَضِيَاءٌ وَدَكْرًا لِلْمُنْتَبِهِينَ [el-Enbiyâ 21/48], Sûre-i Aḥzâb'da دَكْرًا كَثِيرًا [el-Aḥzâb 33/41], Sûre-i Şaffât'da فَالتَّالِيَاتِ دَكْرًا [es-Sâffât 37/3] دَكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ [es-Sâffât 37/168], Sûre-i Ṭalāk'da اَلَيْكُمْ دَكْرًا رَسُولًا [et-Talak 65/10], Sûre-i Mürselât'da فَالْمُلَقِّيَاتِ دَكْرًا [el-Mürselât 77/5]

Beyân-ı Yâ-i Maḥzûf

Muşhaf-ı Şerîf'de bundan mütecâviz kelimât-ı tayyibeler var ki âḥirinde yā ḥazf olunûb kesre ile iktifâ olunmuş. Ânlarî beyân îdelim.

Sûre-i Bakara'da فَارْمُودُونَ [el-Bakara 2/40] bir daḥî فَاتَّعُونِ [el-Bakara 2/41] bir daḥî وَلَا تَكْفُرُونَ [el-Bakara 2/152] bir daḥî دَعْوَةَ الدَّاعِ [el-Bakara 2/186] bir daḥî إِذَا دَعَانِ [el-Bakara 2/186] bir daḥî وَاتَّعُونَ يَا أُولِي الْأَنْبَابِ [el-Bakara 2/197], Sûre-i Âl-i İmrân'da وَمَنْ اتَّبَعَنِ [Âl-i

¹ Risâlede bu cümle sayfanın sol üst bölümünde yer almaktadır.

Âl-i İmrân 3/20] bir dahî فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا [Âl-i İmrân 3/50] bir dahî فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا [el-Mâide 3/175], Sûre-i Mâ'ide'de¹ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْا [el-Mâide 5/3] bir dahî وَقَدْ هَدَيْنَا [el-En'âm 6/80], Sûre-i A'râf'da ثُمَّ كِيدُوا [el-A'râf 7/195] bir dahî وَلَا تُنظَرُونَ [Yûnus 10/71] bir dahî فَلا تُنظَرُونَ [el-A'râf 7/195] bi zammi't-tâ-i, Sûre-i Yûnus'da فَلا تُنظَرُونَ [Yûnus 10/103], Sûre-i Hûd'da فَلا تَسْتَلِنَ [Hûd 11/46] bir dahî كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَاجِ [Yûnus 10/103], Sûre-i Hûd'da وَلَا تُخْزُونَ [Hûd 11/78] bir dahî ثُمَّ لَا تُنظَرُونَ [9b] [Hûd 11/55] bir dahî فَارْسِلُونَا [Yûsuf 12/45] bir dahî فَارْسِلُونَا [Yûsuf 12/66] حَتَّىٰ تُوْتُونَ [Yûsuf 12/90] bir dahî مَنْ يَتَّقِ [Yûsuf 12/60] تَقْرُبُونَ [Yûsuf 12/94], Sûre-i Ra'd'da فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ [er-Ra'd 13/30] bir dahî وَإِلَيْهِ مَتَابِ [er-Ra'd 13/9] bir dahî كَبِيرِ الْمُنْعَالِ [er-Ra'd 13/32] bir dahî وَخَافَ وَعَبِدَ [İbrâhîm 14/14] bir dahî رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ [İbrâhîm 14/22] bir dahî بِمَا أَسْرَرْتُمُونَا [İbrâhîm 14/40], Sûre-i Hicr'de فَاتَّقُونِ [el-Hicr 15/69] bir dahî وَلَا تُخْزُونَ [el-Hicr 15/68] bir dahî فَلا تُفْضَحُونِ [en-Nahl 16/2] bir dahî لَيْنَ أَخْرَجْتِنَا [en-Nahl 16/51], Sûre-i İsrâil'de أَنْ يَهْدِيَنَا [el-İsrâ 17/62] bir dahî فَهُوَ الْمُهْتَدِ [el-İsrâ 17/97], Sûre-i Kehf'de أَنْ تُعَلِّمَنَا [el-Kehf 18/40] bir dahî أَنْ يُؤْتِيَنَا [el-Kehf 18/39] bir dahî إِنَّ تَرَىٰ [el-Kehf 18/66] bir dahî نَبِّحِ [el-Kehf 18/64], Sûre-i Tâhâ'da بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ [Tâhâ 20/12] bir dahî لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ [el-Enbiyâ 21/25] bir dahî أَلَّا تَتَّبِعُونَ [Tâhâ 20/93], Sûre-i Enbiyâ'da فَاعْبُدُونِ [el-Enbiyâ 21/92], Sûre-i Hac'da وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادٍ [el-Hac 22/44], Sûre-i Hac'da فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ [el-Hac 22/25] bir dahî وَالْبَادِ [el-Hac 22/54] bir dahî فَاتَّقُونِ [el-Mü'minûn 23/39] bir dahî بِمَا كَذَّبْتُمْ [el-Mü'minûn 23/26] bir dahî أَنْ يَخْضَرُونَ [el-Mü'minûn 23/98] bir dahî اِزْجَعُونَ [el-Mü'minûn 23/52] bir dahî وَلَا تُكَلِّمُونِ [el-Mü'minûn 23/108], Sûre-i Şu'arâ'da أَحَافَ أَنْ يَكْذِبُونَ [eş-Şuarâ 26/99] سَيِّهَاتٍ [eş-Şuarâ 26/33] فَاحَافُ أَنْ يَفْتُلُونِ [eş-Şuarâ 26/12] bir dahî وَبَشِيرِينَ [eş-Şuarâ 26/79] bir dahî فَهُوَ يَهْدِينِ [eş-Şuarâ 26/78] bir dahî ثُمَّ يُحْيِيهِنَ [eş-Şuarâ 26/81] bir dahî اَطِيعُونَ [eş-Şuarâ 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179] [10a] Bû اَطِيعُونَ kelimesi sekiz yerde vâki' olmuştur.

¹ Müellif sûre ismini "Nisâ" olarak vermektedir.

Cümlesiniñ āhirî yā-i maḥzûfâ îledir. Sûre-i Neml'de عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ [en-Neml 27/18] bir daḥî مِنْ شَاطِئِهِ [en-Neml 27/32] bir daḥî حَتَّىٰ تَشْهَدُونَ [en-Neml 27/36], Sûre-i Kaşas'da الْوَادِ الْأَيْمَنِ [el-Kasas 28/30] bir daḥî أَنْ يُكَذِّبُونَ [el-Kasas 28/33] bir daḥî فَاعْبُدُونَ [el-Ankebût 29/56], Sûre-i Rûm'da بِحَادِ الْعُمِيِّ [er-Rûm 28/34], Sûre-i Sebe'de الْجَوَارِ¹ , bir daḥî نَكِيرٍ [Sebe' 34/45], Sûre-i Melâ'ike'de نَكِيرٍ [Fâtır 30/53], Sûre-i Yâsîn'de إِنَّ يُرْذِنَ الرَّحْمَنُ [Yâsîn 36/23] ve وَلَا يُتَّقِدُونَ لِيَّ إِذَا [Yâsîn 36/23] bir daḥî فَاسْمِعُونَ [Yâsîn 36/25], Bir daḥî Sûre-i Şaffât'da لَتُرْذِينَ [es-Sâffât 37/56] bir daḥî هُوَ صَالِ الْمُحْجِمِ [es-Sâffât 37/63], Sûre-i Şād'da يَذُوقُوا عَذَابَ [Sâd 38/8] bir daḥî فَحَقَّ عِقَابِ [Sâd 38/14], Sûre-i Zümer'de يَا عِبَادِ فَاتَّقُونَ [ez-Zümer 39/16] bir daḥî قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ [ez-Zümer 39/10] ikî daḥî فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ [ez-Zümer 39/17], Sûre-i Ğāfir'de يَوْمَ التَّلَاقِ [el-Mü'min 40/55] bir daḥî كَانَ [el-Mü'min 40/5] bir daḥî وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ [el-Mü'min 40/32], Sûre-i Şûrâ'da عِقَابِ [eş-Şûrâ 42/32], Sûre-i Zühuf'da سَيَهْدِينِ [ez-Zuhuf 43/27] bir daḥî وَأَتَّبِعُونَ [ez-Zuhuf 43/61] bir daḥî وَأَطِيعُونَ [ez-Zuhuf 43/63], Sûre-i Duḥân'da أَنْ تَرْجُمُونَ [ed-Duhân 44/20] bi zammi'l-cîmi bir daḥî فَاعْتَرِلُونَ [ed-Duhân 44/21], Sûre-i Kaf'da فَحَقَّ وَعِيدِ [Kaf 50/14] فيه لطافة ikî daḥî يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ [Kaf 50/41] bir daḥî وَعِيدِ [Kaf 50/45] āhirî sûrededir. Sûre-i Zâriyât'da إِلَّا لِيُعْبَدُونَ [ez-Zâriyât 51/56] bir daḥî أَنْ يُطْعَمُونَ [ez-Zâriyât 51/57] bir daḥî فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ [ez-Zâriyât 51/59]

Sûre-i Kamer'de toḡûz yerdedir ki altîsî نُذُرُ [el-Kamer 54/16, 18, 21, 30, 37, 39] kelimesidir altî yerde vāқи' olmuştur. Bir daḥî يَوْمَ يَذُغُ الدَّاعِ [el-Kamer 54/6] bir daḥî إِلَى الدَّاعِ [el-Kamer 54/8] bir daḥî فَمَا تُعِنُّ التُّدْرُ [el-Kamer 54/5] [10b]

Sûre-i Raḥmân'da وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ [er-Rahmân 55/24], Sûre-i Tebāreke'de كَيْفَ نَذِيرٍ [el-Mülk 67/17] bir daḥî فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٍ [el-Mülk 67/18], Sûre-i Nûh'da وَأَتَّقُوهُ وَأَطِيعُونَ [Nûh 71/3], Sûre-i Mürselât'da كَيْدٌ فَكِيدُونَ [el-Mürselât 77/39], Sûre-i Nāzi'āt'da بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى [en-Naziat 79/16], Sûre-i İncîr'da إِذَا السَّمَاسُ [et-Tekvir 81/16], Sûre-i Fecr'de إِذَا يَسْرُ

¹ Bu kelime “Sebe’” suresinde geçmemektedir.

[el-Fecr 89/4] dahî بِالْوَادِ وَوَعُونَ [el-Fecr 89/9] bir dahî إِذَا أَكْرَمِنِ وَأَمَّا إِذَا [el-Fecr 89/15] bir dahî
[el-Fecr 89/16], Sûre-i أَهْلَانِ كَلَّا [el-Fecr 89/16], Sûre-i فَلَنْ يَأْتِيَهَا الْكَافِرُونَ [el-Kâfirûn 109/6] وَلِي دِينَ

Beyân-ı يَا يَانَ (Yâyân)

Îkî yâ ile yâzılan kelimât-ı tayyibeler.

Sûre-i ‘A‘râf’da إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ [el-A‘râf 7/196] yâ-i ûlâ meksûr bi’l-müşeddede. Sûre-i Furkân’da لِنُحْيِي بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا [el-Furkân 25/49] yâ-i ûlâ meksûr yâ-i şânî meftûhdur. Sûre-i Yûsuf’da أَنْتَ وَلِيٌّ [Yûsuf 12/101] yâ-i ûlâ meksûr bi’l-müşeddediti yâ-i şânî sâkin. Sûre-i Yâsîn’de فَلَنْ يُحْيِيَهَا الَّذِي [Yâsîn 36/79], Sûre-i Ahkâf’da¹ عَلَيَّ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى [el-Ahkâf 46/33]

Sûre-i Kıyâmet’de عَلَيَّ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى [el-Kıyâmet 75/40] bû mezkûr kelimâtlardan gayrî îkî yâ ile kelimeler çoktur. Bûnlar da müşebbehe olduğundan zikr olundî.

Beyân-ı HAZFİ’N-NÛNİ’L-MUZÂRİ’İ’L-MÜCERREDİ’L-MUĤAFFEF

Muşhaf-ı Şerîf’de on beş yerde nûn-î hafz olunûb zamme ile iktifâ olunmuş.

Sûre-i Nisâ’da وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا [en-Nisâ 4/40], Sûre-i Hûd’da فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ [Hûd 11/17] bir dahî وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ [Hûd 11/109] [11a], Sûre-i Nahl’de [en-Nahl 16/127], Sûre-i Lokmân’da إِنَّ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَزْدَلٍ [el-Lokmân 31/16], Sûre-i Mü’min’de قَالُوا أَوَلَمْ نَكُ تَأْتِكُمْ [el-Mü’min 40/50]

Beyân-ı نَكُ ‘bi’n-nûni’

Sûre-i Müddeşsir’de قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ [el-Müddeşsir 74/43] bir dahî وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ [el-Müddeşsir 74/44]

¹ Eserde sûre ismi ‘Zuhruf’ şeklinde geçmektedir.

Beyān-ı بَيْكُ 'bi'l-yā'i'

Sûre-i Tevbe'de¹ وَأَمَّا يَوْمَ يَأْتِيكُمُ الْمَوْتُ مِن فَتْرَةٍ مِّنَ الْغَيْبِ فَاصْبِرُوا فِيهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِذِكْرِهِمْ وَأَجْرِهِمْ وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعَ لَهُ شَيْئًا [et-Tevbe 9/74], Sûre-i Nahl'de وَأَمَّا يَوْمَ يَأْتِيكُمُ الْمَوْتُ مِن فَتْرَةٍ مِّنَ الْغَيْبِ فَاصْبِرُوا فِيهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِذِكْرِهِمْ وَأَجْرِهِمْ وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعَ لَهُ شَيْئًا [en-Nahl 16/120], Sûre-i Meryem'de وَأَمَّا يَوْمَ يَأْتِيكُمُ الْمَوْتُ مِن فَتْرَةٍ مِّنَ الْغَيْبِ فَاصْبِرُوا فِيهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِذِكْرِهِمْ وَأَجْرِهِمْ وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعَ لَهُ شَيْئًا [Meryem 19/67], Sûre-i Mü'min'de وَأَمَّا يَوْمَ يَأْتِيكُمُ الْمَوْتُ مِن فَتْرَةٍ مِّنَ الْغَيْبِ فَاصْبِرُوا فِيهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِذِكْرِهِمْ وَأَجْرِهِمْ وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعَ لَهُ شَيْئًا [el-Mü'min 40/28] bi kesri'z-zâli ve zammi'l-bâ'i bir daḥî [el-Mü'min 40/28] bir daḥî [el-Mü'min 40/85], Sûre-i Kıyâme'de وَأَمَّا يَوْمَ يَأْتِيكُمُ الْمَوْتُ مِن فَتْرَةٍ مِّنَ الْغَيْبِ فَاصْبِرُوا فِيهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِذِكْرِهِمْ وَأَجْرِهِمْ وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ لَا بَدْعَ لَهُ شَيْئًا [el-Kıyâmet 75/37]

Beyān-ı الْكُفْرُ

كُفْرُ on yerde كُفْرٌ kelimesiniñ kâfi meftûhdur.

Sûre-i Hûd'da كُفْرٌ [Hûd 11/9] rā île sîn zammeteyndir.

Sûre-i İsrâ'da كُفْرٌ [el-İsrâ 17/27] rā fethateyndir.

Sûre-i Hac'da كُفْرٌ [el-Hac 22/38] rā kesreteyndir. Bir daḥî كُفْرٌ [el-Hac 22/66] rā zammeteyndir.

Sûre-i Loḳmân'da كُفْرٌ [Lokmân 31/32] rā'eyn kesreteyndir.

Sûre-i Sebe'de كُفْرٌ [Sebe' 34/17] rā maẓmûmdur.

Sûre-i Fâtır'da كُفْرٌ [Fâtır 35/36] rā kesreteyndir.

Sûre-i Şûrâ'da³ كُفْرٌ [eş-Şûrâ 42/48] rā zammeteyndir.

Sûre-i Zuḥruf'da كُفْرٌ [ez-Zuhruf 43/15] rā île nûn zammeteyndir. [11b]

Sûre-i He'l-etâ'da كُفْرٌ [el-İnsân 76/3] rā fethateyn اِمَّا ların hemzelerî meksûrdur bir daḥî كُفْرٌ [el-İnsân 76/24] rā fethateyndir.

Beyān-ı كُفْرًا

Ûç yerde maẓmûm vâki' olmuştur. Sûre-i İsrâ'îl'de كُفْرًا [el-İsrâ 17/89] rā fethateyndir. Bû ûç kelime-i ṭayyibelerde bir daḥî كُفْرًا¹ [el-İsrâ 17/99]. Sûre-i Furkân'da كُفْرًا [el-Furkân 25/50] فيه لطفة

¹ Eserde sûre ismi "Enfâl" olarak geçmektedir.

² Eserde "tekü" şeklinde geçmektedir.

³ Eserde sûre ismi "Şu'arâ" şeklinde verilmektedir.

Beyān-ı كَانَ

Ḥaberî isminden önde vāki' olān كَانَ niñ meftûḥ ḥaberîni beyān îdelim.

Sûre-i ' Āli İmrān'da وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ [Āl-i İmrān 3/147] bi fetḥi'l-lām'i, Sûre-i Nûr'da
إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ [Nûr 24/51] bi fetḥi'l-lām'i, Sûre-i Neml'de bir yerde², Sûre-i
'Ankebût'da îkî yerde³ vāki' olmuşdur فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ bi fetḥi'l-bā'i, Sûre-i Rûm'da ثُمَّ كَانَ
عَاقِبَةُ الَّذِينَ [er-Rûm 30/10] bi fetḥi't-tā'i, Sûre-i Cāsiye'de مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ [el-Cāsiye 45/25] bi
fetḥi't-tā'i, Sûre-i Ḥaşr'da فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا [el-Ḥaşr 59/17] bi fetḥi't-tā'i

Beyān-ı كَانُوا

Bir yerde كَانُوا kelimesî nûn'u maḳṭû' ile yāzîlûr. Sûre-i Yûnus'da فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا
bûndan gayrî cümle yerde كَانُوا 'nun nûn'u vāv ile mevşûl yāzîlûr.

Beyān-ı يَكُونُ

Kelimesî bir yerde nûn'î elif ile tenvîn yāzîlûr. Sûre-i Yûsuf'da وَلْيَكُونًا مِنَ الصَّاعِقِينَ
[Yûsuf 12/32]

Beyān-ı كُلُّ

Kelimesî bir yerde kāf meftûḥdur. Sûre-i Nahl'de وَهُوَ كُلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ [en-Nahl 16/76].

Beyān-ı كُلَّمَا

Kelimesî îkî yerde mîm-î maḳṭû' [12a] yāzîlûr. Sûre-i Nisā'da كُلَّمَا رُزِقُوا إِلَىٰ الْفِتْنَةِ
[en-Nisā 4/91], Sûre-i İbrâhîm'de وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ [İbrâhîm 14/34]

¹ Eserde bu kelime “ez-zâlimûne” şeklinde verilmektedir.

² en-Neml 27/56,

³ el-Ankebût 29/27, 29.

Beyān-ı بَيِّنَاتٍ .

Bû kelimât-ı tayyibeler sekiz yerde lām ile vāki' olmuştur.

Sûre-i Bakara'da [el-Bakara 2/206] وَلَيَّبْنَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ [el-Bakara 2/102], Sûre-i Mā'ide'de [el-Mâide 5/62] لَيَّبْنَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ [el-Mâide 5/63] bir daḥî [el-Mâide 5/80] لَيَّبْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُمْ [en-Nahl 16/29], Sûre-i Hac'da [el-Hac 22/13] وَلَيَّبْنَ الْعَثِيرُ [Nûr 24/57] وَلَيَّبْنَ الْمَصِيرُ

Beyān الواو

Vāv ile yāzîlûb elif ile oḡunān Sûre-i Şaffāt'ta [es-Şaffât 37/106] إِنَّ هَذَا هُوَ النَّبِيُّ الْمُبِينُ [ed-Duhân 44/33] مَا فِيهِ بَلَّغًا مُبِينًا bir daḥî Sûre-i Duḡhān'da, Ḥāmîm'de

er-Ra'd [er-Ra'd 13/14] وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ Sûre-i Rā'd'da [el-Mü'min 40/50] وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ bir yerde vāv [er-Rûm 30/13] وَمَنْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ Sûre-i Rûm'da

[Hûd 11/87] أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ Sûre-i Hûd'da bir yerde vāv ile yāzîlûr. نشاء

[el-En'âm 6/139] فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ Sûre-i Enâm'da [eş-Şûrâ 42/21] شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ bir daḥî

[eş-Şuarâ 26/197] عُلَّمُوا بِبَيِّ إِسْرَائِيلَ Sûre-i Şu'arâ'da [Fâtır 35/28] إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ Sûre-i Fâtır'da

[İbrâhîm 14/21] فَقَالَ الضُّعْفُؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا Sûre-i İbrâhîm'de [el-Mü'min 40/47] فَيَقُولُ الضُّعْفُؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا bir daḥî [12b] Sûre-i Mü'min'de

her yerde vāv ile yāzılmış ammā beş yerde zamîr-i muzāf oldûġiçûn elif ile yāzîlûr.

¹ Eserde 'fe' harfi ile geçmektedir.

Sûre-i En'âm'da إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا [el-En'âm 6/29]

Sûre-i Kâd eflâha'da إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا [el-Mü'min 23/37]

Sûre-i Câsiye'de إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا [el-Câsiye 45/24]

Sûre-i Ahkâf'da فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا [el-Ahkâf 46/20]

صَلَوٰةٌ on bir yerde zamîr-i muzâf oldîgîçûn elif ile yâzîlûr.

Sûre-i En'âm'da قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَتُسْكِينِي [el-En'âm 6/92] bir daḥî وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ [el-En'âm 6/162]

Sûre-i Enfâl'de وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ [el-Enfâl 8/35]

Sûre-i Tevbe'de إِنْ صَلَاتِكَ سَكَرْتُ لَهُمْ [et-Tevbe 9/103]

Sûre-i Hûd'da يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ [Hûd 11/87]

Sûre-i İsrâ'da وَلَا يَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ [el-İsrâ 17/110]

Sûre-i Mü'min'de الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ [el-Mü'min 23/2]

Sûre-i Nûr'da قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ [Nûr 24/41]

Sûre-i Me'âric'de وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ [el-Meâric 70/23] bir daḥî وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ [el-Meâric 70/34]

Sûre-i Mâ'ûn'da عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ [el-Maûn 107/5]

Ammâ ikî yerde صَلَوَاتٍ vāv'ının¹ öñünde vāv vârdır müsteṣnâ oldîgîçûn. Sûre-i

Bakara'da وَالَّذِينَ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى [el-Bakara 2/238] bir daḥî Sûre-i Mü'minûn'da وَالَّذِينَ

هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ [el-Mü'minûn 23/9] Kisâ-i kırâ'atinde elif yâzîlûr ve elif ile okûruz.

[Nûr 24/35] kelimesi daḥî vāv ile yâzîlûr elif ile okunûr.

Beyân-ı vāv-ı cemi'

Cemi' vāv'ınñ öñüne elif yâzîlûr ammâ Resm-i 'Uşmâniyye'de dört yerde elif yâzmamışlar. Hikmetinî [13a] kendîleri bilûr. Biz daḥî yâzmıyoruz.

Sûre-i Bakara'da فَإِنْ فَآؤُا فَإِنَّ اللَّهَ عَمُورٌ رَجِيمٌ [el-Bakara 2/226] bû فَآؤُا kelimesinde elif yazılmaz.

¹ Lâm harfî kastedilmiş olabilir.

Beşi elif îledir ikîsi yâ îledir. Yâ île olânlar. Sûre-i Hûd'da ikî yerde vâki' ديارهم [Hud 11/67, 94] elif île olânlar Sûre-i A'râf'da ikî yerde vâki' فِي دَارِهِمْ جَانِبَيْنِ [el-Araf 7/78, 91], Sûre-i 'Ankebût'da dahî فِي دَارِهِمْ جَانِبَيْنِ [el-Ankebût 29/37], Sûre-i Râ'd'da أَوْ تَحُلْ فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ [Hud 11/65], Sûre-i Hûd'da قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ [er-Ra'd 13/31],

Beyân-ı Nûn-i Te'kîd

Olân kelimeniñ evvelinde lām harfi olûrsa meftûh olûr لَيْبَتِكُمْ فَلْيَعْبِرُوا وَلَا تُرْمَعُوا لِيُطْمِئِنُّ لَيْبَتِكُمْ bûnlara meşâbe kelimat-ı tayyibeler çokdur. Cümlesiniñ lām-ı ûlâsî meftûhdur illâ ikî yerde lām meksûrdur, nûn'u te'kîd olmadığına. Sûre-i Al-i İmrân'da ānla Sûre-i Enfâl'de olân وَلِيُطْمِئِنُّ [Ali İmrân 3/126], [el-Enfal 8/10] kelimeleriniñ lām-î ve hemzesî meksûrdur nûn'î aşl-i kelimedendir.

Beyân-ı هُدَىٰ وَرَحْمَةً

هُدَىٰ yâ île yâzilûr. وَرَحْمَةً halka tâ île yâzilûr fetḥateyn olân mevzî' larî.

Sûre-i En'âm'da وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ [el-En'âm 6/154]

Sûre-i A'râf'da عَلَىٰ عِلْمٍ هُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ [el-A'râf 7/52] bûnda هُدَىٰ [14a] olanda vāv yokdur.

Sûre-i Yûsuf'uñ âhîrinde وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ [Yûsuf 12/111]

Sûre-i Nahl'de وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُسْلِمِينَ [en-Nahl 16/64] bir dahî وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُسْلِمِينَ [Nahl 16/89]

Sûre-i Kaşas'da وَهُدَىٰ وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ [el-Kasas 28/43]

Sûre-i Loqmân'da هُدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ [Lokmân 31/3] bûnda evvelinde vāv yokdur.

Beyân-ı هُدَىٰ وَرَحْمَةً

Tâ-i zammateyn olânlar.

[el-A'râf 7/154] وَبِئْسَ خَلْقًا كَانُوا كَافِرِينَ [el-En'âm 6/157], Sûre-i A'râf'ta وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً فَمَنْ أَظْلَمُ bûnda evvelinde vāv yokdur. Bir daḥî Sûre-i Yûsuf'un âhirinde وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُظْمَرُونَ [Yûsuf 12/111], Sûre-i Yûnus'da لَمَّا فِي الصُّدُورِ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ [Yûnus 10/57], Sûre-i Neml'de وَأَنَّهُ هَدَىٰ [en-Neml 27/77] bûnda وَهَدَىٰ lām îledir. Sûre-i Câsiye'de وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْفِكُونَ [el-Câsiye 45/20]

Beyân مَوْعِظَةً وَمَوْعِظَةً

Kelimelerî Sûre-i Bakara'da لَمَّا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ [el-Bakara 2/66] bûnda tâ fetḥateydir. Sûre-i 'Âli İmrân'da وَهَدَىٰ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ [Âl-i İmrân 3/138] bûnda tâ zammeteydir. Bir daḥî وَهَدَىٰ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ bûnda tâ zammeteydir.² Sûre-i Mâ'ide'de وَهَدَىٰ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ [el-Mâide 5/46] bûnda tâ fetḥateydir. Sûre-i Yûnus'da يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم مَّوْعِظَةٌ [Yûnus 10/57] tâ zammeteydir. Sûre-i Hûd'da وَمَوْعِظَةً وَذِكْرَىٰ لِّلْمُؤْمِنِينَ [Hûd 11/120] Sûre-i Nûr'da خَلُّوا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ [Nûr 24/34] tâ fetḥateydir. Bû kelimât-ı tayyibeler naşb ve ref'î müşebbehe olanlardır ki zikrolundî.

Beyân el-Ḥarekât-ı Kelimâtı Müsennâ

Sûre-i 'Âli İmrân'da ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَأَخْكُمُ [Âl-i İmrân 3/65] âyetinde فَأَخْكُمُ 'un kâf'î ve mîmî maẓmûm, hemze meftûḥ, hâ sâkindir. Ammâ ğayri mevzî'larda فَأَخْكُمُ mîm sâkindir; emirdir.

Sûre-i A'râf'da فَهُوَ الْمُؤْتَدِي [A'râf 7/178] kelimesinde yâ vârdır olmayân Muşafıflar da yâzılıdır. Ve daḥî bû Sûre-i A'râf'da إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ [A'râf 7/139] âyetinde مُتَّبِعُونَ kelimesinde [14b] şedde bā'dadır ğayri ḥarfe komayalar, ḥaṭā fâhişdir.

Bir daḥî Sûre-i A'râf'da بِعَذَابٍ بِّسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ [A'râf 7/165] بِّسٍ kelimesi fe'îl veznîdir, hemzeyi yâ ile icrâ îderler.

¹ Bu kelime Kur'ân'da 'tâ-i fetḥateyn' şeklinde geçmektedir.

² Müellif bu örnek için sûre adı vermemektedir. Bununla birlikte Kur'ân'da karşılığını bulamadık. Âl-i İmrân 3/138'e yapılan izahatın sehven tekrar yazıldığı düşünülmektedir.

Bir daḥî Sûre-i A'râf'da إِذَا de إِذْ قِيلَ [A'râf 7/161] āyetinde إِذْ قِيلَ de إِذَا yāzmayālar.

Sûre-i Enfâl'de هَذَا هُوَ الْحَقُّ [el-Enfâl 8/32] āyetinde kâf meftûhdur.

Sûre-i Sebe'de مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ [Sebe' 34/6] kâf meftûhdur.

Bir daḥî Sûre-i Sebe'de الْقَوْلَ [Sebe' 34/31] بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ kelimesinde lām meftûhdur.

Bir daḥî bû sûrede مِنْ رَجْزِ الْبَيْمِ [Sebe' 34/5] dūr, mîm zammeteyn île.

Bir daḥî بَيْرُزُكُّكُمْ [Sebe' 34/24] قُلْ مَنْ بَيْرُزُكُّكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ kelimesinde kâf maẓmûmdur.

Sûre-i Cāsiye'de daḥî مِنْ رَجْزِ الْبَيْمِ [el-Cāsiye 45/11]

Sûre-i Hûd'da إِلَيْهِ يُجْتَعَكُمُ [Hûd 11/3] kelimesinde tā meksûrdur bi-şeddeti, 'ayn sākindir.

Bir daḥî bû sûrede¹ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا [el-Meâric 70/10] āyetinde حَمِيمٌ kelimesiniñ āḥir mîmî zammeteyndir, āḥir mîmî fethateyndir.

Sûre-i Yûnus'da آمَنُ لَا يَهْدِي [Yûnus 10/35] kelimesinde hā meksûr, dāl daḥî şedde île meksûr, yā sākindir.

Sûre-i Hucurât'da أَنْ تُحِيطَ أَعْمَالَكُمْ [el-Hucurât 49/2] dur, lām maẓmûmdur. Bir daḥî bû sûrede لَا يَلَيْكُكُمْ [el-Hucurât 49/14] de lām meksûrdur, tā-i sākindir.

Sûre-i Rûm'da اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ [er-Rûm 30/54] bû ضَعْفٍ kelimesi bû sûrede üç yerde vâki' olmuştur. Anlarıñ zāt'larî zamme île de cā'iz fetha île de cā'iz kırā'at-i Ḥafş'a göre ve bir dâhi إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ [er-Rûm 30/22] de lām meksûrdur.

¹ Söz konusu âyet el-Meâric 70/10'da geçmektedir.

Sûre-i Kâşâş'da وَلَا يَصُدُّنَكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ [el-Kasas 28/87] âyetinde yine يَصُدُّنَكَ kelimesinde dāl maẓmûmdur. Sâ'ir mevzı'larda dāl [15a] meftûhdur.

Bû Sûre-i Kâşâş'da إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَغَيْرٍ [el-Kasas 28/24] rā'sî zammetyendir.

Sûre-i Râ'd'da بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةً أَوْ نَحُلُّ [er-Ra'd 13/31] dur. Bûnda hâ maẓmûmdur, ğayri yerlerde meksûrdur.

Sûre-i Tevbe'de زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ [et-Tevbe 9/37] 'de ðât meftûhdur.

Sûre-i Fâtır'da وَحُمُرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا [Fâtır 35/27] dir. حُمُرٌ mîmî sâkindir. Ammâ Sûre-i Müddeşşir'de حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ [el-Müddeşşir 74/50] dır. Bûnda حُمُرٌ mîmî maẓmûmdur.

Sûre-i Mü'minûn'da فَأَتَّخَذُوا لَهُمْ سِحْرِيًّا [el-Mü'minûn 23/110] dir. Bûnda sîn meksûrdur.

Sûre-i Nisâ'da فِي حُجُورِكُمْ [en-Nisâ 4/23] kelimesinde hâ maẓmûmdur, cîm mu'aḥḥardır. Cîmî aḳdem oḳûmayalar.

Sûre-i Fuşşilet'de أَفْرَحَهَا وَرَبَّتِنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا [Fuşşilet 41/12] niñ nûnu muḥaffefdir, nûn'da şedde yoḳdur.

Sûre-i Şâd'da سِحْرِيًّا أَمْ رَاعَتْ [Şâd 38/63] da sîn meksûrdur. Sûre-i Zuḥruf'da لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سِحْرِيًّا [ez-Zuḥruf 43/32] dir. Bûnda (sîn) maẓmûmdur.

Sûre-i Kâd eflaḥa'da ثُمَّ أَرْسَلْنَا رَسُولَنَا نَتَّبِعُوا [el-Mü'minûn 23/44] âyetinde نَتَّبِعُوا veznidîr tenvîn yâzılmaz.

Sûre-i Ahkâf'da وَيَلِكُ أَمْرٌ [el-Ahkâf 46/17] dir. Mîm meksûr, nûn sâkindir.

Sûre-i Mü'min'de يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا [el-Mü'min 40/36] âyetinde هَامَانٌ maẓmûmdur. ابْنِ nûnî meksûrdur, daḥî قَالَوَا رَبَّنَا آمَنَّا [el-Mü'min 40/11] kelimesinde şedde tâ'dadır.

الجُمُعَةِ [el-Cuma 62/9] مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ Sûre-i Cum'a'da kelimesinde cîm maẓmûm, mîm dahî maẓmûmdur.

Sûre-i İnnâ Feteĥnâ'da دُرُونَا نَتَّبِعُكُمْ [el-Fetih 48/15] dur. Bâ meksûr 'ayn sâkindir.

Sûre-i el-Mürselât'da أَلَمْ نُخَلِّقْكُمْ [el-Mürselât 77/20] lâm maẓmûm, kâf sâkindir.

Sûre-i Ĥadîd'de مِنْ قَبْلِهِ الْعَذَابُ [el-Ĥadîd 57/13] da kâf meksûr bâ meftûĥdur.

Sûre-i Me'âric'de قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ [el-Meâric 70/36] kâf meksûr, bâ meftûĥdur.

Beyân-ı Âyet-i Müşebbehe

اتوا اقموا āyet-i kerîmesiniñ kâ'idesi bûdur ki kelimesi yâ ile olûrsa اتوا kelimesinde tâ maẓmûmdur, vāv'ı sâkin olûr. [15b] Ammâ yâ yerine elif olûrsa. اقاموا olsa اتوا olûr, tâ meftûĥ vāv maẓmûm olûr.

Sûre-i Bakara'da يَا أَدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا [el-Bakara 2/35] dir.

Ammâ Sûre-i A'râf'da وَيَا أَدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا [el-A'râf 7/19]

Bir dahî Sûre-i Bakarada قَبْدَلِ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ [el-Bakara 2/59] dur. Ammâ Sûre-i A'râf'ta قَبْدَلِ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ [el-A'râf 7/162] dur.

Bir dahî Sûre-i Bakara'da [el-Bakara 2/173] فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ dir. Ammâ Sûre-i En'âm'da [el-En'âm 6/145] dir. Ammâ Sûre-i Nahl'de [en-Nahl 16/115] dir (***) فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Bir dahî Sûre-i Bakara'da [el-Bakara 2/49] dur. Ammâ Sûre-i İbrâhim'de bûna müşâbih bir āyet-i kerîme vârdır ki وَيَذَّبُونَ

[İbrâhîm 14/6] dir. Evvelinde vāv vârdır. Sûre-i A'râf'da وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَشُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ [el-A'râf 7/141] dur.

Bir dahî Sûre-i Bakara'da وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً [el-Bakara 2/58] dir. Ammâ Sûre-i A'râf'da وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ [el-A'râf 7/161] dir.

Bir dahî Sûre-i Bakara'da [el-Bakara 2/173] وَمَا أَهْلَ بِهِ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ [el-Bakara 2/173] dir, ammâ Sûre-i Mâ'ide'de ve Sûre-i En'âm'da ve Sûre-i [16a] Nahl'de [el-Mâide 5/3], [el-En'âm 6/145], [en-Nahl 16/115] bûnlarda , بِهِ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ den şõnradır.

Sûre-i A'râf'ın âhîrinde [el-A'râf 7/200] وَإِنَّمَا يَنْزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Sûre-i Fuşîlet'de, Secde'de , فِيهِ لَطَافَةٌ [Fussilet 41/36] إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Sûre-i Âli 'İmrân'da [Âl-i İmrân 3/126] وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ فِيهِ فُؤُوسُكُمْ بِهِ [el-Enfâl 8/10] dir. Ammâ Enfâl'de وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ فِيهِ فُؤُوسُكُمْ

Bir dahî Sûre-i 'Âli 'İmrân'da [Âl-i İmrân 3/117] وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ [el-Bakara 2/57], [el-A'râf 7/160], [et-Tevbe 9/70], [en-Nahl 16/33], [en-Nahl 16/118], [el-Ankebût 29/40], [er-Rûm 30/9] dur.

Sûre-i Nisâ'da ve Sûre-i Mâ'ide'de [en-Nisâ 4/46], [el-Mâide 5/13] dir, Ammâ bû Sûre-i Mâ'ide'de olanda bir âyet-i kerîme vârdır يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ [el-Mâide 5/41] dir.

Sûre-i Tevbe'de [et-Tevbe 9/75] لَقَدْ آتَيْنَا مِنْ قَبْلِهِ [et-Tevbe 9/75] dir. Ammâ Sûre-i A'râf'ta لَقَدْ آتَيْنَا [el-A'râf 7/189] صَالِحًا

Bir dahî Sûre-i Tevbe'de [et-Tevbe 9/94] وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ [et-Tevbe 9/105] dir. Ammâ yine bir âyet-i kerîmede [et-Tevbe 9/105] فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ

Sûre-i A'râf'ta دَعَاَ اللَّهُ رَجْمًا [el-A'râf 7/189] dir, vâv meftûhdur. Ammâ Sûre-i Loqmân'da [Lokmân 31/32] ve Sûre-i 'Ankebût'da [el-Ankebût 29/65] ve Sûre-i Yûnus'da دَعَاَ اللَّهُ مُخْلِصِينَ [Yûnus 10/22] dir, bûnlarda vâv mazmûmdur.

Sûre-i Nahl'de وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ [en-Nahl 16/14] dir. Ammâ Sûre-i Fâtır'da وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاجِرَ [Fâtır 35/12] dir.

Sûre-i En'âm'da بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا¹ [el-En'âm 6/81] dir, Ammâ Sûre-i 'Âli 'İmrân'da [Âl-i İmrân 3/151] ve Sûre-i A'râf'ta [el-A'râf 7/33] ve Sûre-i Hâc'da مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهٖ سُلْطَانًا [el-Hac 22/71] dir عَلَيْكُمْ yoktur.

Sûre-i Secde'de عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهٖ [es-Secde 32/20] dir, Ammâ gayrî yerlerde عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا [Sebe' 34/42] dir.

Sûre-i A'râf'da ثُمَّ لَأَصْلَبْنَكُمْ [el-A'râf 7/124] dur, Ammâ Sûre-i Tâhâ'da [Tâhâ 20/71] ve Sûre-i Şu'arâ'da لَأَصْلَبْنَكُمْ [eş-Şuarâ 26/49] dur, ثُمَّ yoktur.

Sûre-i En'âm'da [16b] مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ [el-En'âm 6/99] dir, Ammâ bûndan aşğa bir sûrede مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ [el-En'âm 6/141] dir.

Sûre-i En'âm'da لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ [el-En'âm 6/42] dir, Ammâ A'râf'da لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ [el-A'râf 7/94] dir. ضاد 'da dağî şedde vârdır تا yoktur.

Sûre-i Nahl² وَالسَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالسَّحَابُ الْمُسَحَّرَاتُ [en-Nahl 16/11] dir. Bû tâ zammetyndir, وَالنُّجُومُ kelimesinî mîmî mazmûmdur.

Nice yerde كَسَبَتْ طَبْعُ kelimesi vârdır. Ammâ Sûre-i Kehf'de ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ [el-Kehf 18/82] bir tâ îledir. Bir dağî bû sûrede فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ [el-Kehf 18/97] dur, gayrı yerde

¹ Eserde بِهٖ kelimesi عَلَيْكُمْ kelimesinden sonra verilmektedir.

² Eserde sûre ismi el-A'râf şeklinde verilmektedir. Oysa müellifin tarifine göre söz konusu âyet en-Nahl 16/11 de geçmektedir.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا [el-Kehf 18/97] dur, tā ziyādîdîr. Bû Sûre-i Kehf'de وَمَا اسْتَطَاعُوا¹ [el-Kehf 18/72] dır. Ammâ cüz bâşî قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا [el-Kehf 18/75] dır. Bûnda ك ziyâdedîr.

Sûre-i Hûd'da² وَلَا أَعْلَمُ الْعَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ [Hûd 11/31] dir كٌm yokdur.

Sûre-i En'âm'da وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ [el-En'âm 6/154] dur. Ammâ İsrâ'da وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَسْبِيَّةً إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاهُمْ [el-İsrâ 17/31] dur.

Bir dahî Sûre-i En'âm'da وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ [el-En'âm 6/29] dir. Ammâ Sûre-i Kad Efleha'da إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ [el-Mü'minûn 23/37] dir. Sûre-i Câsiye'de وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ [el-Câsiye 45/24] dir.

Sûre-i Kaşas'da رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَى [el-Kasas 28/37] dır. Ammâ yine bû sûreniñ âhirinde رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى [el-Kasas 28/85] dır, مَنْ de با yokdur.

Sûre-i Furkân'da هَذَا عَذَابٌ مُرْتَبِعٌ لَهُدَاً وَمِلْحٌ أجاج [el-Furkân 25/53] dır. Ammâ Sûre-i Fâtır'da هَذَا عَذَابٌ مُرْتَبِعٌ سَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاج [Fâtır 35/12] dır, سَرَابُهُ ziyâdedîr. [17a]

Sûre-i Kehf'de وَأَسْمِعْ يَوْمَ يُنصَرُّ بِهٍ وَأَسْمِعْ [el-Kehf 18/26] dır. Ammâ Sûre-i Meryem'de وَأَسْمِعْ يَوْمَ يُنصَرُّ بِهٍ وَأَسْمِعْ [Meryem 19/38] dir.

Sûre-i Hac'da كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا [el-Hac 22/22] dir. Ammâ Sûre-i Secde'de كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا [es-Secde 32/20] dir, مِنْ غَمٍّ yokdur.

Sûre-i Hicr'de, Sûre-i Şâd'da قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ [el-Hicr 15/36], [Şâd 38/79] dur. Ammâ Sûre-i A'râf'da قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ [el-A'râf 7/14] dır, (رَبِّ) kelimesi yokdur.

¹ Eserde وَمَا اسْتَطَاعُوا şeklinde verilmektedir. Doğrusu وَمَا اسْتَطَاعُوا şeklinde olmalıdır.

² Eserde sûre ismi el-En'âm şeklinde verilmektedir. Oysa el-En'âm'da geçen âyet وَلَا أَعْلَمُ الْعَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ [el-En'âm 6/50] şeklindedir.

³ Eserde bu kelime geçmemektedir. Metnin akışına göre ekledik.

Sûre-i Tevbe'de [et-Tevbe 9/55] **فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا** dir. Ammā yine bû sûrede [et-Tevbe 9/85] **وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِمَا فِي الدُّنْيَا** الحَيَاةِ yokdur.

bû āyet-i kerîme çok yerde vâki¹, cümlesinde **مِنْ** vârdır. Ammā Sûre-i Tevbe'de cüzden aşāğa [et-Tevbe 9/100] **يَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ** dir, **مِنْ** yokdur.

Sûre-i En'âm'da [el-En'âm 6/63] **لِيُنْجِبَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ** dir. Ammā Yûnus'da [Yûnus 10/22] **لِيُنْجِبْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ** dir.

Sûre-i En'âm'da ve Sûre-i Muhammed'de [el-En'âm 6/25], [Muhammed 47/16] **مِنْ يَسْمَعُ إِلَيْكَ** dir. Ammā Sûre-i Yûnus'da [Yûnus 10/42] **مِنْ يَسْمَعُونَ إِلَيْكَ** dir.

Sûre-i Nahl'de [en-Nahl 16/61] **وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ** dir. Ammā Sûre-i Fâtır'da [Fâtır 35/45] **وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ** dir.

Ammā Sûre-i Şu'arâ'da [eş-Şuarâ 26/16] **فَأْتِنَا دُعُونَ فَعُولًا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ** dir. Ammā Sûre-i Tâhâ'da [Tâhâ 20/47] **فَأْتِنَاهُ فَعُولًا إِنَّا رَسُولٌ¹ رَبِّكَ** dir.

Sûre-i Fâtır'da [Fâtır 35/27] **وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ** dur. Bâ'nın kesriyle. Ammā Sûre-i Şaffât'da [es-Sâffât 37/49] **كَأَنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ** dur. Bâ'nın fethiyle.

Sûre-i İbrâhîm² bir yerde [İbrâhîm 14/10] **قَالَتْ مُسَلِّمَةٌ إِلَى اللَّهِ سَكَّ** dir. [17b] Bûndan aşāğa bir yerde daĥî [İbrâhîm 14/11] **قَالَتْ هُمْ مُسَلِّمَةٌ** dir, **هَمْ** ziyâdedîr.

Sûre-i A'râf'da [el-A'râf 7/110] **أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ** dir. Sûre-i Şu'arâ'da **أَنْ يُرِيدَانَ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسَخْرِهِمَا** [eş-Şuarâ 26/35] dir. Sûre-i Tâhâ'da **يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسَخْرِهِمَا** [Tâhâ 20/63] dir. Bûnda teşniyedîr.

¹ Eserde “رَسُولٌ” şeklinde verilmektedir.

² Eserde sûre ismi er- Ra'd şeklinde verilmektedir.

Sûre-i Lokmân'da وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي [Lokmân 31/15] dir. Ammâ Sûre-i 'Ankebût'da وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي [el-Ankebût 29/8] dir. 'Alâ en yükâdeder lâm îledir.¹

Sûre-i Hac'da مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ [el-Hac 22/62] dur. Ammâ Lokmân'da مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ [Lokmân 31/30] dur, هُوَ yokdur.

Sûre-i Şu'arâ'da إِذْ قَالَ لِأَيُّهَا وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ [eş-Şuarâ 26/70] dir. Ammâ Şaffât'da إِذْ قَالَ لِأَيُّهَا وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ [es-Sâffât 37/85] dir. Añā ذَا ziyâdedîr.

Sûre-i Şu'arâ'da bir yerde مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا [eş-Şuarâ 26/154] dir ve bir yerde دَاهِي مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا [eş-Şuarâ 26/186] dir. Bûnda vāv ziyâdedîr.

Sûre-i He'l etâ'da لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ [el-İnsân 76/22] dir. Ammâ Sûre-i والطور da أَمْ هُمْ مُسَيِّرُونَ [et-Tûr 52/37] da cā'iz, sîn de cā'iz [et-Tûr 52/37]²

Sûre-i Hucurât'da بِسْمِ الْإِسْمِ الْكَبِيرِ [el-Hucurât 49/11] , اِسْمٌ kelimesî sîn'dir, ثا yâzmiyalar.

(Tevvîd Bölümü) فَصْلٌ فِي التَّجْوِيدِ

Ḥafş kırâ'atı üzere birâz 'ilm-i tevvîdden daḥî beyân îdelûm.

Beyân-ı İmâle.

İmâle oldurki elifi yâ'ya meyil îtdire yâḥûd fethayî kesreye meyil îtdire. Muşhaf-ı Şerîf'de Ḥazret-i Ḥafş'ın bir yerde imâlesî vârdır. Sûre-i Hûd'da بِسْمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ [Hûd 11/41] bû yâ ḥarfî imâle olûr. Ne yâ ola ve ne elif ola. Keyfiyyetî Ḳurrâ Efendîlerde fehm olunûr.

¹ Lâm ile yazılmaktadır.

² Eserde bu kelime el-takısız verilmektedir.

Beyān-ı İşmām.

إِشْمَامُ الشَّقَتَيْنِ بَعْدَ السُّكُونِ [18a] Yāni işmām oldurki nûn'u dîdikde tûdaqların nice halkada olûrsa hîne işmām'da tûdaqların gele nûn'a zamme işāretini gösterirsin. Ammā şavtın çîkārmayasın. Kurrā Seb'a Efendiler rahimehumüllāh Muşhaf-ı Şerîf'de bir yerde işmām olunûr deyû ittifāk îtmîşlerdir. Sûre-i Yûsuf'da لَا تَأْتِي عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ [Yûsuf 12/11] تَأْتِي kelimesiniñ nûnî işmām olunûr. Gerçi bû nûn müşedded yāzilûr ammā kıra'âtında lafızda îkî nûn gibî icrā gerek تَأْتِي Ammā nûn-u evveliñ zammesî bilā şavt tûdaqlar gele icrā îdûb ba'dehu nûn-u şānîyi med îdersin. Bûnda daḥî keyfiyyetî Kurrā Efendilerde ma'lûm olûr.

Beyān-ı Şıla

Şıla oldur ki harekeniñ cümlesinî harfe vîre. Hāzreti Hāfş Muşhaf-ı Şerîf'de bir yerde şıla îder. İbn-i Keşîr'e muvāfaqāt etmişdir. Sûre-i Furkân'da وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا [el-Furkân 25/69] فِيهِ kelimesiniñ zamîri şıla olûr. Gerçi فِيهِ de هَا yālînz kitābet olunûr. Ammā kıra'âtında lafızda bir yā hāşıl îdûb فِيهِ gibî icrā îtmek gerek. Bû فِيهِ den mā 'adā bākî sākin olan hā'lar هَا, عَلَيْهِ ve bûnlara meşābe kelimāt-ı tayyibelerde hā-i iḥtilās üzere oḫunûr. İḥtilās oldurki harekeniñ şülüşünî harfe vîre.

Beyān-ı Revm

Revm oldûr ki bir harfî müşeddedde vakıf îttikde harekeniñ bir şülüşünî ol harfe vîre. Mişāl رِيٍّ, عِلِّيٍّ ve تَبَّتْ gibî ve sâ'ir. Bûnlara meşābe kelimātlar gibî bûnuñ daḥî keyfiyyetî Kurrā Efendilerde bûlunûr.

Beyān-ı Sekte

فَطَعُ الصَّوْتِ دُونَ النَّفْسِ yāni sekte oldurki sekte harfinde tevaḫḫuf îde ammā bilā teneffüs āḥir kelimeyi bir ibtidā îde. Sāhî olanlar vakıf îtdî deyû zan îderler. Hāzreti Hāfş kıra'âtında Muşhaf-ı Şerîf'de dört [18b] yerde sekte vārdır. Sûre-i Kehf'de عَوْجًا [el-Kehf 18/1] sekte عَوْجًا de dir. عَوْجًا deyûb vakıf îde nefes almādan قَبِيْمًا diye. Sûre-i Yāsîn'de مِنْ مَرْقَدِنَا هَلْذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ [Yāsîn 36/52]. Sûre-i Kıyāme'de وَقِيلَ مَنْ- زَاقِ [el-

Kıyâmet 75/27] كَيْفَ الْفِرَاقِ¹ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ [el-Kıyâmet 75/28]. Sûre-i Muṭaffifîn'de رَانَ عَلَى كَيْفَ كَلَّا بَل [el-Muṭaffifîn 85/14]

(İdgām Bölümü) فَصْلُ الْإِدْغَامِ

Hazreti Hâfş bir yerde bā-i sākini mîm'e kalb îdûb mîmî mîme idgām îder. Sûre-i Hûd'da يَا بُنَيَّ ارْكَبْ [Hûd 11/42] ارْكَبْ bā'sını mîm gibî icrâ îdûb gerçi yâzîlûr ammâ kıra'âtında, lafızda mîm icrâ oluna. Meşelâ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا gibî telaffuz oluna. Müttefaḫun 'aleyh olân idgâmdan bir lām-ı sākin rā'yâ uğrasa lāmı rā'yâ kalb îdûb rā'yı rā'da idgām îderler, بَل رَبِّ، قُلْ رَبِّ ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî, gerçi lām yâzîlûr ammâ kıra'âtında lafızda rā icrâ oluna. Meşelâ بَل رَبِّ، قُلْ رَبِّ telaffuz oluna. Müttefaḫun 'aleyh olân idgâmdan birî cenblerî muğāyir ammâ maḥreclerî muvāfiḫ olân hurûfât îkî kısımdır. Bir ت - د - ط bû üç ḫarfîñ birî sākin olûb öbürine uğrasa idgām olûr. Mişâllerî فَطْرَتِكَ [Yûsuf 12/80], [ez-Zümer 56] bir daḫî فَطْرَتِكَ [Bakara 2/256], [Ankebût 29/38] bir daḫî أَنْتُمْ دَعَوَا اللَّهَ [Arâf 7/189] bûnlar ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. Ve bir kısım ت، د، ط bû üç hurûfuñ birî sākin olûb öbürine uğrasa idgām olûr. Mişâllerî إِذْ ظَلَمُوا [en-Nisâ 4/64], يَلْهَثُ ذَلِكَ [Arâf 7/176] bûnlar ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî.

Beyân-ı Kalkale

Ḥarfî îkîdir. Birî dāl ve birî tā. Bû îkî ḫarfîñ birî sākin olûb her ḫangî ḫarfe uğrasa kalkale olûr. Kalkale depretmege² ve ağızdan celcele³ îtmege dîrler. Mişâlî لَتَطْمِئِنَّ [el-Enfâl 8/10], فَذُفْلِحْ [el-Müminûn 23/1] ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. ت ḫarfî kalkale degildir, Kalkale [19a] ḫarfîdîr dîyen ḫavil za'ifdir. Bil ki hiç yokdur.

¹ Eserde bu kelime iki âyet arasında gösterilmektedir. Oysa وَقِيلَ مَنْ دَعَا اللَّهَ denildikten sonra yazılması gerekmektedir.

² Şiddetle sarsma, titretmek.

³ Gök gürültüsü, depretmek.

Aḥvāl-i Rā.

Rā'da *ḳā'*ide külliye vār, ittifākîdîr. Rā meksûr olûb mâkablî sâkin olsa rāniñ harekesî aşlî olsa ol yerde rā terkîk okunûr. Yāni ince okunûr *غَيْرِ الْمَغْضُوبِ* [el-Fâtiha 1/7] gibî. *مَا الْقَارِعَةُ* [Kâri'a 101/1,2] ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibi. Ve bir dahî rā sâkin olûb mâkablî meksûr olsa rā terkîk okunûr *شِرْذِمَةً* [Şuâra 26/54] (***) . Rā'niñ mā ba'dinde ḥurûfu isti'lâ'dan bir ḥarf olûrsa ol zamān rā tefhîm okunûr yā'nî ḳālîñ okunûr. Ḥurûfu isti'lâ yedî ḥarfdir. *لِبِالْمِرْصَادِ* , *لِحَصِّ صَعُطٍ وَظُ* [eş-Şuarâ 89/14] ve *فِرْقَةٍ* [et-Tevbe 9/122] ve *قِرطَاسٍ* [el-En'âm 6/7] ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. Yāḥûd rā sâkin olsa mâḳabliniñ harekesî dahî 'arîz olsa rā yine tefhîm okunûr. *لِجَعِي* [el-Fecr 89/28], *لِمَنِ الرُّضَى* [el-Enbiyâ 21/28], *إِنَّا بَوَّأْنَا* [Nûr 24/50], *إِنَّا نَتَّبِعُهُمُ* [et-Talâk 65/4] ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. Ammā rā ḥalet-i vaḳfında sâkin mâḳablinde sâkin olsa mâḳabliniñ mâḳabline rācî olunûr. Fethā-zamme ise tefhîm okunûr, *بِالصَّيْرِ* [el-Asr 103/3], *فَجَزْ* [el-Fecr 89/1], *نُشُورُ* [el-Mülk 67/15] ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. Ammā rā'nın mâḳablindeki ḥarf, ḥarf-i lîn'den olûrsa ol zamān terkîk okunûr, *حَيْرٌ - سَيْرٌ* gibî. Ammā rā sâkin mâḳablindeki ḥarf, ḥarf-i isti'lâ'dan olûb ol dahî sâkin olsa mâḳabliniñ harekesî meksûr olsa rā yine tefhîm okunûr. Mişālî *مِصْرٌ* [ez-Zuhruf 43/51] Sûre-i Sebe'de *عَيْنُ الْفِطْرِ* [Sebe' 34/12] gibî ve bûnlara meşābe kelimâtlar gibî. م م م

Ketebehu'l-faḳîru'd-dā'î Çorûmî Seyyid el-Ḥācî 'Umer bin Aḥmed bin Muḥammed bin Muştafâ. Bûnî yāzdım yādigār olmaḳ iḳûn oḳûyan yāzana bir du'ā kılmaḳ iḳûn. Sene 1166 Cemāzîye'l-ûlâ yevmi'l-erbe'ati temme. [19b]

SONUÇ

Kefe şehri müderrislerinden olan Ömer bin Mustafa, on yedinci yüzyılda yaşamış bir âlimdir. Eserde her ne kadar beyân edilmese de özellikle hattâtlara yaptığı tavsiyeler sebebiyle kendisinin de bir hattât olduğu düşünülmektedir. Doğum yeri, Kefe şehrine bağlı Temrük kasabası olarak kaydedilen müellifin doğum tarihine ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İstanbul'da Sultan Süleyman'ın dâr-ı kurrâsında Ahmed el-Müseyyri'nin öğrencilerinden olan Muhammed Babâî'den kıraat eğitimi aldıktan sonra dönemin müftüsü Musa Efendi tarafından Müftü Camii'ne tayin edilmiştir. Eserlerinden yola çıkılarak kıraat ilmine ve Resm-i Osmânî'ye ilgi duyduğu ve bu bağlamda oldukça hassas bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ailesi ve nesebi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamayan Ömer b Mustafa'nın yaşadığı dönem coğrafyasındaki Müslüman Çerkes halkının yoğunluğu, müellifin de Çerkes olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca müellifin vefat tarihine dair bir bulguya da rastlanılamamıştır.

Temrük'lü Ömer bin Mustafa'nın günümüze ulaşan üç eseri bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* ve *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* adlı eserlerdir. Üçüncü eser ise *Risâle fi'l-Ḳirâ'a*'nın bir nüshası olma niteliği taşıyan *Tecvîd* adlı risâledir. *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* ve *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* aynı eser olmasa da içerikleri itibariyle birçok ortak özelliğe sahiptir. Ancak *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân*'ın daha az konu ihtiva etmesi, verilen örneklerde bazı kısıtlamalara gidilmesi yönüyle *Risâle fi'l-Ḳirâ'a*/Tevvîd risâlelerinin bir özeti olma ihtimalini düşündürmektedir. Bir başka husus da müellifin ilk olarak *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* adlı eseri yazdığı/yazdırdığı, sonrasında ise daha sistematik bir şekilde ve içerisinde kıraat farklılıklarını da barındıran *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* adlı eseri yazdığı/yazdırdığı ihtimalidir. Yahut müellif tarafından öncelikle *Risâle fi'l-Ḳirâ'a* adlı eser yazılmış, sonrasında risâlenin sadece belli başlı kısımları özet haline getirilerek *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* adlı eser oluşturulmuştur. Diğer bir ihtimal ise *Risâle fi'l-Ḳirâ'a*'da yer alan kapsamlı bilgilerin, müstensih Çorumlu Hacı Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. Mustafa tarafından kısaltılarak *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* adlı ayrı bir risâleye dönüştürülmüş olmasıdır. Kanaatimizce üç ihtimalde mümkündür. Tüm bunlarla birlikte *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Ḳur'ân* adlı risâlenin

müderri olan Ömer b. Mustafa'nın ders notlarının bir yansıması olması da muhtemeldir.

Müellifin, eserini dönemin âlimlerinden olan Abdullah el-Affî'nin teklifi üzere yazdığı anlaşılmıştır. Eserde Resm-i Osmânî bağlamında yapılması muhtemel imlâ hatalarına dikkat çekilmekte; literatürde yer alan hazf, mevsûl, maktu', ziyâde, bedel gibi kavramların her ne kadar başlıklar halinde sunulmamış olsa da yer yer satır aralarına serpiştirildiği görülmüştür. Müellifin eserin büyük bölümünde sunduğu tezler için kaynak göstermediği, sadece birkaç yerde hocasına atıfta bulunduğu dikkat çekmektedir. Risâlede geçen terimlerin genellikle kısa tarifleri yapılarak açıklanması, imlâsı konu edilen bazı kelimelerin Resm-i Osmânî'de nasıl resmedilmesi gerektiğinin vurgulanması, verilen bilgilerin örnekler halinde sunularak okuyucunun zihin dünyasında daha etkili yer etmesi amaçlanmış olabilir. Ayrıca eserde işlenen konular etraflıca değil oldukça yüzeysel ve yalın bir biçimde sunulmuştur. Bununla birlikte eser metninin bazı yerlerinde yazım karmaşası olsa da kullanılan dilin ağdasız bir üslup taşıdığı görülmüştür.

Müellif, eserinde verdiği örnekler için her ne kadar kesin bir ifade kullanmak suretiyle “Resm-i Osmânî”ye aidiyetine atıfta bulunsa da şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Resm-i Osmânî mushaflarının varlığının tam olarak tespit edilememiş olması, müellifin iddiasının geçerli bir iddia olmadığını gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla müellifin bu iddiasının, ancak Resm-i Osmânî'den intinsah edilen herhangi bir mushafa atıfta bulunulduğu şeklinde düşünebiliriz.

Eser ele aldığı konular itibariyle “Hemzeler”, “Resm-i Osmânî İmlâsı”, “Beyân-ı el-Harekât-ı Kelimât-ı Müsannâ”, “Müşâbih Âyetler” ve “Bazı Tecvid Konuları” şeklinde beş bölüme ayrılmıştır. Bu konulara ilişkin çokça örneklendirme yapıldığı görülmüştür. Verilen örneklerde nâdir de olsa sûre isimlerinin, bazı kelime, harf ve harekelerin yazımında hatalar tespit edilmiştir. Yapılan bu hataların bazıları *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* ve *Risâle fi'l-Kırâ'a*'da aynı şekilde yer almışken bazı hatalar ise bu iki eser karşılaştırıldığında yalnızca birinde yer aldığı görülmüştür.

Müellif tarafından Arap literâtüründe sıkça rastlanılmayan hemze-i maksûre, hemze-i memdûde, hemze-i meftûha gibi bazı kavramlara yer vermektedir. Aynı zamanda eserde müşâbih âyetler konusunda Kur'ânda lafız yönüyle birbirine benzeyen tüm âyetlerin örnek gösterilmediği görülmüştür. Eserde işlenen tecvid konuları; İsmâm, imâle, revm, sekte, idğam, kalkale ve râ harfinin hükümleri ile sınırlı tutulmuştur. Bununla birlikte tecvid konuları bir iki cümle ile anlatılırken, diğer konularda olduğu gibi kullanılan kaynaklar yine belirtilmemiştir.

On yedinci yüzyıl Osmanlısında Resm-i Osmânî imlâsı doğrultusunda imlâ ve tilâvet hatalarına dikkat çekmek amacıyla kaleme alınan bu eser, diğer muteber kaynaklarla kıyaslandığında bazı eksikleri olsa da değerli bir eser olduğu için tarafımızca gün ışığına çıkarılmasına gayret edilmiştir. Ayrıca Resm-i Osmânî özelinde özellikle Osmanlı döneminde kaleme alınan eserlerin de çok az bir kısmının çalışıldığı görülmüştür. Buradan hareketle alana ilgi duyan araştırmacıların dönemin imlâ tarzına daha fazla ışık tutacak eserleri incelemeleri önemlidir. Bununla birlikte çalışmamıza konu olan eserin incelenmesi yapılırken mukayesede bulunduğumuz ve içerdiği konular itibariyle daha kapsamlı olduğunu gördüğümüz *Risâle fi'l-Kırâ'a* adlı eserin de araştırmacılar tarafından incelenmesi yapılarak alana katkı sağlanabilir.

Sonuç itibariyle olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgililerin istifadesine sunulan bu risâlenin, dönemin Resm-i Osmânî imlâsı, Kur'ân'ın kitâbet ve tilâvetinde yapılması muhtemel hatalara dikkat çekmesi ve lafzı müşâbih âyetlerde yer alan farklılıkların ortaya konması açısından önem arz ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Mustafa Atilla. *Kıraat İlmî Eğitimi Ve Öğretim Metodları*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Bakkaloğlu, Abdussamet. “Tefvîz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Erişim 10 Temmuz 2021). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefviz--fikih>
- Birişik, Abdulhamit. “Kıraat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/426-433. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Birişik, Abdulhamit. *Kıraat İlmî ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Birişik, Abdulhamit. “Kur’ân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/383-388. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Bozkurt, Nebi. “Dârülkurrâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 543-545. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’ân-ı Kerîm’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2013.
- Çetin, Abdurrahman. “Lahn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/55-56. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Çetin, Abdurrahman. “Tilâvet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/155-157. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd el-. *Tâcü’l-luğa ve şihâhu’l-‘Arabiyye ve Şihâhu’l-luğa*. thk. Ahmed Abdülgafûr Attârî. Beyrut: Darü’l-İlm li’l-Melâyîn, 1085.
- Cezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. el-. *et-Temhîd fî ‘ilmi’t-tecvîd*. thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1. Basım, 1421.
- Cezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. el-. *Müncidü’l-mukri’in ve mürşidü’t-tâlibîn*. Beyrut, 1400.
- Cezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-. *en-Neşr fî’l-kırâ’âti’l-‘aşr*. thk. Ali Muhammed ed-Dabbâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1980.
- Cezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-. *Takrîbü’n-Neşr fî’l-kırâ’âti’l-‘aşr*. thk. Abdullah Muhammed el-Halîlî. 1 Cilt. Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 1. Basım, 1423.
- Cühenî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ahmed b. Mu‘az. *Kitâbu’l-Bedi‘ fî ma‘rifeti mâ rusime fî mushafî ‘usmân*. Bursa: Eski Eserler Kütüphanesi Haraçcıoğlu.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 32. Basım, 2015.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd ed-. *el-Muḥkem fî naḳṭi’l-meşâḥif*. çev. İzzet Hasan. Dâru’l-Fikr, 1407.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd ed-. *et-Taḥdîd fî’l-itḳân ve’t-tecvîd*. thk. Gânim Kaddûrî el-Hamed. 1 Cilt. Umman: Daru Ammar, 1. Basım, 1421.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd ed-. *et-Teysîr fî’l-kırâ’âti’s-seb‘a*. thk. Pretzl Otto. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1404.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd ed-. *Kitâbü’l-Muḳni‘ fî resmi meşâḥifi’l-emsâr ma‘a kitâbi’n-naḳṭ*. thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî. Kahire: Mektebetü’l-Külliyyâti’l-Ezheriyye, ts.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed b. El-Bennâ. *İthâfü fuzalâ’i’l-beşer fî bi’l-kırâ’âti’l-erba‘ate ‘aşer*. thk. Şa‘bân Muhammed İsmâil. Beyrut: Âlemu’l-Kutub, 1407.
- Ebü Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim. *Ibrâzu’l-me‘ânî min ḥırzi’l-emânî*. thk. İbrahim Atve Ivaz. Lübnan: Darul Kütübül İlmiyye, ts.

- Erkoç, Ethem. *Çorumlu Şeyhül İslâmlar ve Âlimler*. Çorum: Hazar Matbaacılık, 1. Basım, 2017.
- Esedî, Ebû'l-Bekâ Muvaffakuddîn Yaîş b. Alî b. Yaîş b. Muhammed el-. *Şerhu'l-Mufaşşal*. Kahire: İdâretü't-Tıbbâti'l-Müniriyye, ts.
- Evliyâ Çelebî. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebî Seyahatnâmesi 7. Kitap*. ed. Seyit Ali Kahraman. çev. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2011.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd. *Me'ânî'l-Kur'ân*. Beyrut: Âlemü'l-Kutub, 1980.
- Hamed, Gânim Kaddûrî el-. *ed-Dirâsâtü's-şavtiyye 'inde 'ulemâ'i't-tecvîd*. Amman: Dâr-u Ammar, 1428.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim. *Edebü'l-kâtib*. Leiden: Matba'atu Brill, 1955.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *h-m-z*. Beyrut: Dar'u Sadır, ts.
- İbn Necâh, Ebû Dâvûd Süleyman. *Muhtaşaru't-tebyîn li-hicâi't-tenzîl*. thk. Ahmed b. Ahmed b. Muammer Şerşâl. 6 Cilt. Riyad, 1423.
- İbn Vesîk, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Abdirrahmân el-İşbîlî. *el-Câmi' limâ yuhtâcü ileyhi min resmi'l-Muşhaf*. thk. Gânim Kaddûrî Hamed. Bağdat: Dâru'l-Enbâr, 1408.
- İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân. *Funûnu'l-efnân fî 'uyûni 'ulûmi'l-kur'ân*. thk. Hasan Ziyâuddîn İtr. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1408.
- İbnu'l-Kâsîh, Ebû'l-Bekâ Alî Usmân b. Muhammed. *Şerhu Telhîşü'l-fevâ'id ve takrîbü'l-mütebâ'id*. thk. Abdulfettâh el-Kâdî. Mısır: Mektebetu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1368.
- İslâmbûlî, Ebul-Hasan b. Mustafa b. El-Hasan b. Yakûb el-. *Mürşidü't-talebe ilâ ma'rifeti't-turuği't-Tayyibe*. Yazma Eser. Kütübü't-tecvîd: 54 vr.
- Kâdî, Abdulfettâh el-. *el-Büdü'rü'z-zâhire fî'l-Kirâati'l-Aşri'l-Mütevâtire*. Beyrut: Darul Kitabul Arabiyye, ts.
- Kalkaşendî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî el-. *Şubhu'l-a'sâ fî şinâ'ati'l-inşâ'*. thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri Ve Okunma Kâideleri: - Mufasssal Tecvid -*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 29. Basım.
- Mâriğnî, İbrâhîm b. Ahmed et-Tûnisî el-. *Delîlü'l-hayrân şerhu mevridi'z-zam'ân fî fenni'r-resmi ve'z-zabîi*. thk. Zekeriyâ Umeyrât. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Kur'ân'ın Metin Yapısı*. Ankara: OTTO, 2. Basım, 2015.
- Maşalı, Mehmet Emin. "Mushaf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/254. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mehmed Zihni Efendî. *el-Kavlü's-Sedîd fî 'İlmi't-Tecvîd*. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1328.
- Merrâkuşî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. El-Bennâ. *'Unvânu'd-delîl min mersûmî hattî't-tenzîl*. thk. Hind Şelebî. Beyrut: Dâru'l-Arabi'l-İslâmî, 1990.
- Muhammed Emin, Abdullahefendizâde. *'Umdetü'l-hullân fî izâhi Zübdeti'l-'irfân*. İstanbul: Asitane, 1287.
- Mustafâ, Ömer b. *Risâle fî Kavâid Kıra'âti'l-Kur'ân*. Yazma Eser. 218/4, 37.
- Nahvî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm en-. *Sebîlü'l-hüddâ bi-tahkîki Şerhi Kaṭri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: Mektebeti Dâru'l-Fecr, 4. Basım, 1433.
- Nahvî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm en-. *Şüzûrû'z-zeheb fî ma'rifeti kelâmi'l-'Arab*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1424.

- Nicola Kançal, Ferrari. “Müftü Camii”. 31/508. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/muftu-camii>
- Ömer b. Mustafâ. *Risâle fî kavâ'id kıra'âti'l-Şur'ân*. Çorum Halk Kütüphanesi: Hasanpaşa Yazma Eser Kütüphanesi, 218/4, 38.
- Ömer b. Mustafâ. *Risâle fî'l-kırâ'a*. Yazma Eser. Hacı Mahmud Efendi: 229/1.
- Öztürk, Yücel. “Kefe”. 25/182-184. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kefe>
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim, Tecvid Ve Kıraat*. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2016.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-. *Mefâtîhu'l-ğayb*. Lübnan: Dârü'l-Fıkr, 1981.
- Saçaklızâde, Muhammed Ebû Bekr el-Mar'aşî. *Cühdü'l-mukîl*. thk. Sâlim Kaddûrî el-Hamed. Amman: Dâr-u Ammar, 2. Basım, 1429.
- Sehâvî, Ebü'l-Hasen Alemüddîn Alî b. Muhammed b. Abdissamed es-. *Cemâlü'l-kurrâ' ve kemâlü'l-ikrâ'*. thk. Abdülkerîm ez-Zübeydî. Beyrut, 1413.
- Sicistânî, Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Dâvûd Süleymân b. Eş'as es-. *Kitâbü'l-Meşâhif*. Kurtuba, ts.
- Şeyh Ahmed, Muhammed Abdullah et-Tavîl. *Teyşîru 'İlmü't-tecvîd*. Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1. Basım, 1421.
- Temel, Nihat. *Kırâat Ve Tecvîd Istılahları*. İstanbul: M.Ü İlahiyet Fakültesi Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Zebîdî, Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyinî. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. et-Terzî vd. Kuveyt: Hükümet Matbaası, 1395.

EKLER

Ek-1: *Risâle fi Kavâ'id Kıra'âti'l-Kur'ân* Eserinden Seçme Sayfalar

